

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VIEŠOSIOS TEISĖS INSTITUTAS

RŪTA MORKŪNAITĖ
Administracinės teisės programa

Teisminis precedentas kaip teisės šaltinis: Lietuvos ir užsienio valstybių patirtis

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas:
Prof. dr. Vytautas Sinkevičius

Vilnius, 2018

TURINYS

ĮVADAS	3
1 TEISMO PRECEDENTO SAMPRATA	7
1.1 Precedento sąvoka.....	7
1.2 Precedento taikymo prielaidos	14
1.3 Precedento istorinė raida Lietuvoje	19
2 TEISMO PRECEDENTAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE	22
2.1 Precedentas bendrosios kompetencijos teismuose.....	22
2.2 Precedentas specializuotuose teismuose	28
2.3 Precedentas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.....	31
2.4 Konstitucinio Teismo doktrinos įtaka bendrosios kompetencijos ir specializuotiems teismams	39
3 EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO IR EUROPOS SAJUNGOS TEISINGUMO TEISMO SUFORMUOTOS PRAKTIKOS ĮTAKA LIETUVOS TEISMAMS	45
3.1 Bendrosios kompetencijos teismai.....	45
3.2 Specializuoti teismai	49
3.3 Konstitucinis Teismas	52
4 UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISMO PRECEDENTO TAIKYMO PATIRTIS	56
4.1 Bendrosios teisės tradicija.....	56
4.2 Kontinentinės teisės tradicija	59
IŠVADOS	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	64
ANOTACIJA.....	77
ANNOTATION.....	77
SANTRAUKA	78
SUMMARY	79
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	80

IVADAS

Teismo precedentas – teisės šaltinis. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime suformavo oficialią konstitucinę teismo precedento doktriną. Šią doktriną plėtojo ir 2007 m. spalio 24 d. nutarime, kuriame pasisakė dėl teismo precedento, kaip teisės šaltinio, taikymo nagrinėjant bylas. Konstitucinis Teismas įtvirtino taisyklę, kad analogiškos bylos turi būti sprendžiamos taip pat, vadovaujantis jau suformuota teismų praktika. Teismai yra saistomi savo pačių ir aukštesnės instancijos teismų suformuotomis teisės aiškinimo taisyklėmis. Formaliai teisės doktrinoje teismo precedento privalomumas Lietuvos teisinėje sistemoje nėra įtvirtintas, tačiau šio šaltinio doktrinos raida konstitucinėje jurisprudencijoje leidžia teigti, kad jis priskirtinas prie pirminių teisės šaltinių. Šiame darbe analizuojamos kelios pagrindinės **problemos**. Pirma, kokia teismo precedento, kaip teisės šaltinio, reikšmė Lietuvos teismų praktikoje. Antra, kokia Konstitucinio Teismo doktrinos įtaka bendrosios kompetencijos ir specializuotiems teismams. Trečia, ar Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika laikoma teisės aiškinimo ir taikymo šaltiniu nacionalinių teismų veikloje.

Lietuvos Respublikos Konstituciniam Teismui suformavus oficialiąją konstitucinę precedento doktriną bei išskyrus šio teisės šaltinio taikymo ir atsisakymo taikyti sąlygas tiek bendrosios kompetencijos, tiek specializuotuose teismuose, tiek pačiame Konstituciniame Teisme, šio šaltinio taikymo patirtis tapo **nauja** ir ypač **aktuali**. Teismai turi pareigą nagrinėjant bylas remtis ne tik teisės normomis (įstatymu), bet ir ankstesniais teismų sprendimais analogiškose bylose¹. Ši suformuota reikšminga oficialioji konstitucinė precedento doktrina yra pagrindas teismo precedentą laikyti privalomu teisės šaltiniu. Pripažįstant teismo precedento privalomumą yra siekiama teismų praktikos nuoseklumo, vienodumo, tęstinumo ir teisės prognozuotumo. Analizuojant teisės doktriną ir teismų praktiką, stengiamasi surasti aktualiausią atsakymą dėl teismo precedento taikymo Lietuvos teismų praktikoje. Teismo precedento samprata atskleidžiama analizuojant teisės doktriną bei teismų praktiką. Šio darbo **reikšmė** yra teismo precedento taikymo prielaidų išskyrimas, kurios padeda suprasti teismo precedento doktrinos turinį. Lyginant bendrosios teisės tradiciją ir kontinentinės teisės tradiciją atskleidžiamas šio teisės šaltinio skirtingas vertinimas ir įpareigojimas jį taikyti.

Šio darbo **tikslas** yra atskleisti teismo precedento, kaip teisės šaltinio, padėtį bendrosios kompetencijos, specializuotuose teismuose ir Konstituciniame Teisme. Siekiant šio tikslo, reikia

---

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

įgyvendinti tokius **uždavinius**: apibrėžti teismo precedento sampratą; atskleisti teismo precedento, kaip teisės šaltinio, taikymo patirtį bendrosios kompetencijos, specializuotuose teismuose ir Konstituciniame Teisme; pateikti Lietuvos teismų praktikoje suformuotą požiūrį į oficialiąją konstitucinę doktriną, kaip teisės šaltinį, nagrinėjant bylas; parodyti Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuotos praktikos įtaką Lietuvos teismams; palyginti teismo precedentą, kaip teisės šaltinį, bendrosios teisės tradicijoje ir kontinentinės teisės tradicijoje.

Teismo precedento sampratai apibrėžti ir išskirti jo, kaip teisės šaltinio, taikymo prielaidas remtasi **sisteminiu** metodu. Analizuojamas teismo precedento santykis su kitais teisės šaltiniais. Analizuojant teisės doktriną ir teisės mokslininkų teiginius šis metodas padėjo išskirti teismo precedento taikymo prielaidas. Teismo precedento raida Lietuvos teisinėje sistemoje aptariama skirtingais laikotarpiais (1918-1940 m., 1990-2006 m. ir po 2006 m. kovo 28 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo) aptariama taikant **istorinį** metodą. **Analitinis, loginis** ir **apibendrinimo** metodai taikyti analizuojant bendrosios kompetencijos, specializuotų teismų praktiką bei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją vadovavimosi teismo precedentais bei nukrypimo nuo jų klausimu. Taikant **teleologinį** metodą siekiama atskleisti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. ir 2007 m. spalio 24 d. nutarimų esmę ir tikslą dėl teismo precedento taikymo Lietuvoje. Darbe aptariamas teismo precedentas ne tik Lietuvos teisinėje sistemoje, bet ir bendrosios bei kontinentinės teisės tradicijose. **Lyginamasis** teisės metodas taikomas aptarti skirtumus ir panašumus teismo precedento, kaip teisės šaltinio, šiose teisės tradicijose bei Lietuvoje. Taip pat lyginama teismo precedento samprata skirtingose teisės šakose.

Darbo struktūra. Šį baigiamąjį darbą sudaro keturios pagrindinės dalys. Pirmoji dalis yra teorinio pobūdžio, skirta apibrėžti teismo precedento sampratą, padėti teisės šaltinių hierarchijoje, išskirti jo taikymo prielaidas bei parodyti precedento, kaip teisės šaltinio, istorinę raidą Lietuvoje. Taip pat šioje dalyje yra apibrėžiama oficiali konstitucinė doktrina. Teismo precedento sąvoka atskleista remiantis A. Vaišvilos „Teisės teorija“ vadovėliu. Taip pat analizuojamos teismo precedento taikymo prielaidos, kurios išskirtos vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. ir 2007 m. spalio 24 d. nutarimais, Lietuvos Respublikos Konstitucija bei Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatomis. Antrojoje dalyje analizuojama teismo precedento reikšmė bendrosios kompetencijos, specializuotų teismų praktikoje bei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Atliekama išsami naujausios teismų praktikos analizė taikant arba atsisakant taikyti teismo precedentą nagrinėtose bylose. Taip pat aptariama Konstitucinio Teismo doktrinos įtaka bendrosios kompetencijos bei specializuotiems teismams. Analizuojant teismų praktiką

atskleidžiama šios doktrinos, kaip teisės šaltinio, reikšmė. Šioje dalyje remiamasi tiek atskirų teisės šakų (Civilinės, Administracinės, Konstitucinės) vadovėliais, tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika. Trečiojoje dalyje atskleidžiama Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje suformuotų teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių įtaka nacionaliniams teismams. Vadovaujamosi Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimu, kuriame konstatuota, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika yra svarbus Lietuvos teisės aiškinimo šaltinis². Tokia išvada argumentuojama tuo, kad ratifikuotos tarptautinės sutartys, kaip teisės šaltinis, pasižymi viršnacionaliniu pobūdžiu. Ketvirtojoje dalyje atliekama lyginamoji analizė. Teismo precedentas aptariamas bendrosios bei kontinentinės teisės tradicijose. Atskleidžiama skirtinga šio teisės šaltinio reikšmė bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijose. Šioje dalyje remiamasi šaltiniais, kuriuose konkrečiai aptariamas teismo precedentas atskirose valstybėse (Anglijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje) – N. Foster, S. Sule „German Legal System and Laws“, R. Cross „Precedent in English Law“ bei J. Bell, S. Boyron, S. Whittaker „Principles of French Law“. Taip pat teisės doktrina, kurioje bendrais aspektais aptariamas teismo precedentas kontinentinės ir bendrosios teisės tradicijose – M. A. Glendon, M. W. Gordon, Ch. Osakwe „Vakarų teisės tradicijos“ bei K. Zweigert, H. Kotz „Lyginamosios teisės įvadas“. Darbas baigiamas išvadomis, kurios siejasi su iškeltais uždaviniais ir pateikia atsakymus į juos.

Ginamieji teiginiai. Autorė šiam darbui suformuoja šiuos ginamuosius teiginius:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktrinoje teismo precedentas teisės šaltinių hierarchijoje perkeltas iš antrinių į pirminius teisės šaltinius;
2. Teismo precedento horizontalus ir vertikalus veikimas užtikrina teisės stabilumą, prognozuotumą, teisėtų lūkesčių apsaugą ir teisingumo principo įgyvendinimą;
3. Lietuvos teisės sistemoje teisės šaltiniu pripažįstamos ne tik nacionalinių teismų praktikoje, bet ir Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės;
4. Teismo precedento taikymas nagrinėjant bylas nereikia žemesnės instancijos teismų pavaldumo aukštesnės instancijos teismams. Teismai yra savarankiški patys formuoti teismų praktiką.

---

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 5 dalies, 6 straipsnio 1, 3, 4 dalių (2000 m. birželio 29 d. redakcija), 10 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies, 15 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1, 2 dalių, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsnio (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 141-5430), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3D9CAADE9B4C>

5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo formuojama oficialioji konstitucinė doktrina ir jos nuostatos yra teisės šaltinis, kuriuo vadovaujasi bendrosios kompetencijos ir specializuoti teismai savo praktikoje.

1 TEISMO PRECEDENTO SAMPRATA

1.1 Precedento sąvoka

Teismo precedentas – teisės šaltinis. Šiame darbe analizuojamas teismo precedentas, kaip teisės šaltinio, privalomumas teismams nagrinėjant bylas bei vieta teisės šaltinių hierarchijoje. Siekiant išsamiai aptarti precedentą, turinį ir požymius, reikia apibrėžti teisės šaltinio, teismo precedentą ir oficialios konstitucinės doktrinos sąvokas.

A. Vaišvila išskiria dvi sąvokas, kurios vartojamos kalbant apie teisės šaltinius – „teisės normų šaltinis“ ir „teisinės minties šaltinis“. Autorės nuomone, būtent šių dviejų sąvokų atribojimas turi didelę reikšmę siekiant suprasti teismo precedentą. Sąvoka „teisės šaltinis“ yra abstrakti, todėl ji apima tiek *teisės normų šaltinį*, tiek *teisinės minties šaltinį*. Pasak A. Vaišvilos, teisinės minties šaltiniai – tai kodeksų, konkrečių įstatymų, papročių tekstai, teisės doktrinos, literatūros kūriniai, iš kurių gauname informacijos (žinių) apie juose suformuluotas, komentuotas tam tikros epochos ar šalies teisės normas ir jomis įkūnytas teisinio reguliavimo idėjas. Tuo tarpu teisės normų šaltinis – tai žmonių interesai ir tuos interesus teisės normomis paverčiančios teisėkūros procedūros.³ Galima teigti, kad žmonių interesai lemia nuolat kintantį teisės normos turinį. Teisės normų šaltinis yra teisėkūros subjekto kompetencija ir teisėkūros procedūros, pagal kurias norma sukurta⁴. Teisėkūros subjektas sukuria teisės normos galią išreiškinę teisės aktą, kuris yra laikomas išorine teisės normos forma. Vertėtų palyginti teisės normų šaltinio ir teisinės minties šaltinio sąvokų turinį su teisės šaltinio apibrėžimais, esančiais teisės teorijos ir konstitucinės teisės vadovėliuose.

Teisės šaltinis – tai teisės išraiškos būdas⁵. Teisės šaltinis rodo, kokiomis priemonėmis valstybės valdžia įteisina (legalizuoja) savo valią, kokios yra jos reikalavimų išorinės išraiškos (teisės šaltinių) formos. Dažniausiai teisės šaltinis praktikoje yra apibrėžiamas kaip valstybės kompetentingų organų ar institucijų išleisti teisės aktai, kurių normose (elgesio taisyklėse) suformuluota ir įtvirtinta valstybės valia. Valstybės valia turi būti privaloma ir žinoma visuomenėje, todėl ji turi būti suformuluota, išreikšta ir paskelbta.⁶ Literatūroje teigiama, kad teisės teorijos mokslui didelę įtaką padarė pozityvistinė metodologija. Šios metodologijos siekis suformuoti universalią teisės sampratą. Teisinis pozityvizmas tiria teisę tokią, kokia ji yra – kaip faktą, kaip kompetetingo autoriteto sukurtas ir paskelbtas teisės normas. Teisinio pozityvizmo atveju, teisės turinį sudaro tik rašytinės ir nustatyta tvarka valstybės patvirtintos teisės normos. Tiksliau tariant, šaltiniais reikėtų laikyti visas rašytines ir valstybės patvirtintas teisės normas.

³ Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija: vadovėlis, 2-asis leid.* (Vilnius: Justitia, 2004), 299.

⁴ *Ibid.*, 299.

⁵ Juozas Šatas, *Lietuvos teisės pagrindai* (Vilnius: Justitia, 2004), 32.

⁶ *Ibid.*, 32.

Prigimtinės teisės teorijos idėjos teisės sąvoką apibrėžia plačiau, nesieja jos tik su rašytine teise. Pasak šios teorijos šalininkų, jau gimdamas žmogus turi tam tikrų teisių, kurių negali riboti jokia valstybė ir kurios egzistuoja nepriklausomai nuo to, ar valstybė jas patvirtina.⁷ Galima išskirti teisės šaltinį plačiuoju ir materialiuoju požiūriu. Pasak S. Vansevičiaus, plačiuoju požiūriu teisės šaltinis yra visuomeniniai santykiai, kuriuos reikia reguliuoti teisės normomis. Tam tikras visuomenės narių elgesio variantas turi tapti visuotinai privaloma elgesio taisykle. Tokiu atveju įstatymų leidėjas sukuria teisės normą. Materialiuoju požiūriu teisės šaltinis yra visuomenės gyvenimo sąlygos, kurios objektyviai lemia teisės aktų priėmimą, keitimą.⁸

Teisės šaltinio samprata yra skiriama į: a) materialinius šaltinius, b) doktrinius šaltinius, c) formaliosius šaltinius. Materialiniai šaltiniai – tai ekonominiai, socialiniai, demografiniai ir kt. veiksniai, paskatinę tam tikro teisinio reguliavimo atsiradimą, ir institucijos, išleidusios atitinkamą teisės aktą. Taip pat tai istoriškai besikeičiantys žmonių interesai, religiniai įsitikinimai, kurie kuriant teisę transformuojasi į visuotinai privalomą elgesio taisyklę (teisės normą). Doktriniai šaltiniai – tai politinės, teisinės idėjos, pagrindžiančios atitinkamus teisėkūros sprendimus. Formalieji šaltiniai – tai teisės aktai, kuriuose įtvirtintos teisės normos ir kitos nuostatos. Teigiama, kad tai teisėkūros subjekto kompetencija ir teisėkūros procedūros, kuriomis žmonių interesai yra paverčiami konkrečiomis elgesio taisyklėmis arba jau egzistuojančios visuomenėje elgesio taisyklės paverčiamos teisės normomis (sankcionavimas). Teisės šaltinis – tai ta valstybės veikla, kuri suteikia elgesio taisyklei teisės normos statusą, padaro ją privalomą, pastovią, apibrėžtą, todėl čia yra suteikiama formalaus teisės šaltinio prasmė, kuris lemia teisės normos juridinę galią.⁹

Ankstesnėje teisės teorijos literatūroje teisės šaltiniu vadinami teisės pažinimo šaltiniai – įstatymų tekstai, papročiai, teismų praktika. Taip pat teisės šaltiniu buvo laikomi visuomenės interesai, įsitikinimai bei teisės normos.¹⁰

Konstitucinėje teisėje yra išskiriamos dvi teisės šaltinio sąvokos prasmės: sociologinė ir teisinė¹¹. Sociologine prasme teisės šaltinis turi tikslą ir padeda atskleisti pačios teisės atsiradimo priežastis, objektyvias kilmės prielaidas ar šaknis. Dažniausiai konstatuojama, kad teisės atsiradimo priežastys glūdi pačioje visuomenėje, jos poreikiuose, būna susijusios su tam tikrais socialinės raidos dėsniniais. Teisine prasme, teisės šaltinis suprantamas kaip teisės normų išorinės išraiškos forma. Galima daryti išvadą, kad teisės šaltinio samprata vystantis teisės teorijos mokslui nekinta. Teisės šaltiniu laikoma tiek teisės normos, įstatymo leidėjo priimti teisės aktai,

---

⁷ Linas Baublys ir kt., *Teisės teorijos įvadas* (Vilnius: MES, 2010), 154.

⁸ Stasys Vansevičius, *Valstybės ir teisės teorija* (Vilnius: Justitia, 2000), 115.

⁹ Alfonsas Vaišvila, *supra* note, 1: 299.

¹⁰ Petras Leonas, *Teisės enciklopedija* (Vilnius: Pozicija, 1995), 161.

¹¹ Kazimieras Liudvikas Valančius, *Teisės pagrindai: konstitucionalistinis aspektas* (Vilnius: Technika, 2008), 123.

ties visuomenės interesai. Kitaip tariant, dabartinė teisės šaltinio sąvoka apima anksčiau minėtas teisės normų šaltinio ir teisinės minties šaltinio sąvokas, jų turinį.

Teisės šaltiniai turi keletą skirstymų būdų. Vienas iš jų yra skirstymas į pirminius ir antrinius. Pirminiai šaltiniai yra tie, kuriais remtis yra privaloma. Teismas, aiškindamas teisės normą, privalo remtis pirminiais teisės šaltiniais. Vadovautis jais yra teismo pareiga. Jei nemotyvuojant ar nepakankamai motyvuojant yra atsisakoma remtis šiais šaltiniais, tai kai kuriose valstybėse atsiranda pagrindas teisėją patraukti ne tik drausminėn, bet ir baudžiamojon atsakomybėn. Šie privalomi šaltiniai saisto ne tik teismą, bet ir bet kurį kitą teisės aiškintoją. Pats svarbiausias pirminis teisės šaltinis yra Konstitucija. Taip pat prie jų priskiriami ordinarinės teisės aktai - įstatymai, teisiniai papročiai ir bendrieji teisės principai. Aiškinant teisę, pirminius šaltinius būtina taikyti hierarchine tvarka. Antriniai teisės šaltiniai taip pat privalo būti taikomi, tačiau nuo pirminių skiriasi tuo, kad pagrįstai argumentuojant galima pateikti visiškai priešingą teisės aiškinimo variantą, negu yra pateiktas. Antra, šių šaltinių ignoravimas nebūtų pakankamas pagrindas taikyti teisėjui baudžiamąją atsakomybę. Prie jų paprastai yra priskiriama teisės doktrina bei iki 2006 m. kovo 28 d. Konstitucinio Teismo nutarimo buvo priskiriami teismo precedentai.¹²

Precedentas – tai elgesio taisyklė, atsirandanti anksčiau už įstatymų leidėjo valią. Istoriskai jis kilo iš teismo sankcionuojamų papročių. Precedentai, kaip teisės forma (šaltinis), atsiranda tais atvejais, kai sprendžiant teisme konkrečią bylą nėra teisės normos, aiškiai reglamentuojančios konkretaus santykio dalyvių teises ir pareigas, arba teisėjui atrodo, kad pozityviosios teisės norma gerokai prieštarauja teisei kaip subjektinių teisių ir pareigų vienei, reikalaujančiai visus vienodai vertinti ir nepripažinti niekam teisių be jas legalizuojančių pareigų vykdymo.¹³ Tada teismui reikia savarankiškai spręsti ginčą remiantis bendraisiais teisės principais ir sukurti teisės normą, kuria vėliau galėtų vadovautis ir kiti teismai, spręsdami analogiškas bylas.¹⁴ Pasak E. Kūrio, teisminis precedentas laikomas ne vien teisės taikymo aktu, bet autoritetingu teisės šaltiniu, įpareigojančiu teismus analogiškas bylas spręsti remiantis juo¹⁵. Taikytiną teisę apibrėžia šaltinių visuma, todėl precedentas nėra priešpriešinamas įstatymui, bet jį papildo.

Teismo sprendimas, kuriame yra išaiškinama teisės norma bei atskleidžiama teisės normos prasmė, tampa tam tikru tos teisės normos priedu, jos dalimi, todėl šiuo aspektu laikytinas teisės šaltinis formaliąja prasme (nors realiai jokios naujos teisės teismo sprendime nėra – jame tiesiog yra atskleidžiama esamos teisės prasmė). Jis tampa „autoritetu“ ne tik kitiems teismams, bet ir pačiam tą sprendimą priėmusiam teismui. Todėl yra teigiama, kad teismo precedentas turi

---

¹² Dalia Mikelėnienė ir Valentinas Mikelėnas, *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai* (Vilnius: Justitia, 1999), 239-241.

¹³ Alfonsas Vaišvila, *supra* note, 1: 303.

¹⁴ *Ibid.*, 303.

¹⁵ Egidijus Kūris, „Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai“, *Jurisprudencija* 2(116) (2009): 135.

dvejopą poveikį: vertikalusis precedento poveikis reiškia, kad aukštesniosios instancijos teismo sprendimas yra privalomas žemesniosios instancijos teismams; horizontalusis teismo precedento poveikis reiškia, kad jis privalomas ir pačiam jį suformavusiam teismui.¹⁶

Teismo sprendimas įgyja teismo precedento galią tuomet, kai šiuo sprendimu sukurta taisyklė nėra vienareikšmiškai apibrėžta teisės aktuose. Teismo sprendimas konkrečioje byloje yra pavyzdys sprendimams panašiose bylose. Kitaip tariant, teismas savo sprendimu gali sukurti ne tik individualią taisyklę, taikomą konkrečiu atveju, bet ir bendrojo pobūdžio taisyklę, kuri bus vadinama teismo precedentu. Teisinėje literatūroje galima rasti pozicijų, kad „precedento pobūdžio suteikimas tokiam sprendimui tėra nuoseklus teismo teisėkūros funkcijos praplėtimas“¹⁷.

Ankstesnėje teisės literatūroje buvo teigiama, kad teisminis precedentas nėra teisės šaltinis. Pasak P. Kuconio ir V. Nekrošiaus teisės aiškinamosios veiklos tikslas yra užtikrinti vienodą galiojančios teisės aiškinimą ir taikymą visuose teismuose, o ne sureguliuoti tam tikrus visuomeninius santykius¹⁸. Teisės normos tikslas yra visuomeninių santykių reguliavimas. Būtent todėl teismų nutartys negali atitikti teisės normoms, tuo pačiu ir teisės šaltiniams keliamų tikslų ir bruožų, o tai reikštų, kad teisminis precedentas nėra teisės šaltinis.

Precedento doktrina susiklostė dėl keletos priežasčių: siekis užtikrinti vienodą teisės taikymą, išvengti skirtingų tos pačios teisės normos aiškinimo ir tokių pačių faktinių aplinkybių vertinimo bei išaiškinti teisės normą. Teismų pateiktas teisės aiškinimas laikomas autoritetingu ir sektinu. Būtent todėl nesutikimą su teismo precedentu reikia argumentuoti. Atmetus precedentą be jokių argumentų, teismo sprendimas naikintinas instancine tvarka. Panašių bylų sprendimas panašiu būdu užtikrina teisės taikymo praktikos vienodumą, visų piliečių lygybę įstatymui ir teismui.¹⁹

Teisėkūros subjekto požiūriu precedentas gali būti teisminis ir administracinis. Teisėjui, kuris remiasi precedentu, privaloma atsižvelgti į faktines bylos aplinkybes ir jų teisinį vertinimą (*ratio decidendi*). Kiekvienas teisėjas turi teisę pats įvertinti nagrinėjamos situacijos ar ginčo analogiškumą. Precedentą priėmusio ir jį taikančio teismo teisinė padėtis (kompetencija) teismų sistemoje lemia būtinybės atsižvelgti į precedentą laipsnį. Kuo aukštesnė teismo padėtis teismų hierarchijoje, tuo mažesnę būtinybę atsižvelgti į precedentą jis turi.²⁰

Visuotinai pripažįstamas teisminės valdžios principas, kad analogiškos bylos privalo būti sprendžiamos vienodai. Vadovaujantis šiuo principu, teisėjas analogišką bylą stengiasi išspėsti panašiu būdu, kaip kad tai jau yra padaręs kitas teisėjas. Tačiau atsižvelgimas sprendžiant

---

¹⁶ Linas Baublys ir kt., *supra* note, 5: 166-167.

¹⁷ Hans Kelsen, *Grynoji teisės teorija* (Vilnius: Eufrimas, 2002), 210.

¹⁸ Pranas Kuconis ir Vytautas Nekrošius, *Teisės saugos institucijos* (Vilnius: Justitia, 2001), 26.

¹⁹ Rūta Morkūnaitė, „Teisminio precedento galia ir privalomumo problema Lietuvoje“ (bakalauro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 12.

²⁰ Alfonsas Vaišvila, *supra* note, 1: 304.

konkrečią bylą į ankstesnius teismų sprendimus analogiškais atvejais įvairiose valstybėse svyruoja nuo minimalaus („turėjimo omenyje“) iki privalomo. Atsižvelgiant į tai, kaip suprantamas teisės šaltinis, galima priskirti ar nepriskirti teisminį precedentą teisės šaltiniams. Jei teisės šaltiniu laikoma ne tik statutinė teisė, bet ir įvairūs veiksniai, kurie turi įtakos teisės kūrimui ir plėtojimui, tai tuomet precedentas laikytinas teisės šaltiniu. Priešingai, jei teisės šaltinis suprantamas tik kaip statutinės teisės norma, tai teisės šaltinis gali būti tik įstatymų leidybos rezultatas bei papročiai, o precedentas laikytinas teisės pažinimo šaltiniu. Akivaizdu, kad į teisės sąvoką įeina kur kas daugiau elementų nei tik rašytinė įstatymų leidėjo teisė, todėl natūralu teisminį precedentą priskirti prie teisės šaltinių.²¹

Teismo precedento sąvokos turinio susiaurinti iki teismo sprendimo nėra tikslinga. Daugeliu atveju reikšmingi gali būti ir tokie veiksniai kaip sprendime nepaminėtos faktinės aplinkybės, teisėjų ketinimai, šalių paaiškinimai. Precedento atsiradimo momentas gali būti siejamas su baigimu nagrinėti bylą ir baigiamojo teismo procesinio dokumento įsiteisėjimu.²²

Pažymėtina, kad teismo precedentas yra teisės šaltinis, *auctoritate rationis*. Teismas, nagrinėdamas bylas ir taikdamas teisės normas, turi vadovautis tokia teisės normų ir principų turinio ir jų taikymo samprata, kokia buvo suformuota juos aiškinant ir taikant ankstesnėse bylose, o ne kiekvienu atveju pats iš naujo jas aiškinti.²³

Teismo precedento doktrinos esmė grindžiama *stare decisis* principu. Precedentinė teisė susiformavo ne iš karto, o praėjo ilgą istorinės evoliucijos kelią, kol įgavo tai, kas dabar jai būdinga. *Stare decisis* principas reiškia laikytis to, kas jau nuspręsta. Teismų praktikos privalomumo esmė grindžiama teismo sprendimo autoritetu: visas tapačias vėlesnes bylas būtina spręsti taip, kaip išspręsta byla, kurioje suformuotas teismo precedentas. Tai reiškia, kad žemesnės instancijos teismai privalo vadovautis aukštesnės instancijos teismų sprendimais, o aukštesnės instancijos – savo pačių ankstesniais sprendimais. Teismo sprendimas, kuriame pateikiamas teisės normos išaiškinimas, tampa jos dalimi.²⁴ Reikėtų pabrėžti, kad *stare decisis* doktrinos esmė, jog ankstesnis teismo sprendimas privalomas tik, kai jo ir nagrinėjamos bylos esminės faktinės aplinkybės sutampa. Tačiau nereikėtų to suprasti absoliučiai. Niekada nebus taip, kad visi abiejų bylų faktai sutaptų. *Stare decisis* doktrinos esmė, kad atitiktų tos faktinės aplinkybės, kurios yra pripažįstamos esminėmis. Reikia pažymėti, kad kuo daugiau teismo precedentų yra tuo pačiu klausimu, tuo didesnė *stare decisis* principo reikšmė ir įtaka. *Stare decisis* principo laikymasis

---

²¹ Vitas Vasiliauskas, „Teisminio precedento, kaip teisės šaltinio, sąvokos problema: teisminis precedentas kaip nauja teisės norma ar kaip teisės aiškinimo rezultatas“, *Teisė* 42 (2002): 146.

²² Johanas Baltrimas, „Teismo precedentas: autoritetas ir veikimas“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017), 19.

²³ Egidijus Kūris ir kt., *Lietuvos teisinės institucijos* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 112.

²⁴ Dalia Mikelėnienė ir Valentinas Mikelėnas, *supra* note, 10: 212 – 213.

yra vienas iš svarbiausių precedentinės teisės bruožų. Precedentinės teisės tvirtumas ir gyvavimas priklauso nuo to, kaip griežtai teismai laikosi ir taiko šį principą savo veikloje.

Precedento sąvokos turinys apima abi dalis – *ratio decidendi* ir *obiter dictum*. Viena iš šių dalių yra saistanti, kita – turinti įtikinamąją galią. Būtent *ratio decidendi* turi būti suprantama kaip turinti normatyvinį pobūdį, pagrindas, kuriuo remiantis priimamas sprendimas. Tai teismo suformuota elgesio taisyklė, kuri tampa privaloma. Ši taisyklė yra neatsiejamai susijusi su pagrindinėmis bylos faktinėmis aplinkybėmis, kurios ir lemia taisyklės suformavimą. V. Mikelėnas pažymėjo, kad byla iš esmės panaši į ankstesnę, kai joje išaiškinta ta pati teisės norma ir ji taikoma panašiomis faktinėmis aplinkybėmis. Kitaip tariant, panašia pripažįstama byla, kurioje teismo sprendimo *ratio decidendi* sutampa su nagrinėjamos bylos faktinėmis aplinkybėmis, kurioms taikyta teisės norma nurodant jos išaiškinimo ir taikymo argumentus²⁵. Teismas sprenddamas dėl teismo precedento taikymo ar netaikymo turi įvertinti pagrindinius bylos faktus ir suformuotą elgesio taisyklę. Labai svarbu sugebėti atskirti *ratio decidendi* nuo kito precedento elemento - *obiter dictum*. Tiksliau tariant, reikia atskirti sprendimo esmę nuo kitų teiginių, kurie tik argumentuotai patvirtina suformuotą taisyklę sprendime. Labai retai aiškiai suformuota taisyklė aptinkama teismo sprendimuose. Dažniausiai *ratio decidendi* susipina su teisėjo argumentais ir teiginiais, kurie yra *obiter dictum*. *Ratio decidendi* nėra tapatus teismo precedentui, tai tik precedento dalis, kurioje yra teisinė sprendimo argumentacija. Teismo sprendime yra suformuojama taisyklė, kuri jį pagrindžia. Net jeigu tokia taisyklė nėra tiesiogiai nurodyta teismo sprendime, ji gali būti suprantama iš to, kas buvo nuspręsta teismo sprendimu²⁶. *Obiter dictum* (pasakyta tarp kitko) suprantamas kaip tam tikra pagalbinė medžiaga, kuri ateityje teisėjams gali padėti pasirinkti tam tikram atvejui taikytiną bylą. Tai papildomos formuluotės, teiginiai, kuriais teisėjas argumentuoja sprendimo esmę ir kurie logine seka veda prie sprendimo. *Ratio decidendi* reikšmė gali būti atsiskleidžiama analizuojant *obiter dictum*. Visi teiginiai apie teisę, teismo samprotavimai apie teisės klausimus, kurie nepatenka į *ratio decidendi*, yra laikomi ir suprantami kaip *obiter dictum*. Tai papildoma argumentacija teismo sprendimui. Teiginiai, kurie panašūs į normas, bet faktiškai yra tik pagalbina sprendimo atžvilgiu ir neprivalomi, laikomi *obiter dictum*²⁷. *Obiter dictum* nėra privalomojo pobūdžio. Kitaip tariant, teisėjai nėra įpareigoti atsižvelgti į ankstesnėje byloje suformuotą *obiter dictum*. Teiginiai, kurie dėl nepakankamo svarbumo negali būti priskirti *ratio decidendi*, tačiau turi reikšmės precedento taikymui, gali būti

---

²⁵ Dalia Mikelėnienė ir Valentinas Mikelėnas, *supra* note, 10: 215.

²⁶ Johanas Baltrimas, „Teismo precedentas: kai kurie taikymo ir aiškinimo aspektai“, *Teisės problemos* 4(78) (2012): 61.

²⁷ Mary Glendon ir kt., *Vakarų teisės tradicijos* (Vilnius: Pradai, 1993), 237.

priskirti *obiter dictum*²⁸. *Obiter dictum* teismo sprendime atlieka svarbų argumentavimo vaidmenį bei teisės aiškinimo funkciją.

Pažymėtina, kad nepaisant to, jog teismo precedentas yra antrinis teisės šaltinis, jo reikšmė teisės sistemoje yra didelė. Teismai, nagrinėdami bylas savo sprendimuose suformuoja taisyklę, kuri papildo teisės normas, įstatymus ir tampa neatsiejama jų dalimi. Šiame darbe analizuojamas teismo precedentas ne tik bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose, bet ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje.

Viena iš Konstitucinio Teismo veiklos paskirčių yra oficialios konstitucinės doktrinos formavimas. Tokiu būdu yra atskleidžiama Konstitucijos prasmė. Šios doktrinos plėtojimą lemia teismo aktuose įtvirtinta pačios konstitucijos samprata, prioriteto teikimas konstitucijos dvasiai ir konstitucinių vertybių apsaugos užtikrinimas.²⁹ Konstitucinio Teismo jurisprudencija, kaip teisės šaltinis, tampa vis svarbesnis. Statiškas Konstitucijos tekstas tampa vis labiau dinamine teise. Verta pažymėti, kad „oficiali konstitucinė doktrina prilyginama „gyvajai“ jurisprudencinei konstitucinei teisei“³⁰. Galima teigti, kad Konstitucinio Teismo formuojama oficiali konstitucinė doktrina yra idėjų, nuostatų, teorijų visuma, kurią Konstitucinis Teismas nuolat plėtoja, vysto ir pildo savo jurisprudencijoje. Oficialios konstitucinės doktrinos, kaip teisės šaltinio, poreikis ir svarba lemia tai, kad oficialiu konstitucijos aiškintoju gali ir turi būti tik viena institucija. Pasak G. Mesonio, tokios institucijos formuojama oficiali konstitucinė doktrina nėra naujų teisės normų kūrimas³¹. Tokią veiklą reikėtų suprasti kaip pačios konstitucijos suteiktos teisės atskleisti jos turinį realizavimą. Oficiali konstitucinė doktrina yra imperatyvi, ja turi vadovautis visi teisinių santykių subjektai.

Apibendrinant galima teigti, kad teismo precedentas teisės teorijos literatūroje yra laikomas antriniu teisės šaltiniu. Precedentas apima du elementus – *obiter dictum* ir *ratio decidendi*. Būtent pastarasis yra teismo precedento elementas, kurio privalu laikytis sprendžiant analogiškas bylas. Ne tik bendrosios kompetencijos ir specializuoti teismai kuria precedentes, bet ir Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje formuoja oficialią konstitucinę doktriną, kuri turi precedento galią ir yra teisės šaltinis.

---

²⁸ *Ibid.*, 237.

²⁹ Egidijus Jarašiūnas, „Jurisprudencinė konstitucija“, *Jurisprudencija* 12(90) (2006): 26.

³⁰ Egidijus Jarašiūnas, „Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo problemos“, *Jurisprudencija* 1(115) (2009): 42.

³¹ Gediminas Mesonis, *Konstitucijos interpretavimo metodologiniai pagrindai* (Vilnius: Registrų centras, 2010), 124.

1.2 Precedento taikymo prielaidos

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2007 m. spalio 24 d. priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, kuriame suformavo oficialią konstitucinę precedento doktriną ir išskyrė šiam teisės šaltiniui būdingus požymius³². Kalbant apie teismo precedentą, kaip teisės šaltinį, šių požymių analizė padeda atskleisti šio šaltinio privalomumą.

Teisės spragos. Dėl teisės universalumo trūkumo kartais ginčui išspręsti gali nepakakti tik įstatymų reglamentavimo. Tokiu atveju atsiranda teisės spraga. Klausimas, kurio nereguliuoja teisė, yra teisės spraga.³³ Teisės sistema nėra tobula, todėl nėra galimybių sukurti tiek teisės normų, kurios sureguliuotų visus įmanomus žmogaus elgesio variantus. Teisės spragas pašalinti galima dviem būdais – priimti tam tikrą teisės aktą arba taikyti teismo precedentą. Teismas negali atsisakyti spręsti teisinio ginčo motyvuodamas tuo, kad nėra teisės normos, reglamentuojančios ginčo santykį³⁴. Pasak V. Vasiliausko, esant teisės spragai teisėjas bent jau epizodiškai, konkrečiais atvejais kuria teisę, savo sprendimuose suformuoja naujas elgesio taisykles, kurios papildo teisės sistemą, o tai didina teismo precedento, kaip teisės šaltinio, svarbą³⁵.

Teismų praktikos nuoseklumas, vienodumas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas konstatavo, kad teismų praktikos nuoseklumas ir vienodumas gali būti užtikrintas teismų precedentų prieinamumu ir galimybe teisėjams susipažinti su analogiškose bylose anksčiau priimtais teismų sprendimais tiek bendrosios kompetencijos, tiek specializuotuose teismuose³⁶. Tiek Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 straipsnyje³⁷, tiek Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4 straipsnyje³⁸ yra įtvirtinta pagrindinė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo funkcija – formuoti vienodą ir nuoseklią teismų praktiką. Tiek Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, tiek Lietuvos Vyriausiasis Administracinis Teismas formuoja vienodą teismų praktiką taikant ir aiškinant įstatymus bei kitus teisės aktus. Šių teismų, kaip aukščiausiosios instancijos, teisės aiškinimas turi būti laikomas autoritetingu. Pasak J. Prapiesčio, teismai taikydami teisę atsižvelgia į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą praktiką ir teisės aiškinimą³⁹. Teismų praktikos

---

³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8F37646A133E>

³³ Kazimieras Liudvikas Valančius, *supra* note, 9: 200.

³⁴ Johanas Baltrimas, *supra* note, 21: 55.

³⁵ Vitas Vasiliauskas, *supra* note, 18: 150.

³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8F37646A133E>

³⁷ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

³⁸ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).

³⁹ Jonas Prapiesčio, Mindaugas Girdauskas, „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojoje teisėkūroje“, *Teisė* 88 (2013): 11.

vienodumo ir nuoseklumo nereikėtų suabsoliutinti. Natūralu, kad dėl skirtingų ginčų faktinių aplinkybių teisės normos gali ir turi būti interpretuojamos skirtingai. Nepaisant to, tik esant teismų praktikos nuoseklumui galima pašalinti teismų sprendimų ir teisės aiškinimo prieštarumą.

Teisės nuspėjamumas ir stabilumas. Teisėtų lūkesčių apsaugos principas leidžia tikėtis, kad teisės sistema veikia stabiliai. Jeigu teismai nesivadovaus sukurtais ankstesniais precedentais, teisė neturės stabilumo ir nuspėjamumo. Galimybė prognozuoti teisės aiškinimo ir taikymo rezultatą leidžia žinoti, koks elgesys laikomas teisėtu ir už ką gali būti pritaikyta teisinė atsakomybė. Teismui taikant teismo precedentą sprendžiant ginčą galima prognozuoti, koks bus priimtas teismo sprendimas⁴⁰. Teismams tinkamai ir tiksliai vadovaujantis jau sukurtais teismo precedentais didėja teisės stabilumas, nuspėjamumas, prognozuotumas bei pasitikėjimas teismų sistema.

Analogija. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje suformavo oficialią konstitucinę precedento doktriną, kad analogiškos bylos privalo būti sprendžiamos taip pat, turi būti remiamasi jau sukurtais teismo precedentais. Teismo precedentu suprantami teismo sprendimai, kurie buvo priimti analogiškose bylose – faktinės aplinkybės yra tapačios arba labai panašios į nagrinėjamos bylos aplinkybes ir joms turi būti taikomas tas pats teisinis reguliavimas⁴¹. Teismo taikymas ankstesnio precedento konkrečiai dabartinei situacijai yra analoginis teisinis argumentavimas⁴². Verta pažymėti, kad teismas taikydamas precedentą atlieka tokius veiksmus: 1) atlieka dabartinio ginčo analizę; 2) sistemiškai išanalizuoja suformuotus teismo precedentes; 3) analizuoja esamo ginčo ir suformuoto precedento *ratio decidendi* panašumus; 4) nusprendžia, ar panašumai bei skirtumai yra esminiai; 5) priima sprendimą. Atlikus tokią analizę, teismas gali nuspręsti taikyti teismo precedentą arba argumentuotai atsisakyti jį taikyti. Bylų panašumo ar skirtingumo nustatymas naudingas teismo sprendimo įtikinamumui, argumentacijai.

Teismų praktikos koregavimas. Teisės sistema dinamiška, todėl ir teismų praktika neišvengiamai kinta. Teisinio reguliavimo kitimas, socialiniai pokyčiai lemia būtinybę keisti teismų praktiką. Konstitucinėje jurisprudencijoje pažymėta, kad teismo precedentai keičiami tuo atveju, jei tai neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrįdžiama ir pateisinama⁴³. Nepaisant šių sąlygų, bet koks teismo precedento koregavimas ar nukrypimas nuo jo turi būti

---

⁴⁰ Dangutė Ambrasienė, Solveiga Cirtautienė, „The role of judicial precedent in the court practice of Lithuania“, *Jurisprudencija* 2(116) (2009): 64.

⁴¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8F37646A133E>

⁴² Jaunius Gumbis, „Teisės samprata: logikos taikymo problematika“, *Teisė* 76 (2010): 53.

⁴³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8F37646A133E>

racionaliai teisiškai argumentuotas. Kitaip tariant, negalima nukrypti nuo suformuotų teisės aiškinimo taisyklių dėl atsitiktinių veiksnių. Teismas turi pareigą ne tik aiškiai ir racionaliai pagrįsti suformuojamą naują precedentą, taisyklę, bet ir motyvuotai pagrįsti būtinybę nukrypti nuo ankstesnio teismo precedento. Neretai teismai, net ir esant analogiškomis bylų faktinėms aplinkybėms, nukrypsta nuo precedento ir tokiu būdu suformuoja naują precedentą, kurio reguliavimo sritis visiškai nesiskiria nuo pirminio precedento. Pasak J. Gumbio, teismas turi pagrįsti, kodėl negali remtis jau suformuota taisykle, bei įvertinti kuriamo naujo precedento įtaką ateityje. Teismo pareigos racionaliai argumentuoti nukrypimą nuo suformuoto teismo precedento nevykdymas sudaro prielaidas teismų praktikos nenuoskelumui, nesuderinamumui, taip pat teismų jurisprudencija tampa sunkiau prognozuojama ir kyla abejonės dėl teismų nešališkumo bei objektyvumo.

Teismo precedentų konkurencija. Situacija, kai analogiškose bylose yra suformuoti keli skirtingi teismo precedentai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas suformavo precedentų konkurencijos sprendimo taisyklę⁴⁴. Precedentų konkurencijos atveju teismai turi vadovautis aukštesnės instancijos teismo suformuotu precedentu. Be to teismai turi įvertinti ir precedento sukūrimo laiką, argumentacijos įtikinamumą, teismo sudėtį, galimus reikšmingus socialinius pokyčius. Sprendžiant precedentų konkurencijos klausimą būtina atsižvelgti ir į bendruosius teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principus. Vieno precedento aržvilgiu didesnę reikšmę turi teismų precedentų visuma. Teisės taikymo ir aiškinimo taisyklė, kuri teismų praktikoje taikyta keletą kartų, turi didesnę reikšmę. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra konstatavęs, kad turi būti vadovaujama teismo precedentu, kurį suformavo išplėstinė teisėjų kolegija, jo argumentacija įtikinamesnė, precedentas priimtas vėliau už kitus ir jis atspindi suformuotą teismų praktiką⁴⁵. Teismo precedentų konkurencijos atveju teismai vadovaujasi suformuotomis taisyklėmis.

Teismų saistymas suformuotais precedentais. Teismai, priimdami sprendimus, yra saistomi aukštesnės instancijos teismų sprendimų – precedentų. Konstitucinėje jurisprudencijoje pažymėta, kad aukštesnės instancijos teismai negali teikti žemesnės instancijos teismams privalomų ar rekomendacinių nurodymų, kaip turi būti sprendžiamos bylos⁴⁶. Teismai, nagrinėdami bylas, turi vadovautis savo pačių sukurtais precedentais analogiškose bylose. Žemesnės instancijos teismai, nagrinėdami bylas ir priimdami sprendimus, yra saistomi aukštesnės

---

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-61/2009”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cac647f1-13e7-48a6-a25d-91774e705fd1>

⁴⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8F37646A133E>

instancijos teismų analogiškose bylose suformuotų teisės aiškinimo taisyklių⁴⁷. Galima teigti, kad egzistuoja horizontalus ir vertikalus teismo precedento veikimas. Teismas, sprenddamas ginčą ir taikydamas precedentą, turi taikyti ne tik aukštesnės instancijos teismo suformuotą precedentą (vertikalus veikimas), bet ir savo paties ar tos pačios grandies teismų suformuotą teisės taikymo taisyklę (horizontalus veikimas). Galima išskirti tokias teismų saistymo precedentu taisykles:

1. Teismo precedentai, sukurti aukštesnės instancijos teismų, saisto ne tik žemesnės instancijos teismus, bet ir juos suformavusius aukštesnės instancijos teismus;
2. Teismai analogiškose bylose yra saistomi savo pačių ar tos pačios grandies teismų suformuotais precedentais (horizontalus veikimas);
3. Aukštesnės instancijos teismų suformuoti precedentai saisto žemesnės instancijos teismus (vertikalus veikimas).

Teismų nepriklausomumas (nešališkumas). Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnyje yra įtvirtintas teismų nepriklausomumo principas – „teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi“⁴⁸. Šis principas yra pakartotas ir Lietuvos Respublikos Teismų įstatyme: „teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo kitų valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ir kitų asmenų“⁴⁹ bei „teisėjai, vydydami teisingumą, veikia nešališkai ir klauso tik įstatymų“⁵⁰. Šis principas reiškia, kad teismo procesas bus sąžiningas ir priimtas teismo sprendimas bus teisingas tik tuo atveju, jeigu teisėjui nebus daroma valstybės institucijų ar kitų asmenų įtaka. Autorė pažymi, kad teismų nepriklausomumas turi būti suprantamas dvejopai. Pirma, teisėjo, kaip teismo sudėties, nepriklausomumą nuo byloje dalyvaujančių asmenų, nuomonių, politinių partijų ir kitų išorinių veiksmų. Teisėjas neturi asmeninio suinteresuotumo bylos baigtimi, vadovaujasi įstatymais ir savo vidiniais įsitikinimais. Teisėjo nepriklausomumo nereikėtų tapatinti su savavališkumu. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 3 straipsnyje numatyta, kad “teismas, aiškindamas ir taikydamas įstatymus bei kitus teisės aktus, privalo vadovautis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais“⁵¹. Tai reiškia, kad teisėjas, sprenddamas ginčus, turi vadovautis teisės aktais, įstatymais, o kartu nepamiršti ir bendrųjų pamatinių teisės principų bei savo vidinių įsitikinimų. Antra, teismų, kaip visos sistemos, nepriklausomumą nuo įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžių. Teismo precedento privalomumas yra susijęs su teismų nepriklausomumu. Teismas gali

---

⁴⁷ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

⁴⁸ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

⁴⁹ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).

užtikrinti savo nepriklausomumą tik tada, kai jis ne tik taiko teisės aktus, bet ir taikydamas bei aiškindamas pats kuria teisę – pripažįstama teisė į teisminį precedentą⁵².

Asmenų lygiateisiškumas. Šis principas įpareigoja valstybę vienodai veiksmingomis priemonėmis saugoti kiekvieno piliečio teises ir laisves. Kitaip tariant, asmenų lygybė prieš įstatymą reikalauja, kad teisės aktai, įstatymai būtų taikomi vienodai visiems asmenims. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnyje įtvirtinta, kad visi asmenys yra lygūs įstatymui, teismui ir kitoms institucijoms⁵³. Vertėtų pažymėti, kad teismas yra išskiriamas iš kitų institucijų. Tokiu būdu parodoma jo svarba užtikrinant lygiateisiškumo principo įgyvendinimą. Jei teismas analogiškoje byloje priima skirtingą teismo sprendimą, jis pažeidžia šį principą ir pasitikėjimas teismais yra menkinamas. Siekiant išvengti tokių situacijų ir panaikinti abejones dėl teismo sprendimo turinio pagrįstumo, teismo precedento privalomumas turi būti įtvirtintas ir teismai turi būti įpareigoti vadovautis analogiškose bylose suformuotomis teisės taikymo ir aiškinimo taisyklėmis.

Teisingumo užtikrinimas. Tai pamatinis teisinės sistemos principas. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta, kad teisingumą vykdo tik teismai⁵⁴. Teismas yra vienintelė institucija, kuri valstybės vardu gali vykdyti teisingumą. Šis principas suprantamas kaip kriterijus, kuris leidžia teismui konkrečioje byloje priimti teisingiausią sprendimą. Teismas turi pareigą vykdyti teisingumą, siekti, kad sprendimai būtų ne tik teisėti, bet ir teisingi. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pabrėžė, kad teismas turi vadovautis teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais⁵⁵. Nesivadovavimas teismo precedentu, mechaninis požiūris į teisės taikymą nėra suderinamas su teisingumo vykdymu. Pasak R. Jokubausko, jei teismas neturi teismo precedento teisės, jis negali užtikrinti efektyvaus teisingumo principo įgyvendinimo⁵⁶.

---

⁵² Rytis Jokubauskas, „Teismo precedento privalomumo problema Lietuvos teisinėje sistemoje“, *Jurisprudencija* 5(95) (2007): 55.

⁵³ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-7/2009“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cab8b8d6-6ccb-4263-910c-0018f80522c7>

⁵⁶ Rytis Jokubauskas, *supra* note, 48: 54.

1.3 Precedento istorinė raida Lietuvoje

Teismo precedento, kaip teisės šaltinio, raidą Lietuvoje galima padalinti į tris laikotarpius. Teismo precedento raida 1918 – 1940 metais, nuo 1990 metų iki Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo bei po Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo. Reikia paminėti teismo doktrinos Lietuvoje formavimo prielaidas. Pirma, Lietuvos teisinėje sistemoje susiklostė situacija, kai teismams buvo keliamas reikalavimas ne tik vadovautis įstatymais, bet ir jiems suteikta teisėkūros teisė. Antra, teismas buvo suprantamas ne tik kaip formalus teisės taikytojas, bet ir kaip kūrybiškas teisės aiškintojas. Trečia, skirtingų teisės tradicijų pažinimas ir įtaka lėmė teismo precedento doktrinos pripažinimą.⁵⁷

Teismo precedentas Lietuvoje 1918 – 1940 metais. Teisės sistemoje, tiksliau tuomet galiojusio Laikinojo Lietuvos teismų ir jų darbo sutvarkymo įstatymo paaiškinimo 4 punkte, buvo įtvirtinta nuostata, kuri įpareigojo teismus visai valstybei teisę aiškinti vienodai. Būtent ši nuostata buvo pagrindas pripažinti teismo precedentą teisės šaltiniu. Įstatymo viršenybės principas bei teismo precedento netaikymas sudarytų sąlygas abejonoms dėl teisingumo vykdymo. Tokiu atveju, teismas būtų tik formalus teisės taikytojas ir turėtų toleruoti visas teisės spragas. Dėl šių priežasčių teismo, kaip teisės taikytojo, nukrypimai nuo įstatymo ir teisės aiškinimas nebuvo laikomi piktnaudžiavimu teise ar savivaliavimu.⁵⁸ Teismo precedentas buvo suprantamas kaip suformuota nuostata aiškinant egzistuojančią teisės normą arba kaip nauja teisės norma. Jei nagrinėjant ginčą paaiškėja, kad nėra įstatymo, reguliuojančių būtent tokią situaciją, teismas tampa reikiamos teisės normos kūrėju.⁵⁹ Teismas nagrinėdamas ginčą turi vadovautis analogiškoje byloje suformuotu precedentu. Teismas turi pareigą patikrinti, ar anksčiau nagrinėjant ginčus nėra suformuoto teismo precedento. Tokiu būdu yra garantuojamas teisės taikymo vienodumas ir asmenų lygybė prieš įstatymą. Galima teigti, kad teismų praktika buvo laikoma antriniu teisės šaltiniu. Teismai vadovavosi įstatymu, papročiu ir tik tuomet teismo precedentu. Teismo teisė į teismo precedentą užtikrina ir tikrąjį teismo nepriklausomumą vykdant teisingumą. Žemesnės instancijos teismai Vyriausiojo Tribunolo teisės aiškinimus turėjo vertinti kaip autoritetingą nuomonę ir vadovautis jais nagrinėjant analogiškus ginčus.⁶⁰ Metodai, kuriais turėtų būti vadovaujama formuojant teismo precedentą, dar nebuvo įtvirtinti. Būtent todėl buvo kritikuojama teismo sprendimų, kurie

---

⁵⁷ Gediminas Sagatys, „Teismo precedentas Lietuvoje: konstitucinė maksima ir jos įgyvendinimo problemos“, *Justitia* 2(72) (2009): 3-4.

⁵⁸ Rytis Jokubauskas, „Teisminis precedentas Lietuvos teisinėje sistemoje 1918-1940 metais“, *Jurisprudencija* 67(59) (2005): 127-128.

⁵⁹ *Ibid.*, 128.

⁶⁰ Rytis Jokubauskas, „Teisminio precedento privalomumo problema Lietuvos teisinėje sistemoje“, *Jurisprudencija* 5(95) (2007): 52.

prieštarauja įstatymams, galimybė taprėti precedentu. Taigi vertėtų pažymėti, kad šiuo laikotarpiu Lietuvoje teismo precedentas buvo pripažįstamas antriniu teisės šaltiniu, teismai vadovavosi juo sprendžiant ginčus ir tokiu būdu buvo užtikrinamas vienodos ir nuoseklios teismų praktikos formavimas.

Teismo precedentas Lietuvoje nuo 1990 metų iki Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo. Šiuo laikotarpiu teisinėje diskusijoje atsirado terminas teisėjo diskrecija. Teismai skatinami pereiti nuo mechaniško teisės taikymo prie kūrybiško.⁶¹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus“⁶². Teisės normų aiškinimas, kuris atskleidžia jų turinį, tampa privalomu visiems valstybės teisės subjektams. Viena iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo funkcijų yra leisti biuletinį, kuriame skelbiama teismų praktika ir jos apibendrinimai. Formaliai teismo precedento, kaip teisės šaltinio, privalomumas Lietuvoje nebuvo įtvirtintas. 1994 m. gegužės 31 d. buvo priimtas Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, kurio 18 straipsnio 2 dalyje buvo numatyta, kad „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas formuoja vienodą teismų praktiką taikant įstatymus“⁶³. Atsižvelgiant į teisinį reguliavimą, galima daryti išvadą, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neformaliai buvo paskirtas teisės aiškintoju. Teismo precedento, kaip teisės šaltinio, pripažinimui didelę reikšmę turėjo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas, kuriam buvo suformuota pradinė precedento doktrina – reikalavimas panašias bylas spręsti panašiai⁶⁴.

Teismo precedentas Lietuvoje po Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo. Lietuvos teisinėje sistemoje teismų aktyvumas auga. Teisiniai ginčai tampa vis labiau sudėtingesni, todėl teisės aiškinimas ir teisinis argumentavimas negali būti ignoruojami⁶⁵. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas pakeitė teismo precedento privalomumo situaciją⁶⁶. Šiame nutarime buvo įtvirtinta precedento taikymo taisyklė: „tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo

---

⁶¹ Giedrė Lastauskienė, „Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos“, *Jurisprudencija* 19(4) (2012): 1349.

⁶² „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2004, Nr. 181 – 6708), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A68FB5998148>

⁶⁵ Valentinas Mikelėnas, „Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento“, *Jurisprudencija* 2(116) (2009): 83.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

precedentus, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų⁶⁷. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33 straipsnyje nurodyti bylų nagrinėjimo šaltiniai⁶⁸. Pažymėtina, kad šiame straipsnyje yra pakartota oficialioji konstitucinė precedento doktrina: „teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. Žemesnės instancijos teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi aukštesnės instancijos teismų teisės aiškinimo taisyklių, suformuluotų analogiškose ar iš esmės panašiose bylose. Teismų praktika atitinkamų kategorijų bylose turi būti keičiama ir naujos teisės aiškinimo taisyklės analogiškose ar iš esmės panašiose bylose gali būti kuriamos tik tais atvejais, kai tai yra neišvengiama ar objektyviai būtina.”⁶⁹ Konstitucinis Teismas suformavo oficialią konstitucinę precedento doktriną, kuri tapo pagrindu teismo precedento privalomumui Lietuvoje. Kitaip tariant, šioje oficialioje konstitucinėje doktrinoje teismo precedentas neformaliai perkeltas iš antrinių teisės šaltinių į pirminių teisės šaltinių gretas⁷⁰. Ši pozicija ir doktrina buvo pakartota ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime.

Galima daryti išvadą, kad teismo precedentas Lietuvos teisinėje sistemoje įgyja vis didesnę reikšmę. Kiekvienu aptartu laikotarpiu šis teisės šaltinis įgyjo vis didesnę autoritetą. Šio teisės šaltinio raida tiek konstitucinėje jurisprudencijoje, tiek teisiniame reguliavime leidžia teigti, kad neformaliu požiūriu teisės šaltinių hierarchijoje jis yra priskirtinas prie pirminių teisės šaltinių.

---

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

⁶⁹ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

⁷⁰ Egidijus Kūris, *supra* note, 12: 135.

2 TEISMO PRECEDENTAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

2.1 Precedentas bendrosios kompetencijos teismuose

Teisinis reguliavimas gali būti pakankamas ir nepakankamas. Pakankamas yra toks reguliavimas, kai teisės aktai nurodo konkrečius elgesio modelius, todėl teisę realizuojantiems subjektams yra nesunku vertinti jų atitiktį konkrečiai situacijai. Nepakankamas teisinis reguliavimas reiškia teisės aktų abstraktumą, papildomų sprendimų reikalingumą.⁷¹ Dabartinėje teisės sistemoje galima rasti nemažai teisės normų, kurios neužtikrina pakankamo teisinio reguliavimo. Dėl nuolat kintančių visuomeninių santykių, socialinių pokyčių, kurie daro įtaką teisinei sistemai, įstatymų leidėjas priima šabloniškus, lakoniškus teisės aktus. Esant nepakankamam teisiniam reguliavimui teisę taikantis subjektas (šiuo atveju teismas) turi aiškinant teisės normą atskleisti jos turinį. Būtent toks aiškinimas ir jo metu suformuota taisyklė laikytini teismo precedentu.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime suformavo oficialią konstitucinę precedento doktriną⁷², kurią plėtojo 2007 m. spalio 24 d. nutarime⁷³. Pažymėtina, kad bendrosios kompetencijos teismų sistemą turi užtikrinti vienodą, nuoseklų teismų praktikos formavimą. Teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui principai neatsiejamai siejasi su konstitucinėje jurisprudencijoje įtvirtinta taisykle, kad analogiškos bylos turi būti sprendžiamos taip pat. Tiksliau tariant, Konstitucinis Teismas suformavo doktriną, kuri reikalavo bylas spręsti ne sukuriant naujus teismo precedentes, konkuruojančius su esamais, bet vadovaujantis jau įtvirtintais. Siekiant užtikrinti bendrosios kompetencijos teismų formuojamos praktikos vienodumą ir nuoseklumą, šiuose nutarimuose Konstitucinis Teismas išskyrė tokias precedento taikymo taisykles⁷⁴:

1. Bendrosios kompetencijos teismai, nagrinėdami bylas, yra saistomi savo pačių suformuotų precedentų analogiškose bylose;
2. Žemesnės instancijos teismai yra saistomi aukštesnės instancijos teismų suformuotais precedentais tų pačių kategorijų bylose;

⁷¹ Egidijus Kūris, „Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas“, *Jurisprudencija* 23(15) (2001): 47.

⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

⁷³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8F37646A133E>

⁷⁴ *Ibid.*

3. Aukštesnės instancijos teismai, peržiūrėdami žemesnės instancijos teismų sprendimus, visuomet turi vadovautis tais pačiais teisiniais kriterijais;
4. Teismo precedentai gali būti koreguojami arba kuriami nauji tik tuomet, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina;
5. Koregavimas visais atvejais turi būti aiškiai ir racionaliai argumentuojamas.

Lietuvos Aukščiausiajam teismui priskirta funkcija formuoti vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant teisės aktus. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 straipsnyje įtvirtinta, kad „į Aukščiausiojo Teismo nutartyse esančius įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia valstybės ir kitos institucijos, taip pat kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus“⁷⁵. Galima teigti, kad tokiu būdu įstatyme įtvirtintas teismo precedento privalomumas bendrosios kompetencijos teismų sistemoje. To paties įstatymo 27 straipsnyje nurodoma, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas siekdamas užtikrinti vienodą teisės taikymą ir aiškinimą leidžia biuletenį „Teismų praktika“, kuriame skelbiama aktuali informacija apie teismų praktiką, teismų praktikos apibendrinimai ir apžvalgos⁷⁶. Būtent šio teismo praktikoje yra plėtojama precedento doktrina ir suformuoti kriterijai, kuriais turi vadovautis teismai taikydami precedentą: 1) įvertinti, ar skirtingose nutartyse pasisakyta dėl tų pačių teisės normų; 2) ar tos teisės normos taikomos esant tapačiam ginčui; 3) ar teismo motyvai yra išsamūs dėl taikomos teisės normos⁷⁷.

Lietuvos teismų sistemą sudaro bendrosios kompetencijos ir specializuoti (administraciniai) teismai. Bendrosios kompetencijos teismai nagrinėja tiek civilines, tiek baudžiamąsias bylas. Autorė pažymi, kad šioje darbo dalyje teismo precedentas, kaip teisės šaltinis, bus analizuojamas civilinės teisės, darbo teisės ir baudžiamosios teisės doktrinoje bei teismų praktikoje.

Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 1 straipsnyje įtvirtinta, kad šio kodekso nustatyta tvarka nagrinėjamos civilinių bei darbo bylos⁷⁸. To paties kodekso 22 straipsnyje tokios bylos priskirtos nagrinėti bendrosios kompetencijos teismams. Atsižvelgiant į tai, reikia išanalizuoti teismo precedentą tiek civilinėse, tiek darbo bylose ir įvertinti Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4 straipsnio, kuriame vienodos teismų praktikos formavimo funkcija priskirta Lietuvos Aukščiausiajam Teismui, įtaką.

---

⁷⁵ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-552/2009“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=7deda9d1-49e8-4b31-8e66-ccc8d2e2933b>

⁷⁸ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).

Teisės doktrinoje teismo precedentas buvo laikomas antriniu teisės šaltiniu iki Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimo. Civilinės teisės doktrinoje teismų praktika pripažįstama antriniu teisės šaltiniu⁷⁹. Civilinio proceso teisės vadovyje teigiama, kad teismo precedentas netiesioginis teisės šaltinis, kaip teisės normų taikymo rezultatas⁸⁰. Darbo teisės doktrinoje nėra eksplacitiškai įtvirtintas šaltinis - teismo precedentas. Pažymima, kad teismai nekuria teisės, o tik ją taiko, todėl precedentas neturėtų būti laikomas šaltiniu⁸¹. Teismo precedento privalomumas nagrinėjant civilines ir darbo bylas bendrosios kompetencijos teismuose atskleidžiamas sistemiškai analizuojant Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso nuostatas. Šio kodekso 346 straipsnyje numatyta, kad nukrypimas nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos yra vienas iš pagrindų peržiūrėti bylą kasacine tvarka⁸². Nepaisant to, kad civilinės teisės teorijoje teismo precedentas priskiriamas prie antrinių teisės šaltinių, teisinis reguliavimas, tiksliau Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 346 straipsnis kartu su 4 straipsniu, įpareigoja bendrosios kompetencijos teismus vadovautis teismo precedentu nagrinėjant civilines ir darbo bylas bei patvirtina Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarime suformuotos oficialiosios konstitucinės precedento doktrinos svarbą bei įtaką.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. vasario 3 d. nutartyje⁸³ sprenddamas klausimą dėl subjektų, kuriems taikytina atsakomybė už kelių konstrukciniais defektais padarytą tretiesiems asmenims žalą, vadovavosi anksčiau savo praktikoje suformuotu precedentu ir darė nuorodą į 2016 m. balandžio 15 d. priimtą nutartį. Teismas pakartojo precedentinę taisyklę, kad prezumpcija pagal Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.266 straipsnio 2 dalį dėl pastatų, statinių, įrenginių ar kitokių konstrukcijų savininko (valdytojo) nustatymo pagal viešame registre esančius duomenis gali būti paneigta. Tai reiškia, kad, esant registracijos duomenims viešame registre, jame nurodytas asmuo gali įrodyti, jog atsakingas už žalą asmuo iš tikrųjų yra kitas. Juo gali būti objekto savininkas ar valdytojas, nors jo teisės ir nebūtų įregistruotos viešame registre. Kitoje byloje teismas atsisakė vadovautis suformuotu precedentu dėl bylų faktinių aplinkybių skirtingumo⁸⁴. Pažymėjo, kad, vertinant konkrečias publikacijas autorių turtinių teisių pažeidimo aspektu, teismų padarytų išvadų negalima suabsoliutinti. Precedento galią turi tik tokie ankstesni teismų

---

⁷⁹ Valentinas Mikelėnas ir kt., *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. (Vilnius: Justitia, 2009), 60.

⁸⁰ Valentinas Mikelėnas ir kt., *Civilinio proceso teisė* (Vilnius: Justitia, 2003), 100.

⁸¹ Ipolitas Nekrošius ir kt., *Darbo teisė* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008), 32.

⁸² „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).

⁸³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-27-701/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ed8965e8-4e94-4680-a165-7e4396d5881b>

⁸⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-513-916/2016“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=f64831d0-809d-44d8-a032-0040c9452c1a>

sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, kurių faktinės aplinkybės yra tapačios arba labai panašios į faktines aplinkybes bylose, kuriose buvo sukurtas precedentas, ir kurioms turi būti taikoma ta pati teisė, kaip toje byloje, kuriose buvo sukurtas precedentas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pasisakydamas dėl visiško žalos atlyginimo principo 2015 m. spalio 26 d. nutartyje rėmėsi savo suformuotomis šio principo aiškinimo taisyklėmis ir nurodė, kad „kasacinio teismo praktikoje taip pat nuosekliai pripažįstamas visiško nuostolių atlyginimo principas (*restitutio in integrum*) bei akcentuojamas teisingo kompensavimo būtinumas, sprendžiant ginčus dėl neturtinės žalos atlyginimo“⁸⁵. Lietuvos apeliacinis teismas sprenddamas klausimą dėl įmonės vadovo atsakomybės vadovavosi Kasacinio teismo suformuotu precedentu, kad „vadovas privalo dirbti rūpestingai ir kvalifikuotai bei daryti viską, kas nuo jo priklauso, kad jo vadovaujama įmonė veiktų pagal įstatymus ir kitus teisės aktus; vadovą ir jo vadovaujamą įmonę sieja fiduciariniai (pasitikėjimo) santykiai, nuo pat tapimo bendrovės vadovu momento vadovas turi elgtis rūpestingai, atidžiai ir apdairiai“⁸⁶. Toje pačioje nutartyje teisėjų kolegija plėtoja Kasacinio teismo praktiką ir taisyklę, kad „akcininkas nėra fiduciariniame santykyje su bendrove ir nevykdo valdymo funkcijos, nebūdamas vadovu (arba faktiniu vadovu), jis neprivalo atsižvelgti į visų interesų grupių interesus, ši pareiga priskirta būtent vadovui ir nedeleguotina, todėl jis yra atsakomybės subjektas, jei žala bendrovei padaryta neteisėtais valdymo organo veiksmais“⁸⁷.

Nagrinėdami darbo bylas bendrosios kompetencijos teismai taip pat vadovaujasi suformuotu precedentu. Kasacinis teismas pasisakydamas dėl viešosios sveikatos priežiūros įstaigos vadovo atšaukimo iš pareigų, nurodė ankstesnėje byloje suformuotą precedentą, kad „įstaigos vadovą paskyrusio subjekto teisė jį atšaukti iš pareigų yra absoliuti, ji nesiejama su jokiais papildomomis Viešųjų įstaigų įstatyme įtvirtintomis sąlygomis ar ypatinga tokios teisės įgyvendinimo tvarka“⁸⁸. Taip pat nagrinėjant klausimą dėl darbo sutarties nutraukimo be įspėjimo, kai darbuotojas nerūpestingai atlieka darbo pareigas ar kitaip pažeidžia darbo drausmę, jei prieš tai jam nors kartą per paskutinius dvylika mėnesių buvo taikytos drausminės nuobaudos, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas siekdamas nuoseklumo rėmėsi savo suformuota praktika ir nurodė, kad „pakartotinio darbo drausmės pažeidimo nustatymas savaime nereiškia, kad darbuotojui dėl to gali

---

⁸⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-328-248/2015“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8b8de1d4-6cee-4211-81e9-4113f25a9dfc>

⁸⁶ „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-680-464/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=baf17833-b7d9-46d0-a072-8208eae02104>

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-326-684/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4ca79c41-578b-4e65-b3d6-e6fa103aace2>

būti taikoma griežčiausia drausminė nuobauda – atleidimas iš darbo⁸⁹. Teismas pabrėžė suformuoto precedento turinį - darbdavys, nustatęs, kad darbuotojas, turintis galiojančią drausminę nuobaudą, vėl pažeidė darbo drausmę, kiekvienu konkrečiu atveju turi svarstyti, kokią drausminę nuobaudą parinkti kaip galimą adekvačią drausminę nuobaudą. Autorė pažymi, kad ne tik Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, bet ir žemesnės instancijos bendrosios kompetencijos teismai savo praktikoje taiko precedento doktriną ir vadovaujasi precedentu. Kauno apygardos teismas apeliacinėje byloje nagrinėdamas ginčą dėl materialinės atsakomybės taikymo vadovavosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotu precedentu, kad „kiekviena darbuotojo kaltės forma (tyčia, neatsargumas) ir rūšis (tiesioginė ar netiesioginė tyčia, neatsargumas dėl per didelio pasitikėjimo ar nerūpestingumo) yra pakankama materialinei atsakomybei atsirasti“⁹⁰. Vienoje iš naujausių apeliacinėje byloje teismas sprenddamas klausimą dėl diskriminacijos vadovavosi precedentu dėl įrodinėjimo paskirstymo ir konstatavo, kad „diskriminacijos bylose galioja įrodinėjimo naštos paskirstymo taisyklė, pagal kurią darbuotojas privalo įvardinti faktines aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos; darbuotojui įvykdžius šią pareigą, darbdaviui tenka įrodymų, kad vienodo požiūrio taikymo principas nebuvo pažeistas, pateikimo našta“⁹¹.

Galima teigti, kad bendrosios kompetencijos teismai nagrinėdami civilinių ir darbo teisinių santykių ginčus savo praktikoje pripažįsta teismo precedentą teisės šaltiniu ir aktyviai juo vadovaujasi analogiškose bylose. Teismai nevengia taikyti praktikoje suformuotas teisės taikymo ir aiškinimo taisykles. Tokiu būdu yra užtikrinama konstitucinėje jurisprudencijoje įtvirtintų principų apsauga – teisės stabilumas, prognozuotumas, teisinis tikrumas, asmenų lygybė prieš įstatymą ir teisingumas.

Lietuvos baudžiamojoje teisėje teismo precedentas taip pat laikomas teisės šaltiniu. Doktrinoje pažymima, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pateikiami teisės normų aiškinimai yra teisės šaltinis⁹². Reikia išskirti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato apžvalgas ir nutarimus. Baudžiamosios teisės moksle laikomasi pozicijos, kad jie nėra laikomi teisės šaltiniu tiesiogiai, bet jos formuojamos apibendrinant teismo nutartyse pateiktus teisės normų aiškinimus, todėl praktkai jos naudingos⁹³. Kitaip tariant, teismų praktika, teismo precedentas formuojami tik teismams

---

⁸⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-690/2017”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=43b8b30a-638b-4af9-a71c-a3d9375f534d>

⁹⁰ „Kauno apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1502-773/2017”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fdfdaccd-e81d-48e5-924f-63eeeb6c6ee6>

⁹¹ „Kauno apygardos teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-73-945/2018”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=229eac51-d46c-4a61-8d0f-082ebc7ba0a4>

⁹² Vytautas Piesliakas, *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knygas*. (Vilnius: Justitia, 2006), 15.

⁹³ Jonas Prapiestis, Mindaugas Girdauskas, *supra* note, 35: 13.

sprendžiant bylas, vykdant teisingumą, o ne teikiant rekomendacijas ar rengiant apžvalgas. Tokia medžiaga yra tik papildomas elementas siekiant užtikrinti vienodą teisės taikymą ir aiškinimą.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas baudžiamąją bylą ir spresdamas dėl liudytojo parodymų teisėtumo rėmėsi teismų praktikoje suformuota taisykle, kad „asmenų parodymai įrodymais yra tuo atveju, kai jie nepažeidžiant įstatyme nustatytos tvarkos yra duoti pirmosios ar apeliacinės instancijos teismo posėdyje arba ikiteisminio tyrimo teisėjui“⁹⁴. Toje pačioje byloje teismas konstatavo, kad pagal teismų praktiką dalyvavimas nusikalstamo susivienijimo veikloje gali pasireikšti tiek konkrečių nusikaltimų darymu arba rengimu, tiek ir kitokia veikla grupės naudai, kuri leidžia identifikuoti asmenį kaip nusikalstamo susivienijimo narį. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas baudžiamąją bylą konstatavo teismo precedento taikymo pažeidimą. Bylų faktinės aplinkybės nėra analogiškos (išteisintas asmuo nebuvo namo, kuriame buvo neteisėtai naudojama elektros energija, savininkas, namo savininkas buvo išteisintojo asmens sutuoktinis, su kuriuo buvo sudaryta elektros energijos tiekimo pirkimo–pardavimo sutartis, būtent namo savininkui buvo surašytas neteisėto elektros energijos naudojimo aktas, be to, žala elektros energijos tiekėjui buvo priteista civilinėje byloje), todėl kasacinis teismas padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismas negalėjo vadovautis teismo precedentu⁹⁵. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas išdėstė savo poziciją dėl senato nutarimų, kaip teisės šaltinių, nagrinėjant bylas. Konstatuota, kad vadovautis senato nutarimais nėra teisinio pagrindo, nes jie nėra pripažįstami teisės šaltiniu, precedento galią turi teismų sprendimai konkrečiose bylose⁹⁶. Tokia nuostata dėl senato nutarimų plėtojama ir vėlesnėje teismo praktikoje. Vieoda, nuosekli teismų praktika gali būti formuojama ir plėtojama tik patiems teismams sprendžiant bylas⁹⁷. Bendrosios kompetencijos teismai nagrinėdami baudžiamąsias bylas teismo precedentą, kaip teisės šaltinį, taiko ir laiko autoritetingu. Pozicija dėl teismų kuriamų teisės šaltinių čia išsiskiria. Senato nutarimai bei apžvalgos nėra laikomi bylų nagrinėjimo teisės šaltiniais, o teismo precedentai, sukurti konkrečiose bylose, yra teisės šaltiniai ir teismai jais vadovaujasi.

---

⁹⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-31-511/2018“, Liteko,

<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=6d3d4143-5895-4d2c-a5b0-4fb7cf2d6d7d>

⁹⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-78-693/2018“, Liteko,

<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=44b28910-5d52-4ebd-aa59-7aee183f8969>

⁹⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-575/2010“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cbc07fe1-e3a6-417b-97f1-6f1ab9f5ccac>

⁹⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-7-301/2011“, Liteko,

<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7a724f4e-1554-462b-9346-f8aefe6dbd0d>

Apibendrinant teismo precedentą, kaip teisės šaltinį, bendrosios kompetencijos teismuose reikia pažymėti, kad jis nėra pirminis teisės šaltinis, tačiau teismai, nagrinėdami bylas, pripažįsta šio šaltinio autoritetą. Kitaip tariant, patys teismai nagrinėdami civilines, darbo ir baudžiamąsias bylas stiprina teismo precedento doktrinos įtaką Lietuvoje. Šis teisės šaltinis yra įrankis, kuris padeda užtikrinti vienodą, nuoseklų teismų praktikos formavimą.

2.2 Precedentas specializuotuose teismuose

Negalima teigti, kad tik norminiai teisės aktai yra administracinės teisės šaltiniai. Tikslinga į šią sistemą įtraukti ir teismo precedentą.⁹⁸ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo priimami sprendimai ir nutartys yra galutiniai ir neskundžiami. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 31 straipsnyje įtvirtinta, kad šis teismas formuoja vienodą administracinių teismų praktiką aiškinant ir taikant teisės aktus⁹⁹. Būtent vienodos praktikos formavimo funkcija užtikrina anksčiau minėtų teisės principų (teisingumo, lygiateisiškumo, teisės prognozuotumo) įgyvendinimą administracinėje justicijoje. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatyme ši Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo funkcija konkretizuota. Šio įstatymo 15 straipsnyje nurodyta, kad „į Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo sprendimuose ir nutartyse pateikiamus įstatymų ir kitų teisės aktų taikymo išaiškinimus atsižvelgia valstybės ir kitos institucijos, kiti asmenys, taikydami tuos pačius įstatymus ir kitus teisės aktus“¹⁰⁰. Taip pat šis teismas leidžia biuletenį, kuriame skelbiama aktuali informacija apie teismų praktiką, teismų praktikos apibendrinimai ir apžvalgos, kurie reikšmingi vienodam teisės aiškinimui ir taikymui užtikrinti¹⁰¹. Įstatyme numatyta, kad vienas iš proceso atnaujinimo administraciniame teisme pagrindų yra butinybė užtikrinti vienodos administracinių teismų praktikos formavimą. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės praktikoje turi teismo precedento galią. Galima teigti, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas užtikrina administracinių teismų praktikos tęstinumą, vienodumą, kurie stiprina teisės stabilumą ir didina pasitikėjimą administraciniais teismais.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime pažymėjo, kad nuostatos dėl teismo precedento taikomos ne tik bendrosios kompetencijos teismams, bet ir specializuotiems teismams¹⁰². Tai reiškia, kad administraciniai teismai turi užtikrinti vienodos

---

⁹⁸ Audrius Bakaveckas, *Administracinė teisė: teorija ir praktika. I dalis* (Vilnius: MES, 2012), 425.

⁹⁹ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

¹⁰⁰ „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, *Valstybės žinios* 13, 308 (1999).

¹⁰¹ Egidijus Kūris ir kt., *supra* note, 18: 143.

¹⁰² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96

teismų praktikos formavimą ir teisės prognozuotumo principo įgyvendinimą, teismų jurisprudencijos tęstinumą. Specializuoti teismai taip pat yra saistomi savo suformuotais precedentais tiek vertikaliai, tiek horizontaliai. Teismų praktika gali būti koreguojama tik tuomet, kai tai neišvengiamai ir objektyviai būtina. Toks koregavimas turi būti racionaliai ir aiškiai argumentuotas. Tokia Konstitucinio Teismo pozicija dėl specializuotų teismų buvo pakartota ir 2007 m. spalio 24 d. nutarime.

Reikia pažymėti, kad teismų praktikos vienodumo ir nuoseklumo siekis yra bendras teismų sistemoje. Negalima išskirti tam tikros teismų grandies, kuriai šis elementas, įtvirtintas Lietuvos teismų įstatyme bei pakartotas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, būtų svarbesnis ir reikalingesnis. Tiek bendrosios kompetencijos, tiek specializuoti teismai sudaro bendrą sistemą, kurios pagrindinė funkcija yra teisingumo vykdymas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime būtent tokią poziciją ir atskleidė¹⁰³. Turi būti nustatytas toks teisinis reguliavimas, kuris užtikrintų vienodos teismų praktikos formavimą ne tik vienoje tam tikroms byloms nagrinėti skirtoje teismų sistemoje, bet ir garantuotų teismų praktikos nuoseklumą tarp bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų.

Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėdamas administracinę bylą vadovavosi teismo precedentu sprenddamas dėl alkoholiu prekiaujančio ūkio subjekto atsakomybės. Teismas pažymėjo, kad Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje yra suformuota teisės aiškinimo taisyklė, kuri nurodo, jog alkoholiu prekiaujantis ūkio subjektas yra licencijos verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais turėtojas ir turi pareigą imtis visų būtinų teisinių, organizacinių (administracinių) priemonių, kad ši prekyba vyktų laikantis teisės aktų reikalavimų¹⁰⁴. Kitoje administracinėje byloje teismas, sprenddamas dėl tinkamo atsakovo, vadovavosi Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo suformuota praktika ir konstatavo, kad tinkamu atsakovu byloje dėl neišmokėtos darbo užmokesčio dalies priteisimo turi būti statutinė įstaiga, kurioje pareigūnas tarnauja, o ne Lietuvos valstybė, nes patys tarnybiniai ginčai paprastai yra suprantami kaip ginčai, kilę iš valstybės tarnybos teisinių santykių tarp valstybės tarnautojų ir institucijų, įstaigų ar organizacijų, kuriose jie dirba.¹⁰⁵ Šie praktiniai pavyzdžiai įrodo, kad

---

straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

¹⁰³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

¹⁰⁴ „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2017 m. gruodžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-5097-764/2017”, Litoko, <http://litoko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4638402c-0536-44e5-8a72-779119c8c49e>

¹⁰⁵ „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. gegužės 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Iv-2413-815/2012”, Litoko, <http://litoko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a44ee1d0-1d2c-43f8-ae1c-ecbfa3f397c8>

žemesnės instancijos specializuoti teismai plačiai vadovaujasi aukštesnės instancijos teismo suformuotu precedentu.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas sprenddamas dėl priteisiamos neturtinės žalos dydžio vadovavosi ankstesniu teismo precedentu. Teismas nurodė, kad svarbu atsižvelgti panašiose bei analogiškose bylose priteistus neturtinės žalos atlyginimo dydžius, kadangi tik taip gali būti įgyvendinti teisinio apibrėžtumo, teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principai. Naujausioje Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikoje už kiekvieną kalnimo dieną, kurią buvo pažeista minimalaus vienam asmeniui turinčio tekti kameros ploto norma, asmeniui priteisiama nuo 6 iki 9 Eur¹⁰⁶. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas priimdamas nutartį administracinėje byloje dėl administracinių aktų panaikinimo atsisakė vadovautis teismo precedentu. Pažymėjo, kad „teismų praktika, kuria grindžiami apeliacinio skundo argumentai, tiek pagal skunde nurodytų bylų esminius faktus, tiek pagal teisę, taikytiną šiam ginčui, skiriasi, taigi pareiškėjo nurodomi teismų procesiniai sprendimai nėra šiam ginčui *ratio decidendi* privalomojo pobūdžio“¹⁰⁷. Tokiu atveju teismas bylą nagrinėjo vadovaudamasis bylos faktais ir teise, reglamentuojančia ginčo santykius. Toks teismo sprendimas buvo priimtas atsižvelgiant į konstitucinę precedento doktriną, kuri įtvirtino, kad precedento galią turi tik tokie ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, precedentas taikomas tik tose bylose, kurių faktinės aplinkybės yra tapačios arba labai panašios į tos bylos, kurioje buvo sukurtas precedentas, faktines aplinkybes ir kurioms turi būti taikoma ta pati teisė, kaip toje byloje, kurioje buvo sukurtas precedentas.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad teismo precedentas laikomas teisės šaltiniu ir specializuotuose teismuose. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo suformuota oficialioji konstitucinė precedento doktrina leidžia plečiamai aiškinti tiek Lietuvos Respublikos teismų įstatymo, tiek Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nuostatas dėl vienodos teismų praktikos formavimo. Kitaip tariant, žemesnės instancijos administraciniai teismai nėra pavaldūs jokiai aukštesnės instancijos teismui, turi procesinį savarankiškumą ir gali formuoti teismų praktiką patys sprendami bylas. Tokiu būdu užtikrinamas tiek vertikalus, tiek horizontalus teismo precedento taikymas specializuotų teismų praktikoje.

---

¹⁰⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. kovo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-912-520/2016“, Litoko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c2117ef7-bf5a-4b36-bf6d-74d0f33bcde0>

¹⁰⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-966-261/2015“, Litoko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ba105317-286c-4ab2-ac64-a66399c4bd62>

2.3 Precedentas Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje

Neįmanoma įvertinti teisės akto konstitucingumo neatskleidus tam tikros Konstitucijos nuostatos turinio ir esmės. Konstitucijos negalima suvokti vien kaip teksto. Pripažįstama, kad tiek Konstitucija, tiek oficiali konstitucinė doktrina yra neatsiejamas viena nuo kitos, turi vienodą reikšmę ir privalomumą. Oficiali konstitucinė doktrina rodo konstitucinio reguliavimo gyvybingumą.¹⁰⁸ Konstitucinis Teismas yra oficialus Konstitucijos aiškintojas. Tokia Konstitucinio Teismo funkcija nėra *expressis verbis* įtvirtinta Konstitucijoje ar įstatyme, tačiau gali būti logiškai suprantama¹⁰⁹. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje yra konstatavęs, kad pagal Konstituciją jis turi įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją¹¹⁰. Tai reiškia, kad būtent jis formuoja oficialią konstitucinę doktriną, kurioje aiškinamos Konstitucijos nuostatos, atskleidžiamas jų turinys, sąsajos bei konstitucinio teisinio reguliavimo, kaip vienos visumos, esmė. Konstitucija tai teisė, kurios taikymas yra neatsiejamas nuo aiškinimo ir interpretavimo. Kintant socialiniam kontekstui, visuomeninėms aktualijoms, konstitucinė jurisprudencija neleidžia Konstitucijai prarasti savo reikšmę, prasmę ir aktualumą. Konstitucija yra nuolat plėtojamas teisės aktas.

Kaip jau minėta, Konstitucinio Teismo atliekamas Konstitucijos aiškinimas tai jos normų ir principų turinio ir esmės atskleidimas. Tokio oficialaus aiškinimo negalima atlikti be įvairių metodų taikymo. Gramatinis metodas padeda atskleisti bendrinės kalbos žodžių ir sąvokų sampratos turinį, kuris tampa šaltiniu siekiant interpretacijos rezultato. Sisteminis aiškinimo metodas skirtas suprasti teisės akto visumą, loginius ryšius tarp atskirų teisės normų. Aiškinant teisę, teisės aktus siekiama suprasti jų kūrėjų pasaulėžiūrą ir tikruosius siekiamus tikslus, todėl neretai taikomas teleologinis teisės aiškinimo metodas. Pažymėtina, kad istorinis interpretavimo metodas skatina pažiūrėti į istorinį teisės normos raidos kontekstą, jos kaitą ir priimti sprendimą dėl dabartinio aiškinimo krypties ir turinio. Lyginamuoju teisės aiškinimo metodu siekiama palyginti ir analizuoti pasaulio šalių teisės sistemas bei doktrinas. Tokio lyginimo rezultatas yra šaltinis priimant sprendimą dėl dabartinio aiškinimo turinio. Teisės aiškinimą atliekantis subjektas gali taikyti ir doktrininį metodą. Šio metodo esmė, kad interpretuotojas naudojasi mokslinės doktrinos rekomendacijomis. Vertybinių nuostatų atskyrimui taikomas filosofinis metodas. Jis

---

¹⁰⁸ Egidijus Jarašiūnas, „Konstitucinė justicija ir demokratija: keletas sąveikos problemų“, *Jurisprudencija* 64(56) (2005): 75.

¹⁰⁹ Egidijus Šileikis, *Alternatyvi konstitucinė teisė* (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005), 514.

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

padeda atspindėti pasirinktą pasaulėžiūrą nuo kurios priklauso teisės normos interpretavimas.¹¹¹ Oficialios konstitucinės doktrinos formavimas galimas tik taikant aptartus metodus. Tokiu būdu interpretuotojas gali suprasti tikruosius Konstitucijos normų ir principų esmę bei turinį.

Konstitucinis Teismas formuodamas konstitucinę precedento doktriną pažymėjo, kad ne tik bendrosios kompetencijos ir specializuoti teismai saistomi suformuotų precedentinių taisyklių analogiškose bylose, bet ir pats Konstitucinis Teismas. Jį saisto jo paties sukurti precedentai ir jo paties suformuota precedentus pagrindžianti oficiali konstitucinė doktrina¹¹². Tirdamas, ar teisės aktas neprieštaruja Konstitucijai, Konstitucinis Teismas turi išimtinis įgaliojimus formuoti oficialiąją konstitucinę doktriną. Jo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami. Tokia išvada siejama su teisinės sistemos stabilumo užtikrinimu ir teisės principų įgyvendinimu.

Konstitucinis Teismas privalo užtikrinti konstitucinės jurisprudencijos tęstinumą, nuoseklumą ir neprieštarumą¹¹³. Būtent šių konstitucinėje jurisprudencijoje įtvirtintų principų įgyvendinimas siejamas su teisiniu prognozuotumu ir vienodumu. Oficialios konstitucinės doktrinos formavimas ir joje išaiškintų Konstitucijos nuostatų bei principų esmė sudaro visumą kartu su Konstitucijos tekstu. Tokiu būdu Konstitucijos tekstas yra plėtojamas ir derinamas su socialinėmis aktualijomis. Teisinės valstybės principas suponuoja tai, kad ne tik bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų, bet ir Konstitucinio Teismo jurisprudencija užtikrintų jos tęstinumo įgyvendinimą. Galima teigti, kad oficialioji konstitucinė doktrina negali būti prieštaringa, nenuosekli. Konstitucinis Teismas turi vadovautis ir konstitucine maksima, kuri reikalauja analogiškas (panašias) bylas spręsti taip pat. Jos turi būti sprendžiamos ne kuriant naujus precedentus ir formuojant naują konstitucinę doktriną, bet vadovaujantis jau sukurtu precedentu ir plėtojant doktriną. Tiksliau tariant, Konstitucinis Teismas turi pareigą aiškinti Konstitucijos nuostatas vėlesnėse bylose taip pat, nebent būtų pagrindas nukrypti nuo suformuoto precedento. Teisinė sistema turi užtikrinti asmenų teisėtų lūkesčių apsaugą, teisinį saugumą.

Konstitucinis Teismas pažymėjo, kad oficiali konstitucinė doktrina formuojama laipsniškai. Šis procesas yra nuoseklus, nenutrūkstamas ir niekuomet nebūna visiškai baigtas. Taip yra todėl, kad Konstitucija neturi spragų, prieštaravimų, jos tekstas ir Konstitucinio Teismo išaiškinimai sudaro bendrą sistemą. Kitaip tariant, tam tikru klausimu konstitucinė doktrina formuojama ne „visa iškart“, bet „byla po bylos“.¹¹⁴ Ankstesnėse bylose pateiktus išaiškinimus ir

---

¹¹¹ Gediminas Mesonis, *supra* note, 31: 100.

¹¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas dėl Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8F37646A133E>

¹¹³ *Ibid.*

¹¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d.

precedentus papildant vėlesnėse bylose naujais elementais, naujomis doktrinos nuostatomis, kurios dar nebuvo suformuotos. Toks nuolatinis oficialios konstitucinės doktrinos nuostatų pildymas leidžia atskleisti Konstitucijoje įtvirtintą teisinio reguliavimo įvairovę. Galima situacija, kai konstitucinėje jurisprudencijoje atsiranda konkuruojančių doktrinos nuostatų. Konstitucija yra stabilus, retai kintantis teisės aktas, todėl tokia nuostatų konkurencija pašalinama toliau aiškinant ir plėtojant doktrines nuostatas¹¹⁵. Kiekvienas Konstitucijos nuostatų aiškinimas turi jį sekančią interpretaciją. Kiekviena vėlesnė interpretacija saistoma ankstesnės. Tokiu būdu vis daugėja išaiškintų Konstitucijos nuostatų ir suformuojama nuosekli principų, nuostatų ir išaiškinių sistema. Reikia pažymėti, kad toks doktrinos plėtojimas nereiškia jos koregavimo.

Verta aptarti keletą rėmimosi precedentu Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje pavyzdžių. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1993 m. lapkričio 8 d. nutarime pateikė asmenų lygybės principo sampratą ir pažymėjo, kad šis principas taikomas tik fiziniams asmenims¹¹⁶. Tokiu būdu buvo susiaurinta juridinių asmenų teisė ginti savo pažeistas teises, kurią Konstitucinis Teismas išplėtė 1996 m. vasario 28 d. nutarime. Konstitucinis Teismas konstatavo, kad asmenų lygybės principas turi būti taikomas ne tik fiziniams, bet ir juridiniams asmenims.¹¹⁷ Tokią pat poziciją Konstitucinis Teismas pakartojo 2000 m. vasario 23 d. nutarime¹¹⁸ ir konstatavo, kad Konstitucinis asmenų lygybės principas turi būti taikomas ne tik fiziniams asmenims, bet ir juridiniams asmenims. Šiuo precedentu Konstitucinis Teismas vadovavosi plėtodamas oficialią konstitucinę asmenų lygybės doktriną 2000 m. gruodžio 6 d. nutarime¹¹⁹, kuriame pažymėjo, kad minėtas lygiateisiškumo principas tam tikrais atvejais gali būti taikomas ir gretinant fizinius bei juridinius asmenis tarpusavyje. Būtent šią nuostatą Konstitucinis Teismas pakartojo 2006 m. kovo 28 d. nutarime, kuriame konstatavo, kad nustatytas skirtingas fiziniams ir

---

redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

¹¹⁶ Vytautas Sinkevičius, „Asmenų lygybės principas ir įstatymų leidyba“, *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis* 27 (2005): 361-362.

¹¹⁷ *Ibid.*, 361-362.

¹¹⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimo Nr. 36 „Dėl 1998 metų pavyzdžio banderolių tabako gaminiams ir alkoholiniams gėrimams ženklinti įvedimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 8 straipsnio 1 daliai ir 12 straipsnio 1 daliai” (Valstybės žinios, 2000, Nr. 17 – 419), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D8646CE43511>

¹¹⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” (Valstybės žinios, 2000, Nr. 105 – 3318), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.448A8E726D7D>

juridiniams asmenims leidžiamos įsigyti nuosavybes teise žemės plotų maksimalus dydis pažeidžia asmenų lygybės principą¹²⁰. Konstitucinis Teismas vadovavosi savo suformuotu precedentu ankstesnėje byloje bei plėtodamas oficialiąją konstitucinę doktriną „byla po bylos“ prapletė precedentinės taisyklės taikymo ribas. Toks oficialios konstitucinės doktrinos plėtojimas patvirtina anksčiau minėtus jurisprudencijos tęstinumo, nuoseklumo ir laipsniško vystymo reikalavimus.

Konstitucinis Teismas 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarime¹²¹ pasisakydamas dėl licencijos galiojimo panaikinimo sankcijos netaikymo vadovavosi ankstesnėje byloje suformuotu precedentu. Teismas konstatavo, kad nagrinėjamoje byloje taikytinos oficialios konstitucinės doktrinos nuostatos, suformuotos 2008 m. sausio 21 d. nutarime¹²². Teismas taikė precedentinę taisyklę, kad atsižvelgiant į teisės pažeidimo pobūdį, teisės principus ir reikšmingas aplinkybes, licencijos galiojimo panaikinimo sankcija neturi būti taikoma, kai tai yra akivaizdžiai neproporcinga. Šiuo atveju teismas analogiškose bylose rėmėsi savo suformuota precedentine taisykle ir padarė analogiškas išvadas.

Galima daryti išvadą, kad oficialioji konstitucinė doktrina yra plėtojama nuolat, nenutrūkstamai aiškinant Konstitucijos nuostatų ir principų turinį bei esmę. Šią raidą lemia visuomeninių santykių dinamiškumas, socialinių pokyčių įtaka. Būtent todėl tai yra tęstinis procesas, vykstantis „byla po bylos“ – kiekvieną kartą teismui vadovaujantis savo sukurtu precedentu. Kitaip tariant, konstitucinė doktrina plėtojama atskleidžiant naują teisinio reguliavimo turinį, pildant naujais elementais jau suformuotas precedentines taisykles bei reinterpretuojant ir koreguojant doktriną. Toliau darbe analizuojamos Konstitucinio Teismo galimybės koreguoti ir reinterpretuoti suformuotą oficialią konstitucinę doktriną ir precedentą.

Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje įtvirtino ne tik oficialią konstitucinę precedento doktriną, bet ir oficialios konstitucinės doktrinos reinterpretavimo galimybes. Siekiant apsaugoti Konstitucijoje įtvirtintas vertybes konstitucinė doktrina gali būti koreguojama. Kaip ir Konstitucijos aiškinimas, taip ir doktrinos reinterpretavimas yra išimtinė Konstitucinio Teismo kompetencija. Konstitucinio Teismo nutarimai yra galutiniai ir neskundžiami. Nėra jokios

---

¹²⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2004 m. liepos 15 d. redakcija) 4 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2003 m. sausio 28 d. redakcija) 4 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 37 – 1319), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.9C86ECCC7E9D>

¹²¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimas „Dėl teismo galių sprendžiant dėl licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais galiojimo panaikinimo“ (Valstybės žinios, 2008, Nr. 108-4136), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.86553237D619>

¹²² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas „Dėl teismo galių sprendžiant dėl licencijų verstis didmenine ar mažmenine prekyba alkoholio produktais galiojimo panaikinimo“ (Valstybės žinios, 2008, Nr. 10-349), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AABE8E302884>

institucijos, kuri galėtų keisti Konstitucinio Teismo priimtus nutarimus¹²³. Tai suponuoja išvadą, kad tik pats oficialus Konstitucijos aiškintojas gali koreguoti savo suformuotą doktriną.

Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimas ir teismo precedento keitimas negali būti atlikti dėl atsitiktinių veiksnių. Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje įtvirtino dvi situacijas, kada konstitucinės justicijos bylose gali būti nukrypstama nuo suformuotų precedentų ir gali būti kuriami nauji precedentai bei kada gali oficialios konstitucinės doktrinos nuostatos reinterpretuojamos taip, kad doktrina būtų pakoreguota. Pirmą, kai padaromos Konstitucijos pataisos; antra, kai neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama.¹²⁴ Tokia koregavimo doktrina reikalinga norint apsaugoti Konstitucijos nuostatų interpretavimą nuo teisėjų savivalės. Tai tarsi barjeras visiškai ir nekontroliuojamai teisėjų laisvei. Pats Konstitucinis Teismas, įtvirtinęs koregavimo sąlygas ir aplinkybes, privalo jų laikytis. Kitaip pati oficialioji konstitucinė koregavimo doktrina netektų savo prasmės. Būtina abi minėtas situacijas aptarti išsamiau.

Kaip jau minėta, pirmoji galimybė reinterpretuoti oficialios konstitucinės doktrinos nuostatas yra siejama su Konstitucijos pataisomis. Konstitucijos normos ir principai kartu su oficialia konstitucine doktrina sudaro bendrą visumą, sistemą. Negalima Konstitucijos aiškinti taip, kad būtų paneigiama jos prasmė, saugomos vertybės. Būtinybė koreguoti oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatas atsiranda, kai padaryta Konstitucijos pataisa koreguoja konstitucinio teisinio reguliavimo turinį. Konstitucinis Teismas, įsigaliojus Konstitucijos pataisai, kuria pakeičiama Konstitucijos nuostata, turi išimtinis įgaliojimus įvertinti, ar ankstesne doktrina, suformuota iki Konstitucijos pataisos, galima remtis, ar būtina ją reinterpretuoti ir koreguoti. Ši galimybė reinterpretuoti oficialiąją konstitucinę doktriną taip, kad ji būtų pakoreguojama, yra mažiausiai problematiška. Kitaip tariant, tai konkreti situacija – Konstitucijos pataisa, kuri Konstituciniam Teismui leidžia koreguoti doktriną.

Antrąją galimybę koreguoti oficialiąją konstitucinę doktriną bei kurti naujus precedentes Konstitucinis Teismas sieja su dviem sąlygom. Pirmoji, kad nuo Konstitucinio Teismo precedentų gali būti nukrypstama ir nauji precedentai gali būti kuriami tik tuomet, kai tai yra neišvengiamai, objektyviai būtina, konstituciškai pagrindžiama ir pateisinama. Reikia pažymėti, kad toks pat reikalavimas taikomas ir oficialios konstitucinės doktrinos nuostatų reinterpretavimui bei koregavimui. Antroji, kad kiekvienas nukrypimas nuo precedento bei

---

¹²³ Gediminas Mesonis, *supra* note, 31: 129.

¹²⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

oficialios konstitucinės doktrinos koregavimas turi būti aiškiai ir racionaliai motyvuojamas, argumentuojamas. Konstitucinis Teismas nevisada laikosi šios nuostatos. Nepateikdamas aiškių ir racionalių argumentų, Konstitucinis Teismas 2014 m. liepos 11 d. nutarimu pakoregavo oficialią konstitucinę doktriną ir konstatavo, kad Konstitucija saisto ir pačią pilietinę Tautą, o Tautos suvereni galia gali būti įgyvendinama tik laikantis Konstitucijos; reikalavimas laikytis Konstitucijos nuostatų negali būti vertinamas kaip Tautos suvereniteto ribojimas ar suvaržymas¹²⁵. Konstitucinis Teismas, saistydamas pats save suformuotais precedentais, ir sau taiko konstitucinę maksimą, kad analogiškos (panašios) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, vadovaujantis suformuotu precedentu. Tai bendri reikalavimai, kuriuos Konstitucinis Teismas įtvirtino savo jurisprudencijoje. Konstitucinis Teismas šias oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimo nuostatas sieja su naujų konstitucinės justicijos bylų nagrinėjimu ir naujų precedentų formavimo jose. Tiksliau tariant, oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimas negalimas Konstitucinio Teismo nutarimų, kitų baigiamųjų aktų oficialiame aiškinime. Toks aiškinimas atliekamas nekeičiant baigiamojo akto turinio.

Siekdamas aiškumo ir konkretumo Konstitucinis Teismas detalizavo minėtos pirmosios sąlygos turinį ir išskyrė aplinkybes, kurios gali lemti neišvengiamai, objektyviai būtiną, konstituciškai pagrindžiamą ir pateisinamą nukrypimą nuo precedento ir oficialios konstitucinės doktrinos koregavimą¹²⁶:

1. Asmenų prigimtinių bei įgytųjų teisių ir teisėtų interesų įgyvendinimo galimybių didinimas;
2. Konstitucijoje įtvirtintų vertybių apsaugos didinimas;
3. Palankesnių sąlygų sudarymas Konstitucijoje deklaruotų lietuvių tautos siekių įgyvendinimui;
4. Konstitucinės kontrolės galimybių plėtimas valstybėje siekiant, kad nė vienas teisės aktas, prieštaraujantis aukštesnės galios teisės aktams, neturėtų galimybių likti teisinėje sistemoje.

Tai nėra baigtinis aplinkybių sąrašas. Šie pavyzdiniai kriterijai suteikia galimybę suprasti, kokio pobūdžio aplinkybės gali būti suprantamos kaip pateisinančios oficialios konstitucinės doktrinos koregavimą. Plėtojant konstitucinę doktriną gali atsirasti poreikis šį sąrašą papildyti.

---

¹²⁵ Vytautas Sinkevičius, „Konstitucijos keitimo apribojimai?“, *Jurisprudencija* 22(2) (2015): 222.

¹²⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

Verta pažymėti, kad oficialiosios konstitucinės doktrinos reinterpretavimo ir koregavimo negali lemti atsitiktiniai veiksniai. Taip yra todėl, kad Konstitucinis Teismas ateityje nagrinėdamas bylas turės remtis jau reinterpretuota, koreguota oficialia konstitucine doktrina. Kaip pavyzdį Konstitucinis Teismas savo nutarime įvardino Konstitucinio Teismo sudėties pasikeitimą. Toks draudimas paaiškinamas vadovaujantis tuo, kad Konstitucinis Teismas privalo užtikrinti Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje. Teismo sudėties pasikeitimas neišvengiamai susijęs su nauju teisiniu požiūriu. Nepaisant to, reikia pažymėti, kad ne formalus Teismo sudėties pasikeitimas, bet naujos teisės sampratos ir požiūrio įsitvirtinimas lems oficialiosios konstitucinės doktrinos koregavimą.¹²⁷

Konstitucinis Teismas taip pat suformavo kriterijus, kada oficialiosios konstitucinės doktrinos koreguoti negalima. Pirma, tokia korekcija negalima, jei Konstitucijoje įtvirtintų vertybių sistema yra pakeičiama, paneigiamas jų suderinamumas. Antra, sumažinamos Konstitucijos viršenybės teisės sistemoje apsaugos garantijos. Trečia, paneigiama Konstitucijos, kaip vientiso akto, darnios sistemos samprata. Ketvirta, sumažinamos Konstitucijoje įtvirtintos amsens teisių ir laisvių garantijos. Penkta, pakeičiamas Konstitucijoje įtvirtintas valdžių padalijimo principas.¹²⁸ Galima teigti, kad Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje įtvirtino Konstitucijos, kaip aukščiausio teisės akto, stabilumą ir apsaugą. Konstitucija yra išskiriama iš kitų ordinarinės teisės aktų, o jos stabilumas yra didelė teisinė vertybė. Galima daryti išvadą, kad konstitucinėje jurisprudencijoje oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo galimybės įtvirtintos aiškiai ir originaliai. Pirmiausia, nustatyti bendri kriterijai koregavimui ir detalizuojant juos įvardintos konkrečios aplinkybės, o tuomet nustatyti atvejai, kada oficialios konstitucinės doktrinos koregavimas yra negalimas. Tai tarsi dviguba apsauga Konstitucijos vertybėms ir oficialiosios konstitucinės doktrinos tęstinumui, nuoseklumui ir stabilumui.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2008 m. spalio 1 d. nutarime¹²⁹, sprenddamas dėl apribojimų kandidatams į Seimo narius iškelti kandidatūrą savarankiškai, atsisakė vadovautis ankstesnėje byloje, kurioje buvo sprendžiama dėl politinių partijų išimtinės teisės kelti kandidatus į vietos savivaldą, suformuotu teismo precedentu. Teismas atsisakymą vadovautis precedentu argumentavo tuo, kad nagrinėjama byla ir ankstesnė byla, kurioje suformuotas precedentas, nėra analogiškos. Seimo ir vietos savivaldos rinkimai nėra tapatūs reiškiniai, todėl neprivalo būti organizuojami vienodai; nagrinėjamoje byloje, skirtingai nei precedentinėje,

---

¹²⁷ Egidijus Jarašiūnas, „Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo problemos“, *Jurisprudencija* 1(115) (2009): 60.

¹²⁸ *Ibid.*, 59.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 37 straipsnio 1 dalies (2008 m. balandžio 15 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2008, Nr. 114 – 4367), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B87BC977EE8C>

kandidatai teisę būti išrinktais gali įgyvendinti vienmandatėse rinkimų apygardose. Panaši situacija, kuomet Konstitucinis Teismas atsisakė remtis precedentu, susiklostė ir 2007 m. birželio 27 d. nutarime¹³⁰. Šioje byloje, Teismas sprendė klausimą, ar vienos iš teisės akto sudedamųjų dalių nepaskelbimas bendra tvarka oficialiame leidinyje neprieštaravo Konstitucijai. Būtent ankstesnė precedentinė taisyklė suponavo išvadą, kad toks reikalavimo nepaisymas prieštarauja Konstitucijai. Teismas šioje byloje atsisakė taikyti ją ir sukūrė naują precedentą motyvuodamas tuo, kad nagrinėjamoje byloje asmenims buvo sudaryta galimybė susipažinti su nepaskelbta teisės akto dalimi.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad teismo precedentas, kaip teisės šaltinis, pripažįstamas ne tik bendrosios kompetencijos ir specializuotuose teismuose, bet ir Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Konstitucinis Teismas atlikdamas Konstitucijos aiškintojo vaidmenį formuoja precedentes ir juos pagrindžiačia oficialią konstitucinę doktriną. Konstitucinė maksima, kad analogiškos bylos turi būti sprendžiamos taip pat, vadovaujantis jau suformuotu precedentu, taikoma ir Konstituciniam Teismui. Galima išskirti tokius teismo precedento taikymo variantus konstitucinėje jurisprudencijoje: 1) rėmimasis precedentu; 2) atsisakymas remtis precedentu dėl bylų skirtingumo; 3) oficialios konstitucinės doktrinos reinterpretavimas ir koregavimas vadovaujantis minėtais kriterijais.

---

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ (1993 m. balandžio 6 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 19 d. nutarimo nr. 1269 „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko planavimo schemos (generalinio plano)“ (1994 m. gruodžio 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” (Valstybės žinios, 2007, Nr. 72 – 2865), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.DF43CDCC3FDA>

2.4 Konstitucinio Teismo doktrinos įtaka bendrosios kompetencijos ir specializuotiems teismams

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas suformavo savo jurisprudencijoje precedento doktrną, kuri paskatino teismus keisti savo požiūrį į šį teisės šaltinį. Ši doktrina atskleidė ir Konstitucinio Teismo nutarimų įtaką tiek bendrosios kompetencijos, tiek specializuotiems teismams. Kitaip tariant, teigiama, kad į visą nacionalinę teisę turėtų būti žiūrima jos konstitucingumo aspektu. Oficiali konstitucinė doktrina yra svarbi Konstituciją papildanti dalis, jos abi kartu sudaro jau šiame darbe minėtą „gyvąją“ Konstituciją.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2003 m. gegužės 30 d. nutarime pripažino savo aktus teisės šaltiniais, kurie yra privalomi visiems.¹³¹ Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33 straipsnyje įtvirtinta norma, kad teismai, nagrinėdami bylas, vadovaujasi ir oficialiai paskelbtais Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimais. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 72 straipsnyje nustatyta, kad šio teismo nutarimai yra privalomi visoms valdžios institucijoms, teismams, visoms įmonėms, įstaigoms bei organizacijoms, pareigūnams ir piliečiams. Tai reiškia, kad oficialioji konstitucinė doktrina prilyginama Konstitucijos lygmeniu įtvirtintam teisės šaltiniui, kuriuo teismai turi vadovautis. Konstitucinės doktrinos nuostatos yra įrankis, kuris teismų praktiką orientuoja tam tikra bendra kryptimi, plečia teismų argumentaciją ir didina jos įtikinamumą. Konstitucinio Teismo sprendimai yra galutiniai ir neskundžiami (Lietuvos Respublikos Konstitucijos 107 straipsnis). Tai suponuoja, kad tiek Konstitucija, tiek konstitucinė doktrina turi būti suprantama kaip aukščiausiaji teisė, kurios nuostatos yra nekvestionuojamos. Teismai, nagrinėdami bylas, turi vadovautis tiek Konstitucija, tiek oficialios konstitucinės doktrinos nuostatomis.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, detalizuodamas minėtuose įstatymuose įtvirtintas nuostatas dėl Konstitucinio Teismo nutarimų, kaip teisės šaltinio, reikšmės teismams, pažymėjo, jog teisę kuriančias ir teisę taikančias institucijas saisto konstitucinių nuostatų samprata bei turinys, atskleistas Konstitucinio Teismo aktuose. Ne tik nutarimai, bet ir Konstitucinio Teismo išvados bei sprendimai, kuriuose formuojama oficiali konstitucinė doktrina, savo turiniu saisto institucijas, neskiriant nei bendrosios kompetencijos, nei specializuotų teismų.¹³² Teismai,

---

¹³¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai” (Valstybės žinios, 2003, Nr. 21 – 2003), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FC480B700A52>

¹³² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96

taikydami Konstituciją ir įstatymus, privalo atsižvelgti į oficialią konstitucinę doktriną ir negali Konstitucijos nuostatų aiškinti kitaip nei yra išaiškinęs Konstitucinis Teismas. Tik vadovaujantis tokia taisykle galima užtikrinti konstitucinio principo, kad įgaliojimus oficialiai aiškinti Konstituciją turi tik Konstitucinis Teismas, įgyvendinimą ir apsaugą. Konstitucinio Teismo nutarimai, kuriais konstatuojamas prieštaravimas Konstitucijai, yra pagrindas pašalinti teisės normą, prieštaraujančią Konstitucijai, iš teisinės sistemos. Kitaip tariant, užtikrinamas Konstitucijos viršenybės principas ir teisės sistemos vienodumas, nuoseklumas, stabilumas.

Verta aptarti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų, kuriais teisės aktas pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai, poveikį laiko požiūriu. Teisės doktrinoje skiriami du poveikio variantai – *ex tunc* ir *ex nunc*¹³³. *Ex tunc* reiškia, kad Konstitucijai prieštaraujantis teisės aktas negalioja nuo to akto priėmimo (įsigaliojimo) momento. Tiksliau tariant Konstitucinis Teismas tik konstatuoja objektyviai esantį teisės akto negaliojimą. Nepaisant to, kad iki Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo tas teisės aktas galiojo, jis turi būti laikomas kaip niekada negaliojusių ir jo sukeltus teisinius padarinius reikia pripažinti niekiniais. *Ex nunc* reiškia, kad Konstitucinio Teismo nutarimas, kuriuo teisės aktas pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai, sukuria naują teisinę padėtį – sukuria padarinius ateičiai. Teisės aktas pripažįstamas negaliojančiu nuo Konstitucinio Teismo nutarimo įsigaliojimo momento. Teisės aktas, kuris yra pripažintas prieštaraujančiu Konstitucijai, negali būti taikomas teisiniams santykiams, susiklosčiusiems po šio nutarimo priėmimo. Lietuvoje galiojanti bendra taisyklė yra *ex nunc* – sukuriama padariniai ateičiai, teisės aktas negalioja nuo Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo momento. Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje (minėtame 2003 m. gegužės 30 d. nutarime) pažymėjo, kad teisės aktas negali būti taikomas nuo oficialaus Konstitucinio Teismo nutarimo, kuriuo jis pripažįstamas prieštaraujančiu Konstitucijai, paskelbimo. Visgi yra išimčių: 1) *ex tunc* taikomas tuomet, kai nagrinėjantis bylą teismas kreipiasi į Konstitucinį Teismą prašydamas ištirti taikytino teisės akto konstitucingumą. Tokiu atveju teismas atsinaujinęs bylos nagrinėjimą priimdamas sprendimą netaiko teisės akto, kurį Konstitucinis Teismas pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai; 2) Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2012 m. gruodžio 19 d. sprendime pažymėjo, kad *ex tunc* turi būti taikomas tuo atveju, kai pripažįstama, kad teisės aktas ne tik prieštarauja Konstitucijai, bet ir iš esmės paneigia Lietuvos valstybės nepriklausomybę, demokratiją, respubliką ar prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių pobūdį. Toks teisės aktas negali galioti nuo pat jo priėmimo; 3) tame pačiame nutarime buvo pažymėta, kad ir

---

straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai” (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

¹³³ Viktorija Staugaitytė, „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų teisinė galia laiko požiūriu“, *Jurisprudencija* 77(69) (2005): 67-68.

tokio teisės akto taikymo padariniai, atsiradę iki prieštaravimo Konstitucijai konstatavimo, turi būti pripažinti antikonstituciniais.¹³⁴

Kaip jau minėta, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad jo priimami teisės aktai yra teisės šaltinis, kuriuo turi vadovautis tiek bendrosios kompetencijos, tiek specializuoti teismai. Spręsdamas dėl teisės akto konstitucingumo Konstitucinis Teismas plėtoja oficialioje konstitucinėje doktrinoje suformuotą Konstitucijos nuostatų sampratą. Teismai vertina oficialios konstitucinės doktrinos reikšmę ir nagrinėdami bylas vadovaujasi konstitucinėmis nuostatomis, kurios suformuotos aiškinant Konstituciją. Toliau darbe analizuojami rėmimosi oficialios konstitucinės doktrinos nuostatomis tiek bendrosios kompetencijos, tiek specializuotų teismų praktikoje.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2012 m. balandžio 27 d. nagrinėdamas civilinę bylą rėmėsi oficialia konstitucine precedento doktrina. Teismas nurodė, kad nagrinėdamas civilines bylas jis teisės normas taiko ir aiškina konkrečioje byloje, remdamasis faktinėmis aplinkybėmis. Ankstesni teismo išaiškinimai turi precedento reikšmę ir jie turi būti taikomi tik tuo atveju, kai nagrinėjamos bylos faktinės aplinkybės analogiškos (panašios) į bylos, kurioje suformuota precedentinė taisyklė.¹³⁵ Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje yra konstatavęs, kad reguliuojant civilinio proceso santykius turi būti užtikrinta galimybė kiekvieną pirmosios instancijos teismo baigiamąjį aktą apskūsti bent vienam aukštesnės instancijos teismui bei nustatyta tokio apskundimo tvarka¹³⁶. Kasacinis teismas savo praktikoje vadovavosi šia konstitucinės doktrinos nuostata ir pažymėjo, kad vienas iš teisingo teismo kriterijų yra suteikiama galimybė asmeniui apskūsti pirmosios instancijos teismo sprendimą apeliacine tvarka.¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2014 m. kovo 3 d. spręsdamas dėl didesnio pavojaus šaltinio padarytos žalos atlyginimo vadovavosi Konstitucinio Teismo suformuota doktrina ir konstatavo, kad „jeigu dėl padidinto pavojaus šaltinio valdymo netekimo yra ir valdytojo kaltės, šis ir didesnio pavojaus

---

¹³⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas „Dėl bylos pagal pariškęjį – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 153 straipsnio 2 dalies 11 punktą (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, nutraukimo“ (Valstybės žinios, 2012, Nr. 152-7779), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.752EE932F81F>

¹³⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2012“, Liteko.,

<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=824cd496-c366-4903-baa1-343a4021ca88>

¹³⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2006, Nr. 36 – 1292), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A85826406B37>

¹³⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-599/2008“, Liteko., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d6fdaf5a-a3b2-4eba-91ef-4509853db940>

šaltinį neteisėtai užvaldęs asmuo atsako solidariai¹³⁸. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. liepos 5 d. nagrinėdamas civilinę bylą dėl žemės sklypo atlaisvinimo vadovavosi Konstitucinio Teismo 2016 m. birželio 7 d. nutarime formuojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatomis dėl nuosavybės teisės neliečiamumo. Šioje byloje kasacinis teismas pažymėjo, kad nuosavybės teisė yra viena pamatinių žmogaus teisių. Savininkas turi teisę reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo nuosavybės teisių, o valstybė turi pareigą ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto kėsینimosi į ją. Pagal Konstituciją nuosavybės teisė nėra absoliuti, ji gali būti įstatymu ribojama dėl nuosavybės objekto pobūdžio, visuomenei būtino ir konstituciškai pagrįsto poreikio. Šioje byloje teismas padarė išvadą, kad tenkinus ieškinio reikalavimą įpareigoti pastatų savininką savo lėšomis atlaisvinti žemės sklypą būtų paneigiama nuosavybės teisės esmė. Šie teisėtai suformuoti ir įregistruoti nuosavybės teisės objektai nustotų egzistavę, tai neatitiktų nuosavybės neliečiamumo, proporcingumo ir teisėtų lūkesčių principų, taip pat ir Konstitucinio Teismo formuojamos oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatų.¹³⁹ Konstitucinio Teismo nutarimai ir juose suformuotos konstitucinės doktrinos nuostatos teisės šaltiniu yra ne tik civilinėse, bet ir baudžiamosiose bylose.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. balandžio 13 d. nagrinėdamas baudžiamąją bylą ir sprenddamas dėl tinkamos bausmės taikymo nuteistajam rėmėsi Konstitucinio Teismo 2003 m. birželio 10 d. nutarimu ir jame suformuota oficialia konstitucine doktrina. Teismas pažymėjo, kad teisingumo principas suponuoja tai, kad baudžiamajame įstatyme nustatytos bausmės turi būti teisingos. Teisingumo ir teisinės valstybės principai reiškia, kad valstybės taikomos priemonės turi būti adekvačios siekiamam tikslui. Taigi bausmės turi būti adekvačios nusikalstamoms veikoms, už kurias jos nustatytos; už nusikalstamas veikas negalima nustatyti tokių bausmių ir tokių jų dydžių, kurie būtų akivaizdžiai neadekvatūs nusikalstamai veikai ir bausmės paskirčiai.¹⁴⁰ Kitoje baudžiamojame byloje 2017 m. gruodžio 5 d. kasacinis teismas sprendė dėl baudžiamosios atsakomybės taikymo už trukdymą papirkinėjant rinkėjams pasinaudoti rinkimų teise – realizuoti savo teisę rinkti. Teismas vadovavosi konstitucinėje jurisprudencijoje (Konstitucinio Teismo 2004 m. lapkričio 5 d. išvada) suformuota doktrina, kad pagal Konstituciją jokiais motyvais negali būti pateisinamas rinkėjų balsų tiesioginis ar netiesioginis pirkimas bei skatinimas dalyvauti arba nedalyvauti rinkimuose ir (arba) balsuoti už arba prieš vieną ar kitą kandidatą dovanomis ar kitokiu

---

¹³⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=66b3795d-9e8d-422c-881d-7262b46587b9>

¹³⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-305-916/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2d7a7f05-c33e-4fbd-af23-46795374d996>

¹⁴⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-97-942/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0d9def5f-1b46-45d5-a3db-2a7d08ad5b99>

atlyginimu dalyvauti. Šioje byloje teismas konstatavo, kad asmenys padarė nusikalstamą veiką ir jiems turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė.¹⁴¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. gegužės 16 d. vertindamas kasatoriaus argumentų, kad apeliacinės instancijos teismo nuosprendis neatitinka įstatyme keliamų reikalavimų, pagrįstumą vadovavosi oficialios konstitucinės doktrinos nuostatomis. Konstitucinis Teismas 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarime yra išaiškinęs, kad iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylantis teisinio aiškumo reikalavimas reiškia, kad teismo nuosprendyje negali būti nutylėtų argumentų, nenurodytų aplinkybių, turinčių reikšmės teisingo nuosprendžio priėmimui. Teismo baigiamieji teismo aktai turi būti aiškūs byloje dalyvaujantiems ir kitiems asmenims. Atsižvelgiant į tai, kasacinis teismas nagrinėjamoje byloje padarė išvadą, kad apeliacinės instancijos teismo nuosprendis nėra aiškus bei negali būti laikomas pagrįstu ir teisėtu.¹⁴² Konstitucinio Teismo priimamuose aktuose atskleidžiamas konstitucinių nuostatų bei teisės principų turinys turi didelę reikšmę kaip teisės šaltinis baudžiamųjų bylų nagrinėjimui.

Administracines bylas nagrinėjantys teismai, kaip specializuoti teismai, taip pat savo praktikoje vadovaujasi Konstitucinio Teismo suformuota oficialia konstitucine doktrina. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2018 m. vasario 1 d. nagrinėdamas administracinę bylą dėl nuosavybės teisių atkūrimo vadovavosi oficialia konstitucine nuosavybės teisių atkūrimo doktrina ir konstatavo, kad jei negalima grąžinti turto natūra, turi būti skiriama kompensacija, kuri taip pat užtikrina nuosavybės teisių atkūrimą.¹⁴³ Kitoje byloje 2018 m. sausio 31 d. administraciniam teismui teko aiškinti viešojo intereso sąvoką ir jos turinį. Teismas rėmėsi oficialia konstitucine doktrina ir pažymėjo, kad viešasis interesas suprantamas kaip valstybės pripažintas ir teisės ginamas visuomeninis interesas. Toje pačioje byloje teismas, vadovaudamasis Konstitucinio Teismo jurisprudencija, pažymėjo, jog „žemė, miškai, parkai, vandens telkiniai yra ypatingi nuosavybės teisės objektai, nes žemės, miškų, parkų, vandens telkinių tinkamas naudojimas ir apsauga yra žmogaus egzistavimo, žmogaus ir visuomenės išlikimo bei raidos sąlyga“ bei „jie gali nuosavybės teise gali priklausyti tik valstybei, išskyrus iš pačios Konstitucijos kylančias išimtis“.¹⁴⁴ Lietuvos vyriausiasis teismas 2018 m. sausio 26 d. sprendimas dėl restitucijos taikymo pažymėjo, kad „konstituciniai darnios, teisingos, atviros pilietinės visuomenės imperatyvai,

---

¹⁴¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-283-648/2017“, Liteko,

<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b88555e5-8e15-4052-8c33-9176fbdea4c8>

¹⁴² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-109-746/2017“, Liteko,

<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cf8b32ad-6db0-4039-9c60-792dc37363c7>

¹⁴³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-38-492/2018“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9532b3a6-a9b1-4bcd-8b85-d435a4b8b6bf>

¹⁴⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-251-552/2018“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2a951d51-9d1c-4120-a8a5-57a54e9d5bd7>

konstituciniai teisinio tikrumo, teisinio saugumo, teisėtų lūkesčių apsaugos reikalavimai suponuoja tai, kad pradėtas restitucijos procesas negali tęstis nepagrįstai ilgai; dėl nepagrįstai ilgo laiko, per kurį atkuriamos nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą, gali būti iškreipta ar net paneigta pati restitucijos instituto esmė, pažeistos asmens konstitucinės nuosavybės teisės, taip pat kitos teisės, pakirstas žmonių pasitikėjimas valstybe ir teise¹⁴⁵. Kitaip tariant, teismas šioje nutartyje vadovavosi Konstitucinio Teismo 2010 m. gruodžio 22 d. nutarime suformuota oficialia konstitucine restitucijos taikymo doktrina ir nepripažino pažeidimų taikant restituciją nagrinėjamoje byloje. Teismas vadovavosi teisės spragos apibrėžimu, suformuotu konstitucinėje jurisprudencijoje, ir konstatavo, kad teisės spraga reiškia, kad atitinkamų visuomeninių santykių teisinis reguliavimas apskritai nei eksplicitiškai, nei implicitiškai nėra nustatytas nei konkrečiame teisės akte, nei kituose teisės aktuose, tačiau poreikis tuos visuomeninius santykius teisiškai sureguliuoti yra. Nagrinėjamu atveju situacija nėra laikoma teisės spraga, todėl neteisėti veiksmai pareiškėjo atžvilgiu nebuvo konstatuoti.¹⁴⁶ 2018 m. vasario 1 d. byloje, kurioje kilo ginčas dėl valstybės tarnautojo darbo užmokesčio mokėjimo, teismas rėmėsi Konstitucinio Teismo 2016 m. spalio 27 d. nutarime suformuota taisykle, kad „priemokos už įprastą darbo krūvį viršijančią veiklą ir už papildomų užduočių atlikimą valstybės tarnautojui gali būti mokamos tik laikinai, ne ilgiau kaip vienus metus nuo jų paskyrimo, o jeigu valstybės tarnautojo veikla, už kurią jos mokamos, įgauna nuolatinį pobūdį, turi būti tobulinamas įstaigos darbo organizavimas“¹⁴⁷. Šiuo atveju teismas pripažino pareiškėjo teisę gauti priemoką už papildomų funkcijų atlikimą.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad tiek bendrosios kompetencijos teismai, tiek specializuoti teismai Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuotą oficialią konstitucinę doktriną pripažįsta teisės šaltiniu. Teismai savo praktikoje nagrinėdami bylas ir priimdami sprendimus vadovaujasi šios doktrinos nuostatomis ir daro tiesiogines nuorodas į Konstitucinio Teismo aktus. Teismai taikydami ordinarinę teisę analizuoja konstitucinių principų ir normų reikšmę, atskleidžiant oficialioje konstitucinėje doktrinoje. Konstitucinė doktrina tampa vis didesnę reikšmę turinčiu teisės šaltiniu teismų praktikoje, o jos privalomumas įtvirtintas tiek paties Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje, tiek jau minėtame Lietuvos Respublikos teismų įstatyme.

---

¹⁴⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-721-858/2018“, LITEKO, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=106a25eb-3dd4-44ef-a86d-eda0254971f5>

¹⁴⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-853-858/2018“, LITEKO, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=56e1aa6d-33db-4a6f-be46-922b3afcae73>

¹⁴⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-126-261/2018“, LITEKO, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=77962fe3-7e00-46d2-8cda-f1329d9fac03>

3 EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISINGUMO TEISMO SUFORMUOTOS PRAKTIKOS ĮTAKA LIETUVOS TEISMAMS

3.1 Bendrosios kompetencijos teismai

Lietuvos Respublika 1995 m. balandžio 27 d. Lietuvos Respublikos įstatymu dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo¹⁴⁸ ratifikavavo Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją. Taip pat Lietuvos Respublika 2003 m. rugsėjo 16 d. įstatymu dėl Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Airijos, Italijos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Suomijos Respublikos, Švedijos Karalystės, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (Europos Sąjungos valstybių narių) ir Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos, Slovakijos Respublikos sutarties dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą ratifikavimo¹⁴⁹ įstojo į Europos Sąjungą ir nuo 2004 m. gegužės 1 d. tapusi Europos Sąjungos valstybe nare prisiėmė įsipareigojimus, kylančius iš tarptautinių Europos Sąjungos sutarčių. Šių tarptautinių sutarčių pagrindu buvo įkurti Europos Žmogaus Teisių Teismas ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismas. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnyje įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikos ratifikuotos tarptautinės sutartys yra sudedamoji teisinės sistemos dalis¹⁵⁰. Ratifikuotos tarptautinės sutartys, kaip teisės šaltinis, pasižymi viršnacionaliniu pobūdžiu. Tai reiškia, kad nacionalinė teisė negali prieštarauti tarptautinių sutarčių nuostatomis, nacionalinė teisė turi būti suderinta su tarptautinėmis sutartimis. Esant kolizijai tarp nacionalinės teisės akto, išskyrus

¹⁴⁸ „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“, *Valstybės žinios* 37, 913 (1995).

¹⁴⁹ „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Airijos, Italijos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Suomijos Respublikos, Švedijos Karalystės, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (Europos Sąjungos valstybių narių) ir Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos, Slovakijos Respublikos sutarties dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą ratifikavimo“, *Valstybės žinios* 91, 4108 (2003).

¹⁵⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

Konstituciją, ir tarptautinės teisės akto prioritetą turi tarptautinės sutarties nuostatos¹⁵¹. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo 11 straipsnyje įtvirtinta, kad įsigaliojusias tarptautines sutartis privaloma vykdyti¹⁵². Toks teisinis reguliavimas tik patvirtina jau minėtą viršnacionalinį ratifikuotų tarptautinių sutarčių pobūdį. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2000 m. gegužės 8 d. nutarime konstatavo, kad ne tik tarptautinių sutarčių nuostatos, bet ir Europos žmogaus teisių teismo praktika, kaip teisės šaltinis, yra aktuali nacionalinės teisės aiškinimui ir taikymui¹⁵³. Kitaip tariant, konstitucinėje jurisprudencijoje buvo įtvirtinta, kad Europos žmogaus teisių teismo praktika yra teisės šaltinis nacionaliniams teismams. Plėtodamas konstitucinę doktriną dėl tarptautinių teismų sprendimų, kaip teisės šaltinių, įtakos nacionalinei teisei, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. gruodžio 21 d. priėmė nutarimą, kuriame konstatavo, kad ne tik Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, bet ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika yra svarbus Lietuvos teisės aiškinimo šaltinis¹⁵⁴. Konstitucinis Teismas įtvirtino Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos, kaip teisės šaltinio nacionaliniams teismams, reikšmę.

Verta aptarti Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijos, kaip teisės šaltinio, taikymą bendrosios kompetencijos teismuose. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 23 straipsnio 4 dalis numato, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas analizuoja Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką ir tokiu būdu užtikrina vienodą teisės aiškinimą ir taikymą¹⁵⁵. Kasaciniam teismui pareiga analizuoti tarptautinių teismų praktiką, ją taikyti siekiant vienodo teisės aiškinimo įtvirtinta įstatyme. Reikia pažymėti, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudiciniuose sprendimuose pateikiami teisės aktų išaiškinimai yra privalomi ne tik konkrečios bylos šalims, bet visoje Europos Sąjungoje. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 3 straipsnyje numatyta teismų pareiga nagrinėjant bylas vadovautis Europos Sąjungos teisminių institucijų sprendimais, preliminariais nutarimais dėl teisės aktų aiškinimo ir galiojimo¹⁵⁶. Atsižvelgiant į minėtus Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. ir 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimus, galima teigti, kad bendrosios

¹⁵¹ Linas Baublys ir kt., *supra* note, 5: 163.

¹⁵² „Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas“, *Valstybės žinios* 60, 1948 (1999).

¹⁵³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (*Valstybės žinios*, 2000, Nr. 39 – 1105), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.29A4F5F54609>

¹⁵⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 5 dalies, 6 straipsnio 1, 3, 4 dalių (2000 m. birželio 29 d. redakcija), 10 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies, 15 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1, 2 dalių, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsnio (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (*Valstybės žinios*, 2006, Nr. 141-5430), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3D9CAADE9B4C>

¹⁵⁵ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

¹⁵⁶ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“, *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).

kompetencijos teismai pripažįsta tarptautinių teismų praktiką kaip teisės šaltinį ir ja vadovaujasi savo sprendimuose. Tarptautinių sutarčių privalomumas lemia ir tų sutarčių pagrindu įkurtų teismų sprendimų precedentinę reikšmę nacionaliniams teismams.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. kovo 30 d. civilinėje byloje sprenddamas dėl teismo nešališkumo vadovavosi Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendime suformuotais teismo nešališkumo aspektais: pirma, nė vienas teismo narys neturi asmeniškai turėti išankstinio nusistatymo; antra, teismas turi pateikti pakankamas garantijas, pašalinančias bet kokią su tuo susijusią abejonę. Nagrinėjamoje byloje teismas nenustatė faktų, kurie leistų abejoti teismo nešališkumu.¹⁵⁷ Kitoje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priimdamas 2017 m. birželio 22 d. nutartį vadovavosi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika dėl proporcingumo principo aiškinimo. Teismas konstatavo, kad „turi būti užtikrinta teisinga visuomenės bendrojo intereso poreikių ir atitinkamo asmens pagrindinių teisių apsaugos reikalavimų pusiausvyra“¹⁵⁸. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2017 m. vasario 14 d. nagrinėdamas civilinę bylą pasisakė dėl proceso viešumo turinio ir vadovavosi Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimu, kad proceso viešumas yra fundamentalus principas, kuris apsaugo bylos šalis nuo slapto teisingumo vykdymo be visuomenės kontrolės ir padeda išlaikyti pasitikėjimą teismais¹⁵⁹. Ne tik civilinėse bylose teismai vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, bet ir baudžiamosiose. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2016 m. lapkričio 15 d. nagrinėdamas baudžiamąją bylą vadovavosi Europos Žmogaus Teisių Teismo pateiktu išaiškinimu ir konstatavo, kad kaltinamojo teisė užduoti klausimus liudytojui nėra pažeidžiama, jei tokia galimybė suteikiama liudytojo parodymų davimo metu arba vėliau procese¹⁶⁰. Kasacinis teismas baudžiamojame byloje pasisakydamas dėl draudimo bausti asmenį antrą kartą už tą pačią nusikalstamą veiką rėmėsi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje pateiktu išaiškinimu, kad „priėmus galutinį sprendimą byloje negalima ne tik bausti, bet ir kartoti baudžiamąjį procesą dėl identiškų arba iš esmės tų pačių teisiškai reikšmingų faktų, neatskiriamai susijusių tuo pačiu laiku ir ta pačia vieta“¹⁶¹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje įtvirtintu teisės principų turinio

¹⁵⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-125-219/2017”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4f5c0821-250c-45f7-abdd-66d75b701324>

¹⁵⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-278-248/2017”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2512d4fa-8c0e-4cba-9ca3-58157f2d2cdc>

¹⁵⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-72-421/2017”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=db115444-5f52-4fbd-a666-50c8949708c7>

¹⁶⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-261-648/2016”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=93fb9ff5-6946-479d-8eaf-165bf54d9788>

¹⁶¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-7-183-648/2017”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fd1bee82-6b4f-4d28-bdd0-cb6cec7210ff>

aiškinimu. Analizuojant kasacinio teismo poziciją dėl diskriminacijos 2017 m. spalio 3 d. nutartyje pažymėtina, kad teismas vadovavosi tarptautinio teismo išaiškinimu ir konstatavo, kad skirtingas elgesys, kuris grindžiamas tik asmens etnine kilme, negali būti pateisinamas demokratinėje visuomenėje. Kitaip tariant, diskriminacija dėl asmens etninės kilmės yra rasinės diskriminacijos rūšis.¹⁶²

Bendrosios kompetencijos teismai, nagrinėdami bylas, nevengia kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. 2008 m. balandžio 30 d. nutartimi Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutarė kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl Europos Sąjungos teisės aiškinimo civilinėje byloje. Teismas prašė išaiškinti atitinkamas bylai išspręsti reikšmingas 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo nuostatas. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas priėmė prejudicinį sprendimą, kuriame konstatavo, kad yra situacijos, kai dėl teismo sprendimo byloje neišduotas jį patvirtinantis pažymėjimas ir kai toks pažymėjimas yra išduotas. Jeigu pažymėjimas byloje neišduotas, tai bet kuri suinteresuota šalis gali kreiptis dėl teismo sprendimo nepripažinimo. Jeigu nurodytas pažymėjimas yra išduotas, tai prašymas nepripažinti teismo sprendimo yra nepriimtinas. Priimdamas 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartį šioje byloje teismas vadovavosi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo prejudiciniu sprendimu ir konstatavo, kad byloje dėl teismo sprendimo yra išduotas jį patvirtinantis pažymėjimas ir turi būti grąžintas vaikas, todėl negali būti paduotas joks prieštaravimas, kol šis tikslas nepasiektas.¹⁶³ Kasacinis teismas kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo nagrinėdamas civilinę bylą dėl medicinos produktų papildomos apsaugos liudijimo sukūrimo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2010 m. gruodžio 8 d. nutartimi atsisakė tenkinti kasacinį skudą, argumentuodamas Europos Sąjungos Teisingumo Teismo priimtu prejudiciniu sprendimu, kuriame konstatuota, kad papildomos apsaugos liudijimas gali būti išduotas tik produktui, kuriam, kaip medicinos produktui, pirmasis leidimas pateikti į rinką buvo gautas Lietuvoje. Šioje nuostatoje nenumatyta jokia išimtis dėl produktų, kuriems išduotas Bendrijos leidimas pateikti į rinką, todėl kasacinio skundo argumentai negali būti pagrindu pripažinti atsisakymą išduoti papildomos apsaugos liudijimą neteisėtu.¹⁶⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas baudžiamąją bylą ir priimdamas 2017 m. sausio 10 d. nutartį vadovavosi

---

¹⁶² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-693/2017”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7217725b-fc90-41a9-b657-0613f0f73b72>

¹⁶³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2008”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=484442b8-3e5f-4f93-9375-639cc94f4b0a>

¹⁶⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-2/2010”, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=90210bda-4a4d-41ba-aa25-43b500d23f82>

Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuota praktika, kad per eismo įvykius nukentėjusieji asmenys turi turėti galimybę savo gyvenamosios vietos valstybėje narėje už įvykį atsakingo asmens draudimo bendrovės šioje valstybėje paskirtam atstovui pateikti prašymą dėl žalos atlyginimo. Tokiu būdu yra sudaromos sąlygos žala patyrusiems nukentėjusiems asmenims atlikti formalumus ir pateikti reikalavimus. Teismas padarė išvadą, kad toks draudimo bendrovės atstovas netampa draudimo išmokos mokėjimo prievolės šalimi, bet atlieka tarpininko vaidmenį.¹⁶⁵ Bendrosios kompetencijos teismai vadovaujasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimuose pateiktais teisės aktų išaiškinimais ne tik tose bylose, kuriose pats nacionalinis teismas kreipėsi, bet ir išaiškinimais suformuotais sprendimuose pagal kitų valstybių narių kreipimusis.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad bendrosios kompetencijos teismai nagrinėdami tiek civilines, tiek baudžiamąsias bylas vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuota praktika bei teisės aiškinimu. Nacionalinių bendrosios kompetencijos teismų pareiga vadovautis tarptautinių teismų jurisprudencija konstatuotina analizuojant tiek ratifikuotų tarptautinių sutarčių nuostatas, tiek Lietuvos Respublikos teismų įstatymo, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymo normas ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją.

3.2 Specializuoti teismai

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuota nuostata, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika, kaip teisės šaltinis, yra aktuali nacionalinės teisės aiškinimui ir taikymui, privaloma ne tik bendrosios kompetencijos, bet ir specializuotiems teismams. Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 31 straipsnio 4 dalis numato, kad Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas siekdamas užtikrinti vienodą teisės aiškinimą analizuoja Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką¹⁶⁶. Ši nuostata detalizuota Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 4 straipsnyje, kuriame teigiama, kad „taikydamas Europos Sąjungos teisės normas, teismas taip pat vadovaujasi Europos Sąjungos teisminių institucijų sprendimais“¹⁶⁷. Sistemškai aiškinant šias teisės normas, reikia pažymėti, kad specializuoti teismai, kaip ir bendrosios kompetencijos teismai, pripažįsta Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudenciją kaip teisės šaltinį nagrinėjant bylas. Administraciniai teismai turi užtikrinti asmenims ne tik

---

¹⁶⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus mišrios išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-7-27-895/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d34aed4e-c28b-4cc5-b501-cc47783ee866>

¹⁶⁶ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

¹⁶⁷ „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, *Valstybės žinios* 13, 308 (1999).

nacionalinėje teisėje, bet ir tarptautinėje teisėje įtvirtintų teisių apsaugą. Kaip jau minėta, tarptautinėmis sutartimis prisiimtus įsipareigojimus vykdyti privaloma. Ratifikuotos tarptautinės sutartys yra sudėtinė teisinės sistemos dalis, todėl visos pareigos kylančios iš jų nuostatų yra privalomos. Kitaip tariant, administraciniams teismams kyla pareiga vadovautis tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismo, tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuota praktika iš tarptautinių sutarčių nuostatų ir jų reikšmės teisinėje sistemoje.

Administraciniai teismai nagrinėdami administracines bylas vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos normos yra abstraktaus pobūdžio, ir siekiant suvokti jos suteikiamų teisių turinį, administraciniams teismams būtina vadovautis Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2018 m. vasario 21 d. nutartyje, pasisakydamas dėl teismo pareigos motyvuoti sprendimą turinio, rėmėsi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir konstatavo, kad teismų sprendimai turėtų būti tinkamai argumentuoti, o teismo pareigos motyvuoti priimamą sprendimą apimtis gali skirtis priklausomai nuo priimamo sprendimo pobūdžio ir turi būti nulemta kiekvienos bylos aplinkybių; teismo pareiga pagrįsti sprendimą negali būti tapatinama su reikalavimu detaliai atsakyti į kiekvieną argumentą, pakanka apeliacinės instancijos teismui tiesiog pritarti žemesnės instancijos teismo priimto sprendimo motyvams¹⁶⁸. Kitoje byloje Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas vadovaudamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija konstatavo, kad ieškinio senaties laikymasis yra teisinės valstybės principo dalis, kuria siekiama užtikrinti teisinį tikrumą, galutinumą bei apsaugoti atsakovą nuo senų reikalavimų, kuriuos gali būti sunku įvykdyti¹⁶⁹. Apeliacinės instancijos teismas 2018 m. vasario 21 d. nutartyje atskleidė teisės kreiptis į teismą turinį. Teismas vadovavosi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika ir konstatavo, kad teisė kreiptis į teismą nėra absoliuti, tam tikri apribojimai gali būti nustatyti, nes ir pačios teisės kreiptis į teismą įtvirtinimas reikalauja tam tikro valstybės nacionalinio reguliavimo įtvirtinimo. Pagrindinė sąlyga, kad įtvirtintais ribojimais nebūtų paneigiama ar nepagrįstai ribojama pati teisė kreiptis į teismą.¹⁷⁰ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas pasisakydamas dėl nuteistųjų kalinimo sąlygų 2018 m. sausio 30 d. nutartyje rėmėsi Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija ir konstatavo, kad valstybė yra įpareigota užtikrinti tokias kalinimo sąlygas, kurios nepažeistų žmogaus orumo, taip pat nesukeltų

---

¹⁶⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1405-662/2018“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8197a896-66c6-47cd-8e77-d5fe505a1bd0>

¹⁶⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-40-492-2018“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a0449ae8-d9bd-4462-8b85-df50fcb77216>

¹⁷⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-606-662/2018“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b19e7cbb-7d03-4a9f-9e2c-92574e57e33d>

kančių ir sunkumų, būtų saugoma jo sveikata ir gerovė¹⁷¹. Administracinis teismas vadovaujasi Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika kaip teisės aiškinimo šaltiniu, kuris leidžia atskleisti asmenų turimų teisių turinį ir konstatuoti jų pažeidimus.

Specializuoti teismai, kaip ir bendrosios kompetencijos teismai, kreipiasi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2012 m. rugsėjo 27 d. kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo administracinėje byloje dėl galimybės prekiauti tauriaisiais metalais, įvežtais iš kitos valstybės narės. Teismas priimdamas galutinį 2014 m. spalio 6 d. sprendimą vadovavosi prejudiciniu sprendimu ir konstatavo, kad valstybė narė negali reikalauti iš naujo ženklinti prekes, importuotas iš kitos valstybės narės, kur jomis buvo teisėtai prekiaujama ir jos buvo paženklintos laikantis tos valstybės teisės aktų, jeigu pradinio prabavimo ženklo turinys yra lygiavertis tam, kurio reikalaujama importo valstybėje narėje, ir suprantamas šios valstybės vartotojams.¹⁷² Apeliacinės instancijos teismas sprenddamas dėl transporto priemonių registracijos valstybėje narėje 2015 m. rugsėjo 17 d. kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas prejudiciniame sprendime konstatavo, kad valstybėje narėje pirmą kartą registruojant naudotas ar nenaujas transporto priemones, importuotas iš trečiosios šalies, turi būti laikomasi Europos Sąjungos teisės aktuose numatytų reikalavimų. Vadovaujantis šiuo išaiškinimu, nacionalinis teismas 2017 m. lapkričio 6 d. priėmė sprendimą ir pripažino, kad ministro įsakymas prieštarauja teisėtų lūkesčių ir teisinio tikrumo principams.¹⁷³ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartyje pasisakydamas dėl direktyvų veikimo vadovavosi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika ir pažymėjo, kad netiesioginis direktyvų veikimo principas reiškia, kad valstybės narės taikydamos nacionalinę teisę turi ją aiškinti kuo daugiau atsižvelgdamos į direktyvos tekstą ir tikslą¹⁷⁴. Kitoje byloje teismas 2017 m. rugsėjo 4 d. sprendime vertindamas aplinkybes dėl konkurencijos ribojimo rėmėsi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo įtvirtinta nuostata, kad draudžiamas tiek realus, tiek potencialus antikoncepcinis poveikis; pažeidimo kvalifikavimui konkurencijos ribojimo pobūdis neturi įtakos. Teismas konstatavo, kad vien tik konkurencijos ribojimo pobūdis negalėjo nulemti

---

¹⁷¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-3142-520/2018“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1c3c8dc4-13f5-4fa9-89ed-3d3c2699b419>

¹⁷² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-602-22/2014“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c6e7bd77-d7e0-493b-a135-59f7a46058d2>

¹⁷³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. lapkričio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-1-756/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9832e1cb-5753-49f3-a085-9b863af264e3>

¹⁷⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-4316-858/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fa69ad8b-0337-4309-bbe0-143a69ff9cf5>

susitarimų neteisėtą įtaką ir žalą įstatymų saugomiems interesams.¹⁷⁵ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas aiškindamas teisės principų turinį vadovavosi Europos teismo praktika ir konstatavo, kad „lygiateisiškumo ir nediskriminavimo principai reiškia pareigą tapačius reiškinius vertinti vienodai, bet nevertinti vienodai skirtingų situacijų, jei toks vertinimas negali būti objektyviai pagrįstas“¹⁷⁶. Verta atkreipti dėmesį, kad specializuoti teismai, kaip ir bendrosios kompetencijos teismai, vadovaujasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo suformuotais teisės aiškinimais tiek bylose, kuriose pats nacionalinis administracinis teismas kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo, tiek ir išaiškinimais sprendimuose, priimtuose pagal kitų valstybių narių kreipimąsi.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas, kaip ir kiti nacionaliniai teismai, savo nagrinėjamosiose bylose taiko ir aiškina ne tik nacionalinės teisės nuostatas, bet ir Europos teisę. Specializuotų teismų sprendimuose aiški tendencija argumentuoti sprendimus remiantis Europos teismų praktika, o tai lemia platesnį požiūrį į ginčą bei vienodo teisės taikymo ir aiškinimo užtikrinimą.

3.3 Konstitucinis Teismas

Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 33 straipsnyje numatyta, kad teismai, nagrinėdami bylas, vadovaujasi Europos Sąjungos teisminių institucijų sprendimais, taip pat jų prejudiciniais sprendimais Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ir galiojimo klausimais¹⁷⁷. Jau minėtoje konstitucinėje jurisprudencijoje įtvirtinta taisyklė, kad tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika yra svarbus Lietuvos teisės aiškinimo šaltinis. Nėra konkretizuoti teisės aktai, kuriuos taikant ir aiškinant galiotų ši taisyklė, todėl galima daryti išvadą, kad ne tik įstatymų, bet ir Konstitucijos nuostatų aiškiniame aktualu vadovautis Europos teismų praktika. Tiek įstatyme, tiek konstitucinėje doktrinoje nėra įvardinti ir išskirti konkretūs teismai, kuriems galiotų šio nuostatos. Tai reiškia, kad ne tik bendrosios kompetencijos ir specializuotiems teismams, bet ir pačiam Konstituciniam Teismui aktualu savo jurisprudencijoje vadovautis minėtų tarptautinių teismų praktika. Kitaip tariant, ratifikuotos tarptautinės sutartys tampa Lietuvos teisinės sistemos dalimi, o subjektai (šiuo atveju nacionaliniai teismai), taikantys ir aiškinantys teisę, turi vadovautis principu *pacta sunt servanda*.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1998 m. gruodžio 9 d. nutarime dėl mirties baudmės konstitucingumo vadovavosi tarptautinės teisės principais, normomis bei tarptautinės

---

¹⁷⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-3075-822/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d1e26352-92b2-405b-8ebb-4c2a8c834adf>

¹⁷⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 1 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-729-415/2017“, Liteko, <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ae991658-d008-4837-8e02-325e606421e1>

¹⁷⁷ „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“, *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).

teisės raida. Teismas vadovavosi Europos Žmogaus Teisių Teismo išaiškinimu dėl draudžiamo elgesio su žmonėmis turinio ir konstatavo, kad „nusikaltimo žiaurumas savaime neatsveria mirties bausmės žiaurumo; nuolatos kartojami žiaurumo aktai negali nedaryti įtakos visos visuomenės socialinei psichologinei būsenai, taip pat ir pakantumo nuolatiniam žiaurumui ugdymui“¹⁷⁸. Mirties bausmė, kaip sankcija, buvo pripažinta prieštaraujanti Konstitucijai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2011 m. rugsėjo 28 d. išnagrinėjo bylą dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos. Šioje byloje Teismas pasisakydamas dėl šeimos sampratos taip pat vadovavosi Europos Žmogaus Teisių Teismo suformuota praktika ir nurodė, kad šio teismo jurisprudencijoje „šeimos samprata neapsiriboja tradicinės šeimos, kuriamos santuokos pagrindu, sąvoka; turi būti ginami ir kiti bendro gyvenimo santykiai, kuriuos apibūdina asmenų tarpusavio ryšių pastovumas, prisiimtų įsipareigojimų pobūdis, bendrų vaikų turėjimas“¹⁷⁹. Vadovaudamasis šiais kriterijais, suformuotais Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas - santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi“¹⁸⁰. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas vertindamas 2017 m. gruodžio 19 d. išvadoje Seimo nario veiksmų atitiktį Konstitucijai pažymėjo, kad visuomenės interesas žinoti apie politinėje veikloje dalyvaujančių asmenų asmenines savybes, elgesį, kitas privataus gyvenimo aplinkybes, kurios gali turėti reikšmės viešiesiems reikalams, yra konstituciškai pagrįstas ir žiniasklaida gali be tokio asmens sutikimo informuoti visuomenę. Teismas tokią išvadą konkretino Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, kurioje pažymėta, kad būdas, kuriuo gaunama informacija, ir informacijos patikimumas yra svarbūs veiksniai; „turi būti vertinama, ar žurnalistas elgėsi sąžiningai, rėmėsi tikru faktiniu pagrindu, pateikė patikimą ir tikslią informaciją ir laikėsi žurnalistų etikos reikalavimų; naudoti slaptąsias kameras siekiant gauti informaciją, reikšmingą bendrajam interesui, yra leidžiama, jei tokią informaciją renkantys žurnalistai veikia sąmoningai nepažeisdami profesinės etikos“¹⁸¹. Šiuo atveju Teismas pripažino, kad žurnalistų rinkta medžiaga yra gauta teisėtai ir gali būti naudojama kaip įrodymas. 2015 m.

---

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 1998, Nr. 109-3004), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.D23663319EF3>

¹⁷⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2011, Nr. 118-5564), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8936BBC354EB>

¹⁸⁰ *Ibid.*

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 19 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (TAR, 2017, Nr. 20413), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/be7f00d0e4b411e7acd7ea182930b17f>

kovo 5 d. nutarime Konstitucinis Teismas konstatavo, kad savivaldybių teisė pavesti savivaldybės įsteigta bendrovei arba kelių savivaldybių įsteigta atliekų tvarkymo įstaigai, įmonei ar organizacijai vykdyti komunalinių atliekų naudojimo ir šalinimo veiklą atitinka Konstitucijos nuostatas. Tokią poziciją Teismas argumentavo Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje suformuota nuostata, kad atliekų tvarkymo funkcijų perdavimas vykdyti privačioms įmonėms nereiškia, kad valstybės institucijos gali nevykdyti pareigos tinkamai organizuoti ir reguliuoti šią veiklą bei taip apsaugoti žmonių sveikatą ir gerovę, teisė gyventi saugioje ir sveikoje aplinkoje.¹⁸² Šie Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijos pavyzdžiai patvirtina paties Teismo suformuotą nuostatą, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija ir joje suformuoti išaiškinimai yra svarbūs Lietuvos teisės aiškinimui bei taikymui.

Kaip jau minėta, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo jurisprudencijoje nurodė, kad ne tik Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija, bet ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika yra svarbus Lietuvos teisės aiškinimo šaltinis. Nepaisant to, Konstitucinis Teismas nagrinėjamosiose bylose retai kreipiasi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. Nuo 2004 metų šio Teismo praktikoje galima rasti vos keletą sprendimų dėl kreipimosi į jį. Pirmąjį kartą Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo priėmimo 2007 m. gegužės 8 d. Buvo prašoma išaiškinti, ar 2003 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2003/54/EB dėl elektros energijos vidaus rinkos bendrųjų taisyklių nuostata turi būti aiškinama kaip įpareigojanti valstybes nares nustatyti tokį teisinį reguliavimą, pagal kurį vartotojas savo nuožiūra turi teisę pasirinkti, prie kurios sistemos – elektros energijos perdavimo ar elektros energijos paskirstymo – jis nori prisijungti, o tokios sistemos operatorius turi pareigą suteikti prieigą prie tinklo. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas priėmė prejudicinį sprendimą, kuriame nurodė, kad minėtos Direktyvos nuostatos nedraudžia nacionalinio reglamentavimo, kuriame numatyta, jog reikalavimus atitinkančio vartotojo įrenginiai gali būti prijungiami prie perdavimo tinklo tik tokiais atvejais, kai skirstomųjų tinklų operatorius dėl nustatytų techninių arba eksploatacijos reikalavimų atsisako prijungti prie paskirstymo sistemos reikalavimus atitinkančio vartotojo įrenginius, esančius jo licencijoje nurodytoje veiklos teritorijoje. Taip pat Teismas pažymėjo, kad Direktyva nenumato, jog prieigos prie tinklų sistema, kurią privalo įdiegti valstybės narės, turi leisti reikalavimus atitinkančiam vartotojui savo nuožiūra pasirinkti tinklo, prie kurio jis pageidauja prisijungti, tipą. Vadovaujantis šiuo išaiškinimu ir suformuotais argumentais Lietuvos Konstitucinis Teismas priėmė 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimą ir konstatavo, kad Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo 15 straipsnio 2 dalies

---

¹⁸² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. kovo 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo (2002 m. liepos 1 d. redakcija) 30 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (TAR, 2015, Nr. 3412), TAR, <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/c89b9fd0c33611e4bac9d73c75fc910a>

nuostata, kuria numatyta galimybė vartotojo įrenginius prijungti prie perdavimo tinklų tik tokiu atveju, kai skirstomųjų tinklų operatorius atsisako prijungti prie skirstomųjų tinklų, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.¹⁸³ Antrąjį kartą Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2017 m. gruodžio 20 d. priėmė sprendimą kreiptis dėl prejudicinio sprendimo priėmimo į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą. Byloje prašoma ištirti Lietuvos Respublikos ūkio subjektų, perkančių–parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymo nuostatų atitikimą Konstitucijai. Tiksliau tariant, Konstitucinis Teismas turi ištirti, ar įstatymo nuostatos, kuriomis ribojama žalio pieno pirkimo–pardavimo sutarties šalių teisė susitarimu nustatyti pagrindinius šios sutarties elementus (kainą, kiekį, išpėjimo apie sutarties nutraukimą ir keitimą terminus) neprieštarauja Konstitucijai ir konstituciniam sutarčių laisvės principui. Konstitucinis Teismas kreipėsi dėl prejudicinio sprendimo ir prašė nustatyti, ar Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 1308/2013 nuostatos turi būti aiškinamos taip, kad nėra draudžiama nustatyti tokį nacionalinės teisės reguliavimą, kuris apribotų sutarties šalių laisvę derėtis dėl pieno pirkimo kainos tuo požiūriu, kad pirkėjui draudžiama mokėti skirtingiems pardavėjams, nepriklausantiems pieno gamintojų organizacijoms, skirtingą kainą už tokios pačios kokybės pieną bei pirkėjui draudžiama nepagrįstai mažinti pieno pirkimo kainą.¹⁸⁴ Reikia pažymėti, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, sprenddamas dėl teisės aktų atitikties Konstitucijai, vadovaujasi ne tik Konstitucijos, bet ir tarptautinių teisės aktų nuostatomis. Teismas nors ir retais atvejais, tačiau kreipiasi dėl Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų išaiškinimo ir savo nutarimuose vadovaujasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimuose suformuotu teisės aiškinimo turiniu.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad net ir Konstitucijos nuostatas aiškinant bei sprendžiant dėl nacionalinio teisės akto konstitucingumo tiek Europos Žmogaus Teisių Teismo, tiek Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencija yra aktualus teisės aiškinimo šaltinis.

---

¹⁸³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (Valstybės žinios, 2008, Nr. 140-5569), TAR, <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.147350B36B90>

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas „Dėl kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą“ (2017, Nr. KT21-S11/2017), <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1772/content>

4 UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISMO PRECEDENTO TAIKYMO PATIRTIS

4.1 Bendrosios teisės tradicija

Bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijose politinių idėjų raida vyko skirtingai. Skyrėsi tiek teisėjo padėtis, tiek advokato vaidmuo, teisinio išsilavinimo formos ir eiga. Teisės normos parinkimas ir teisės taikymo procesas bei teisinis mąstymas prisitaikė prie tam tikros teisės tradicijos.¹⁸⁵ Teismo precedento, kaip teisės šaltinio, svarba skirtinga, todėl būtina atlikti lyginamąją analizę.

Skirtingų valstybių teisės doktrinos pripažįsta teismo precedentą teisės šaltiniu. Tai, kas teismo pasakyta ankstesnėse bylos, kurių faktinės aplinkybės yra vienodos ar labai panašios, gali būti naudinga ir vėliau nagrinėjant ginčus. Teismas sprendžia, kad ankstesni sprendimai priimti kompetetingai nagrinėjant bylas yra tinkamas bylos nagrinėjimo rezultatas. Tai užtikrina teisės tęstinumo, prognozuotumo, nuoseklumo ir vienodumo principų įgyvendinimą.¹⁸⁶

Bendrosios teisės tradicijoje teismo precedentas yra laikomas pirminiu teisės šaltiniu. Kitaip tariant, teigiama, kad išnagrinėta byla egzistuoja kaip teisė, kurią reikia taikyti arba į kurią privalu atsižvelgti. Teismo sprendimas yra toks pat teisės šaltinis kaip ir jo aiškinamas įstatymas. Daroma prielaida, kad kol teismas nėra suformavęs precedento ir jame įstatymo aiškinimo, įstatymams trūksta galios. Teismo precedentas leidžia tikėtis, kad susiklosčius panašioms faktinėms aplinkybės byloje bus priimamas panašus teismo sprendimas. Bendrosios teisės tradicijoje teisininkai stengiasi išvelgti skirtumus tarp faktų ir parodyti, kad analogiškos situacijos sunkiai gali pasikartoti. Tokiu būdu patvirtinamas požiūris, kad negali būti tokio teisinio reguliavimo, kuris reguliuotų visas įmanomas situacijas ir teisinius ginčus.¹⁸⁷ Būtent todėl teisėjai taikydami ir aiškindami įstatymus kuria teisę.

Bendrosios teisės tradicijoje teisės šaltiniais laikomi precedentai, statutinė teisė, papročiai ir tradicijos. Ši teisės tradicija formavosi palaipsniui, nuo sprendimo prie sprendimo. Teisės normų vienodinimui reikšmės turėjo teismų veikla, tai ne įstatymų, o bylų teisė. Teismų sprendimai lanksčiai taikomi naujiems ginčams spręsti. Teismas, priimdamas sprendimą konkrečioje byloje, turi atsižvelgti į analogiškoje byloje suformuotą precedentą, taisyklės. Šios teisės tradicijos teismų sprendimuose dažniausiai vadovaujamosi ne įstatymais, bet precedentais.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Rūta Morkūnaitė, *supra* note, 14: 29.

¹⁸⁶ Vitas Vasiliauskas, *supra* note, 16: 150.

¹⁸⁷ Mary Glendon ir kt., *supra* note, 22: 236.

¹⁸⁸ Mindaugas Maksimaitis, *Užsienio teisės istorija*. (Vilnius: Justitia, 2002), p. 287.

Bendrosios teisės tradicijoje teismo precedento ir statutinės teisės santykį galima nusakyti kaip papildančių vienas kitą ir tarpusavyje susijusių teisės šaltinių. Taikant ir aiškinant įstatymus sukuriama teisės precedentai, kurie vėliau tampa teisės šaltiniais. Įstatymų leidėjas priimdamas naują įstatymą gali pakeisti jau suformuoto teismo precedento taikymą. Statutinė teisė negali būti suprantama kaip mažiau galios turintis teisės šaltinis nei precedentas. Teismų įtaka ir reikšmė įstatymams po jų priėmimo pasireiškia tuo, kad įstatymai įgyja galią tik tada, kai teismai juos išaiškina sprendžiant konkrečias bylas. Toks įstatymų aiškinimas vėliau taikomas kaip precedentas analogiškose bylose.¹⁸⁹ Teisminis precedentas šioje teisės tradicijoje yra ypatingos svarbos teisės šaltinis. Teismo priimtas teismo sprendimas tampa autoritetu ir turi būti taikomas sprendžiant analogiškas bylas.

Anglija. Precedento taikymas pasireiškia per *stare decisis* principą, kuris reiškia, kad žemesnės instancijos teismai turi atsižvelgti į aukštesnės instancijos teismų sprendimus analogiškose bylose. Tiksliau tariant, tai reiškia ankstesnių teismo sprendimų *ratio decidendi* taikymą kaip teisės šaltinio sprendžiant bylą. Anglijos teismų sistemą sudaro Aukščiausiasis teismas, Apeliacinis teismas, Aukštasis teismas ir žemiausia instancija – grafysčių ir magistratų teismai. Kiekvienam teismui yra privalomas aukštesnio teismo ir tos pačios grandies teismo sprendimas kaip precedentas. Tik Aukščiausiasis teismas nėra susaistytas savo sprendimų. Tokia taisyklė grindžiama būtinybe priimti kitokį teismo sprendimą nei ankstesnis. Anglijos Aukščiausiasis teismas gali nukrypti nuo savo suformuotų precedentų, jei tai yra būtina¹⁹⁰. Nagrinėjant bylą teismui pakanka rasti tinkamą aukštesnės instancijos teismo sprendimą ir bylą išspręsti pagal jį – vadovautis suformuotu teisiniu precedentu. Tam tikras vadovavimosi precedentais lankstumas galimas taikant *stare decisis* principo išimtis. Pirma, teismo precedento netaikymas galimas, kai sprendžiant naują bylą koreguojami ankstesni neteisingi teismo išaiškinimai teisės klausimais. Teismas, nukrypdamas nuo teismo precedento, konstatuoja, kad jame yra neteisingai išaiškinta galiojanti teisė. Antra, teismas gali nukrypti nuo teismo precedento, jei įrodo, kad nagrinėjamos bylos faktinės aplinkybės skiriasi nuo precedento faktinių aplinkybių. Tokiu būdu teismas išspręsdamas ginčą sukurs naują teisminį precedentą. Reikia paminėti, kad siekiant teisės stabilumo Anglijoje dažniau yra netaikomas naujesnis teisminis precedentas nei suformuotas seniau. Apeliacinis teismas gali nesivadovauti savo precedentu, kai jie yra keli ir tarpusavyje prieštarauja. Tokiu atveju, teismas pasirenka vieną iš dviejų ankstesnių sprendimų. Taip pat jis nesivadovauja savo ankstesniu sprendimu, kai yra Lordų rūmų precedentas ir jis nors ir netiesiogiai atmeta Apeliacinio teismo suformuotą taisyklę. Apeliacinis teismas nesivadovauja savo suformuotu precedentu, kai teismas mano, kad jis priimtas nerūpestingai.

---

¹⁸⁹ Rūta Morkūnaitė, *supra note*, 14: 30.

¹⁹⁰ Rupert Cross, *Precedent in English Law*. (Oxford: Oxford University Press, 2004), p. 19.

Nerūpestingumas nustatomas remiantis priėmimo prielaidomis ir medžiaga, kuria buvo remtasi. Anglijoje taip pat yra išskiriami bendri atvejai, kai precedentas yra neprivalomas nė vienam teismui. Tai teisminiai precedentai, kuriems trūksta argumentacijos, ir precedentai, kurie aiškino teisės normas, kurios jau yra pakeistos, priimti nauji įstatymai.¹⁹¹ Anglija išlaikė savo teisės stilių. Tai teisė, kurią kūrė ir formavo teismai, todėl didelį vaidmenį čia turi teismų precedentai.

Jungtinių Amerikos Valstijų teisės sistema taip pat atstovauja bendrosios teisės tradiciją. Valstijų teisės šaltiniais yra kiekvienos jų precedentinės teisės sistema. Kiekvienos valstijos teismai savo jurisdikciją įgyvendina nepriklausomai nuo kitų. Vienos valstijos teismai neprivalo vadovautis kitų valstijų teismų sprendimais. Jungtinių Amerikos Valstijų teisinės sistemos pakitimai nulėmė, kad aukščiausieji teismai negali visais atvejais laikytis savo ankstesnių sprendimų. Aukščiausiasis Teismas pasisakydamas dėl konstitucinės teisės reguliuojamų santykių turi teisę priimti sprendimus, kuriais yra nukrypstama nuo ankstesniojo sprendimo. Taip pat valstijų aukščiausieji teismai kritiškai vertina precedentus ir juose pateiktus teisės normų aiškinimus bei tikrina, ar toks teisės normos aiškinimas atitinka dabartinius interesus.¹⁹² Jei teismo precedento taikymas neatitinka dabartinės situacijos, Aukščiausiasis teismas nesilaiko *stare decisis* principo, nukrypsta nuo suformuoto precedento ir aiškina teisės normą, pritaikydamas ją esamai situacijai. Aukščiausiasis Teismas ir valstijų aukščiausieji teismai nėra susaistyti savo ankstesniais sprendimais. Teismų praktikos apibendrinimai leidžiami tam, kad skirtingų valstijų teismų priimti panašūs sprendimai analogiškose bylose būtų susisteminti ir padėtų įstatymų leidėjui tokias tendencingas taisykles įtvirtinti įstatymuose. Teismo sprendimas, kuriame išaiškinama teisės norma, bet kuris yra tik vienetinis, neturi įtakos kitiems teismams. Jungtinių Amerikos Valstijų teismai nėra susaistyti horizontalaus teismo precedento veikimo.¹⁹³

Bendrosios teisės tradicijoje teismo precedentas, kaip teisės šaltinis, yra statutinės teisės įgyvendinimo būdas. Teismai taikdami ir aiškindami teisę formuoja teismo precedentus, kurie turi įtakos teisės sistemos raidai ir plėtojimui. Tokiose valstybėse įstatymai ir teismo precedentai veikia kartu, sukurdami bendrosios teisės tradicijos pamatą ir taip ją išskirdami iš kitų teisės sistemų.

---

¹⁹¹ Vitas Vasiliauskas, „Teismo precedento reikšmė jo tėvynėje - Anglijoje“, *Teisė* 42 (2002): 161 – 162.

¹⁹² Konrad Zweigert, Heinz Kotz, *Lyginamosios teisės įvadas*. (Vilnius: Eugrimas, 2001), p. 224.

¹⁹³ Rūta Morkūnaitė, *supra* note, 14: 32.

4.2 Kontinentinės teisės tradicija

Kontinentinės teisės tradicija susiformavo Europoje romėnų teisės pagrindu. Teisės normos kuriamos apibendrintiems atvejams, o ne konkrečioms. Ši sistema reguliavo įvairius turtinius ir asmeninius santykius. Teismai, priimdami sprendimus, kuria ne naują teisės normą, o taiko jau galiojančią teisę. Šioje teisės sistemoje pirminis teisės šaltinis yra teisės aktai. Jie sudaro hierarchinę struktūrą, kurios viršuje yra konstitucija. Precedentas taip pat pripažįstamas teisės šaltiniu. Pripažįstama, kad teisėjai turi atsižvelgti į jau suformuotus teismo precedentes nagrinėdami bylas.¹⁹⁴ Teisės šaltiniai yra griežtai skirstomi į pirminius ir antrinius. Pirminiai šaltiniai yra privalomi teismui – įstatymai, papročiai ir principai. Antriniai teisės šaltiniai yra svarbūs tuomet, kai nėra pirminių teisės šaltinių arba jie yra neaiškūs. Tokiais teisės šaltiniais laikomi precedentai ir teisės doktrina. Teismų precedentai nėra privalomi nei teismams, kurie juos suformavo, nei žemesnės instancijos teismams nagrinėjant bylas, o tik parodo skirtumus tarp teorijos ir praktikos, kuris atsiranda aiškinant ir taikant įstatymus.¹⁹⁵ Kontinentinės teisės tradicijoje precedento reikšmė mažesnė nei jau aptartoje bendrosios teisės tradicijoje. Teismo precedentas teisinėje sistemoje turi vienokios ar kitokios įtakos teisės raidai. Nors teismo precedentas, kaip teisės šaltinis, kontinentinės teisės tradicijoje nėra toks reikšmingas lyginant su bendrosios teisės tradicija, tačiau jo taikymas užtikrina teisės stabilumą ir prognozuotumą. Teismai taikydami teisės aktą turi įvertinti jo tikslus ir į juos atsižvelgti teisės aiškinimo ir taikymo procese. Teisinis reglamentavimas negali apimti visų galimų atvejų, todėl teismai aktyviai taikydami ir aiškindami teisės normas užpildo susidariusias teisės spragas.¹⁹⁶ Teismo precedentas, skirtingai nei norminiai teisės aktai, nėra laikomas šaltiniu, kuris turi imperatyvią galią. Kontinentinės teisės tradicijoje nėra lengva atskirti teisės kūrimą ir teisės aiškinimą. Vieni teigia, kad teisės aiškinimas ir teisės kūrimas yra tapatūs reiškiniai. Kiti mano, kad teisės aiškinimą ir teisės kūrimą reikia atskirti, nes aiškinant teisę analizuojamas teisės normos tekstas, o teisės kūrimas yra politinis aspektas, nesiremiama teisės normos tekstu.

Prancūzija. Prancūzijoje teismai savo sprendimuose nekuria naujų teisės normų, todėl precedentas nėra laikomas privalomu teisės šaltiniu. Teismų funkcija suprantama kaip esamų teisės aktų taikymas. Jei teismas negali rasti ir pritaikyti tinkamo teisės akto ar teisinio papročio, sprendimą galima motyvuoti remiantis principais. Tai reiškia, kad net ir esant tinkamam teismo precedentui rėmimosi vien tik juo tam, kad pagrįsti sprendimą, nepakaktų.¹⁹⁷ Teismai vadovaujasi ankstesniais sprendimais ir juose suformuotomis taisyklėmis, jei jie atitinka nagrinėjamos bylos

---

¹⁹⁴ Linas Baubllys ir kt., *supra* note, 5: 27.

¹⁹⁵ Mary Glendon ir kt., *supra* note, 22: 117.

¹⁹⁶ Valentinas Mikelėnas, *supra* note, 55: 83.

¹⁹⁷ John Bell ir kt. *Principles of French Law*. (Oxford: Oxford University Press, 2008), p. 25.

aplinkybes. Būtent aukščiausiai teismai priima sprendimus, susijusius su teisės taikymu ir aiškinimu. Teismai aiškindami ir taikydami teisę supranta, kad jų sukurtais teismo precedentais vadovausis žemesnės instancijos teismai. Vien tik teismo precedento nepakanka argumentuojant teismo sprendimą, todėl teismai juo vadovaujasi kaip antriniu teisės šaltiniu. Prancūzijos teismai trumpai apibendrina faktus ir daro nuorodas į ankstesnius teismų sprendimus, tačiau tai nėra taip išsamu kaip bendrosios teisės tradicijos teismų sprendimuose. Norint nustatyti precedento įtaką, reikia susipažinti ne su vienu precedentu, bet su jų seka, visuma.¹⁹⁸ Neretai teismai stengiasi kuo labiau susiaurinti sprendimo tekstą, sprendimo motyvuojamajai daliai neskiriamas išskirtinis dėmesys, todėl toks teismų sprendimų trumpumas neretai sulaukia kritikos dėl argumentacijos trūkumo.

Vokietija. Teisės šaltiniais laikomi įstatymai ir papročių teisė, tačiau Konstitucinis Teismas išplėtojo būtinybę vadovautis teismų sprendimais ir taip užtikrino teismo precedento, kaip teisės šaltinio, taikymą Vokietijoje. Žinoma, dominuojantis teisės šaltinis yra įstatymai. Nepaisant to, taikant ir aiškinant įstatymus teismai atsižvelgia į jau suformuotą teismų praktiką.¹⁹⁹ Teismų funkcija yra taikyti jau sukurtą teisę, o ne kurti ją. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo sprendimas, kaip precedentas, pripažįstamas žemesniųjų instancijų teismų net ir tuomet, kai yra pavienis atvejis. Labai retai teismai nukrypsta nuo suformuoto teismo precedento. Teismas nagrinėdamas bylą gali pasinaudoti vienu ar keliais aukštesnės instancijos teismų sprendimais, jei jie atitinka nagrinėjamos bylos faktines aplinkybes. Tokiu atveju teismo precedentas bus taikomas ir sprendimas bus argumentuojamas teismų praktikoje suformuota taisykle.²⁰⁰ Tai reiškia, kad žemesnieji teismai pripažįsta teismo precedentą kaip teisės šaltinį ir taiko suformuotas teismų praktikoje taisykles. Vokietijoje teismo precedentas, kaip teisės šaltinis, nėra privalomas ir įpareigojantis, tačiau teismai atsižvelgia į jau suformuotas įstatymų aiškinimo taisykles sprenddami bylas ir taikydami tuos įstatymus. Teismo precedentas nelaikomas savarankišku teisės šaltiniu, jame pateiktas teisės aiškinimas padeda atskleisti teisės normos turinį, kurią teismas taiko sprenddamas konkrečią bylą. Teismo precedentas taikomas kartu su teisės norma, kurios aiškinimo taisyklės suformuotos jame.²⁰¹

Apibendrinant reikia pažymėti, kad kontinentinės teisės tradicijoje teismo precedentas pripažįstamas antriniu teisės šaltiniu, kuris taikomas kartu su teisės aktais. Tai pagrindinis skirtumas nuo jau minėtos bendrosios teisės tradicijos, kurioje teismo precedentas laikomas pirminiu teisės šaltiniu, savo svarba prilyginamas įstatymams. Nepaisant to, kontinentinės teisės

---

¹⁹⁸ Mary Glendon ir kt., *supra* note, 22: 132.

¹⁹⁹ Nigel Foster, Satish Sule, *German Legal System and Laws* (Oxford: Oxford University Press, 2002), p. 33.

²⁰⁰ Konrad Zweigert, Heinz Kotz, *supra* note, 176: 225.

²⁰¹ Rūta Morkūnaitė, *supra* note, 14: 35.

tradicijoje teismai pripažįsta teismo precedentą, kaip teisės šaltinį, ir vadovaudamiesi juo analogiškose bylose užtikrina teisės nuoseklumą, vienodumą ir prognozuotumą.

IŠVADOS

1. Teismo precedentas suprantamas kaip teismo sprendimas, kuriuo suformuojama teisės aktuose vienareikšmiškai neapibrėžta teisės taikymo ir aiškinimo taisyklė. Teismas savo sprendimu gali sukurti ne tik individualią taisyklę, taikomą konkrečiu atveju, bet ir bendrojo pobūdžio taisyklę, kuri tampa teismo precedentu. Teismo precedentas laikomas ne vien teisės taikymo aktu, bet autoritetingu teisės šaltiniu, įpareigojančiu teismus analogiškas bylas spręsti vadovujantis juo. Taikytiną teisę apibrėžia šaltinių visuma, todėl precedentas nėra priešpriešinamas įstatymui, bet jį papildo.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. kovo 28 d. nutarime suformavo oficialią konstitucinę precedento doktriną, kuri tapo pagrindu teismo precedento privalomumui Lietuvoje. Šioje oficialioje konstitucinėje doktrinoje teismo precedentas neformaliai perkeltas iš antrinių teisės šaltinių į pirminių teisės šaltinių gretas. Ši pozicija ir doktrina buvo pakartota ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarime.
3. Lietuvos Respublikos Konstituciniam teismui suformavus oficialiąją konstitucinę precedento doktriną tiek bendrosios kompetencijos teismai, tiek specializuoti teismai, tiek pats Konstitucinis Teismas nagrinėdami bylas pripažįsta teismo precedentą teisės šaltiniu ir didina teismo precedento doktrinos įtaką Lietuvos teisinėje sistemoje. Konstitucinės maksimos, kad analogiškos bylos turi būti sprendžiamos taip pat, vadovaujantis jau suformuotu precedentu, taikymas užtikrina vienodą, nuoseklų teismų praktikos formavimą bei teisingumo, asmenų lygybės ir teismų nešališkumo principų įgyvendinimą.
4. Tiek bendrosios kompetencijos teismai, tiek specializuoti teismai Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje suformuotą oficialią konstitucinę doktriną pripažįsta teisės šaltiniu. Teismai savo praktikoje nagrinėdami bylas ir priimdami sprendimus vadovaujasi šios doktrinos nuostatomis ir daro tiesiogines nuorodas į Konstitucinio Teismo aktus.
5. Nacionaliniai teismai savo praktikoje vadovaujasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijoje suformuotomis teisės aiškinimo taisyklėmis. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje konstatuota, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika yra svarbus Lietuvos teisės aiškinimo šaltinis. Tokiu būdu buvo įtvirtinta šių tarptautinių teismų praktikos, kaip teisės šaltinio, reikšmė nacionaliniams teismams.
6. Bendrosios teisės tradicijoje teismo precedentas, kaip teisės šaltinis, turi didelę įtaką. Šios tradicijos valstybėse įstatymai ir precedentai veikia kartu bei sukuria teisinės sistemos pamatą. Įstatymai įgyja tikrąją galią tik tuomet, kai teismai juos aiškina. Kontinentinės

teisės tradicijoje precedentas nelaikomas teisės šaltiniu, turinčiu imperatyvią galią, tačiau jis užtikrina teisės taikymo vienodumą, nuoseklumą ir prognozuotumą, todėl teismai remiasi šiuo teisės šaltiniu nagrinėdami bylas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Specialioji literatūra:

1. Ambrasienė, Dangutė, Cirtautienė, Solveiga. „The role of judicial precedent in the court practice of Lithuania“. *Jurisprudencija* 2(116) (2009): 61-78.
2. Bakaveckas, Audrius. *Administracinė teisė: teorija ir praktika. I dalis*. Vilnius: MES, 2012.
3. Baltrimas, Johanas. „Rėmimasis precedentais Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje“. *Teisė* 97 (2015): 85-100.
4. Baltrimas, Johanas. „Teismo precedentas: autoritetas ir veikimas“. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017. http://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2017/08/2017-08-17_DS_disertacija_Baltrimas.pdf
5. Baltrimas, Johanas. „Teismo precedentas: kai kurie taikymo ir aiškinimo aspektai“. *Teisės problemos* 4(78) (2012): 49-73.
6. Baltrimas, Johanas. „Europos Žmogaus Teisių Teismo argumentavimas remiantis ankstesniais savo sprendimais“. Mokslo studija. *Teisės institutas* (2013).
7. Baranauskas, Egidijus. „Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi?“. *Jurisprudencija* 2(116) (2009): 201-210.
8. Baublys, Linas, Darijus Beinoravičius, Andrius Kaluina, Paresh Kathrani, Kristina Miliauskaitė, Ernestas Spruogis, Eglė Venckienė. *Teisės teorijos įvadas*. Vilnius: MES, 2010.
9. Bell, John, Sophie Boyron, Simon Whittaker. *Principles of French Law*. Oxford: Oxford University Press, 2008.
10. Cross, Rupert. *Precedent in English Law*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
11. Foster, Nigel, Satish Sule. *German Legal System and Laws*. Oxford: Oxford University Press, 2002.
12. Glendon, Mary Ann, Michael W. Gordon, Christopher Osakwe. *Vakarų teisės tradicijos*. Vilnius: Pradai, 1993.
13. Gumbis, Jaunius. „Teisės samprata: logikos taikymo problematika“. *Teisė* 76 (2010): 46-62.
14. Jarašiūnas, Egidijus. „Jurisprudencinė konstitucija“. *Jurisprudencija* 12(90) (2006): 24-33.
15. Jarašiūnas, Egidijus. „Keletas Konstitucinio Teismo, vieno iš konstitucinės doktrinos kūrėjų, veiklos aspektų“. *Jurisprudencija* 12(4) (1999): 47-57.
16. Jarašiūnas, Egidijus. „Konstitucinė justicija ir demokratija: keletas sąveikos problemų“. *Jurisprudencija* 64(56) (2005): 74-83.

17. Jarašiūnas, Egidijus. „Oficialios konstitucinės doktrinos koregavimo problemos“. *Jurisprudencija* 1(115) (2009): 39-70.
18. Jokubauskas, Rytis. „Teisminis precedentas Lietuvos teisinėje sistemoje 1918-1940 metais“. *Jurisprudencija* 67(59) (2005): 127-132.
19. Jokubauskas, Rytis. „Teisminio precedento privalomumo problema Lietuvos teisinėje sistemoje“. *Jurisprudencija* 5(95) (2007): 51-56.
20. Kelsen, Hans. *Grynoji teisės teorija*. Vilnius: Eugrimas, 2002.
21. Kuconis, Pranas, ir Vytautas Nekrošius. *Teisės saugos institucijos: vadovėlis. 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 2001.
22. Kūris, Egidijus. „Konstituciniai principai ir Konstitucijos tekstas“. *Jurisprudencija* 23(15) (2001): 46-70.
23. Kūris, Egidijus. „Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai“. *Jurisprudencija* 2(116) (2009): 131-149.
24. Kūris, Egidijus, Armanas Abramavičius, Lauras Butkevičius, Jaunius Gumbis, Pranas Kuconis, Giedrė Lastauskienė, Elena Masnevaitė, Aistė Medelienė, Vygantė Milašiūtė, Vytautas Nekrošius, Jurgita Paužaitė – Kulvinskienė, Deividas Poška, Haroldas Šinkūnas, Vaidotas Antanas Vaičaitis, Vitas Vasiliauskas, Dainius Žalimas, Indrė Žvaigždinienė. *Lietuvos teisinės institucijos*. Vilnius: Registrų centras, 2011.
25. Lastauskienė, Giedrė. „Teismų „interpretacinis žaismas“ ir jo doktrininės prielaidos“. *Jurisprudencija* 19(4) (2012): 1343-1359.
26. Lastauskienė, Giedrė. „Turiningasis teisinio teksto aiškinimas – panacėja ar pavojus?“. *Jurisprudencija* 8(86) (2006): 63-70.
27. Leonas, Petras. *Teisės enciklopedija*. Kaunas: Pozicija, 1995.
28. Maksimaitis, Mindaugas. *Užsienio teisės istorija*. Vilnius: Justitia, 2002.
29. Mesonis, Gediminas. *Konstitucijos interpretavimo metodologiniai pagrindai*. Vilnius: Registrų centras, 2010.
30. Mikelėnas, Valentinas. „Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento“. *Jurisprudencija* 2(116) (2009): 79-92.
31. Mikelėnas, Valentinas, Vytautas Mizaras, Saulius Aviža. *Civilinė teisė. Bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009.
32. Mikelėnas, Valentinas, Egidijus Laužikas, Vytautas Nekrošius, *Civilinio proceso teisė. I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
33. Mikelėnienė, Dalia, Valentinas Mikelėnas. *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai*. Vilnius: Justitia, 1999.

34. Morkūnaitė, Rūta. „Teisminio precedento galia ir privalomumo problema Lietuvoje“. Bakalauro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2015.
35. Nekrošius, Ipolitas, Gintautas Bužinskas, Petras Algirdas Čiočys, Tomas Davulis, Jurijus Maculevičius, Daiva Petrylaitė. *Darbo teisė. Vadovėlis*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008.
36. Piesliakas, Vytautas. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006.
37. Posner, Richard A. *Jurisprudencijos problemos*. Vilnius: Eugrimas, 2004.
38. Prapiestis, Jonas, Mindaugas Girdauskas. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas baudžiamojame teisėkūroje“. *Teisė* 88 (2013): 7-22.
39. Ročys, Robertas. „Lietuvos Respublikos teismų sprendimų precedento reikšmė“. *Vytauto Didžiojo universitetas* (2013): 1-9.
40. Sagatys, Gediminas. „Teismo precedentas Lietuvoje: konstitucinė maksima ir jos įgyvendinimo problemos“. *Justitia* 2(72) (2009): 2-15.
41. Sinkevičius, Vytautas. „Asmenų lygybės principas ir įstatymų leidyba“. *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis* 27 (2005): 355-368.
42. Sinkevičius, Vytautas. „Konstitucijos keitimo apribojimai?“. *Jurisprudencija* 22(2) (2015): 206-230.
43. Spruogis, Ernestas. „Teisės aiškinimo probleminiai aspektai“. *Jurisprudencija* 8(86) (2006): 56-62.
44. Staugaitytė, Viktorija. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimų teisinė galia laiko požiūriu“. *Jurisprudencija* 77(69) (2005): 65-81.
45. Stauskienė, Egidija. „Konstitucinės justicijos įtaka Lietuvos civilinio proceso teisei“. *Jurisprudencija* 19(3) (2012): 1079-1099.
46. Šatas, Juozas, Egidijus Šileikis, Pranas Petkevičius, Virgilijus Valančius. *Lietuvos teisės pagrindai*. Vilnius: Justitia, 2004.
47. Šileikis, Egidijus. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
48. Vaišvila, Alfonsas. *Teisės teorija: vadovėlis, 2-asis leid.* Vilnius: Justitia, 2004.
49. Valančius, Kazimieras Liudvikas. *Teisės pagrindai: konstitucionalistinis aspektas*. Vilnius: Technika, 2008.
50. Vansevičius, Stasys. *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000.
51. Vasiliauskas, Vitas. „Teisminio precedento, kaip teisės šaltinio, sąvokos problema: teisminis precedentas kaip nauja teisės norma ar kaip teisės aiškinimo (plėtojimo) rezultatas“. *Teisė* 42 (2002): 145-151.

52. Vasiliauskas, Vitas. „Teisminio precedento reikšmė jo tėvynėje – Anglijoje”. *Teisė* 42 (2002): 152-165.
53. Zweigert, Konrad., Heinz Kotz. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.

Norminiai teisės aktai:

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
2. „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“. *Valstybės žinios* 13, 308 (1999).
3. „Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas“, *Valstybės žinios* 60, 1948 (1999).
4. „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“. *Valstybės žinios* 46, 851 (1994).
5. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“. *Valstybės žinios* 37, 913 (1995).
6. „Lietuvos Respublikos įstatymas dėl Belgijos Karalystės, Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Airijos, Italijos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Suomijos Respublikos, Švedijos Karalystės, Jungtinės Didžiosios Britanijos ir Šiaurės Airijos Karalystės (Europos Sąjungos valstybių narių) ir Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos, Slovakijos Respublikos sutarties dėl Čekijos Respublikos, Estijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Vengrijos Respublikos, Maltos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Slovėnijos Respublikos ir Slovakijos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą ratifikavimo“. *Valstybės žinios* 91, 4108 (2003).
7. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas“. *Valstybės žinios* 36, 1340 (2002).

Lietuvos Konstitucinio Teismo nutarimai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gruodžio 9 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 109, 3004 (1998).

2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. vasario 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. sausio 14 d. nutarimo Nr. 36 „Dėl 1998 metų pavyzdžio banderolių tabako gaminiams ir alkoholiniams gėrimams ženklinti įvedimo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos įmonių įstatymo 8 straipsnio 1 daliai ir 12 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios* 17, 419 (2000).
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymo 2 straipsnio 12 dalies, 7 straipsnio 2 dalies 3 punkto, 11 straipsnio 1 dalies ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 1981 straipsnio 1 bei 2 dalių atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 39, 1105 (2000).
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 105, 3318 (2000).
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos savivaldybių tarybų rinkimų įstatymo 86, 87 straipsnių papildymo bei pakeitimo ir įstatymo papildymo 88¹ straipsniu įstatymo 4 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. balandžio 11 d. nutarimo nr. 457 „Dėl Vilniaus apskrities viršininko atleidimo“ atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ 9 straipsnio 1 daliai“. *Valstybės žinios* 21, 2003 (2003).
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 181, 6708 (2004).
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 62 straipsnio 1 dalies 2 punkto, 69 straipsnio 4 dalies (1996 m. liepos 11 d. redakcija), Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 11 straipsnio 3 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija), 96 straipsnio 2 dalies (2002 m. sausio 24 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 36, 1292 (2006).

8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2004 m. liepos 15 d. redakcija) 4 straipsnio atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Lietuvos Respublikos Seimo narių grupės prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo (2003 m. sausio 28 d. redakcija) 4 straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 37, 1319 (2006).
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 21 d. sprendimas „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. balandžio 4 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto 73 straipsnio 3 dalies (1998 m. gruodžio 22 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ motyvuojamosios dalies II skyriaus 6.3 punkto nuostatos išaiškinimo“. *Valstybės žinios* 127, 4849 (2006).
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos įstatymo 5 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 5 dalies, 6 straipsnio 1, 3, 4 dalių (2000 m. birželio 29 d. redakcija), 10 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1 dalies, 15 straipsnio (2000 m. birželio 29 d. redakcija) 1, 2 dalių, Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo 31 straipsnio (2000 m. rugpjūčio 29 d. redakcija) 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 141, 5430 (2006).
11. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 27 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų ir kitų teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos“ (1993 m. balandžio 6 d. redakcija) ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 19 d. nutarimo nr. 1269 „Dėl Kuršių nerijos nacionalinio parko planavimo schemos (generalinio plano)“ (1994 m. gruodžio 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 72, 2865 (2007).
12. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio proceso kodekso 4, 165 straipsnių (2002 m. vasario 28 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 111, 4549 (2007).
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 21 d. nutarimas „Dėl teismo galių sprendžiant dėl licencijų verstis didmenine ar mažmenine prekyba alkoholio produktais galiojimo panaikinimo“. *Valstybės žinios* 10, 349 (2008).

14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. rugsėjo 17 d. nutarimas „Dėl teismo galių sprendžiant dėl licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais galiojimo panaikinimo“. *Valstybės žinios* 108, 4136 (2008).
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 37 straipsnio 1 dalies (2008 m. balandžio 15 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 114, 4367 (2008).
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 4 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos elektros energetikos įstatymo (2004 m. liepos 1 d. redakcija) 15 straipsnio 2 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 140, 5569 (2008).
17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios* 118, 5564 (2011).
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. gruodžio 19 d. sprendimas „Dėl bylos pagal pareiškėjo – Vilniaus apygardos administracinio teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo 153 straipsnio 2 dalies 11 punktą (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai, nutraukimo“. *Valstybės žinios* 152, 7779 (2012).
19. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. kovo 5 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo (2002 m. liepos 1 d. redakcija) 30 straipsnio 4 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 3412 (2015).
20. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 19 d. išvada „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. TAR, 20413 (2017).
21. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 20 d. sprendimas „Dėl kreipimosi į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą priimti prejudicinį sprendimą“. Nr. KT21-S11/2017 (2017).

Teismų praktika:

1. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-575/2010”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cbc07fe1-e3a6-417b-97f1-6f1ab9f5ccac>
2. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-7-301/2011”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7a724f4e-1554-462b-9346-f8aefe6dbd0d>
3. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. lapkričio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-261-648/2016”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=93fb9ff5-6946-479d-8eaf-165bf54d9788>
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus ir Civilinių bylų skyriaus mišrios išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. sausio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-7-27-895/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d34aed4e-c28b-4cc5-b501-cc47783ee866>
5. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-97-942/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0d9def5f-1b46-45d5-a3db-2a7d08ad5b99>
6. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-109-746/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cf8b32ad-6db0-4039-9c60-792dc37363c7>
7. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-693/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7217725b-fc90-41a9-b657-0613f0f73b72>
8. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-183-648/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fd1bee82-6b4f-4d28-bdd0-cb6cec7210ff>

9. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-283-648/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b88555e5-8e15-4052-8c33-9176fbdea4c8>
10. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. sausio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-31-511/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=6d3d4143-5895-4d2c-a5b0-4fb7cf2d6d7d>
11. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2018 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2K-78-693/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=44b28910-5d52-4ebd-aa59-7aee183f8969>
12. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. rugpjūčio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-126/2008”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=484442b8-3e5f-4f93-9375-639cc94f4b0a>
13. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-599/2008”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d6fdaf5a-a3b2-4eba-91ef-4509853db940>
14. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. sausio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-7/2009”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cab8b8d6-6ccb-4263-910c-0018f80522c7>
15. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-61/2009”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=cac647f1-13e7-48a6-a25d-91774e705fd1>
16. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-552/2009”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=7deda9d1-49e8-4b31-8e66-ccc8d2e2933b>
17. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-2/2010”. Liteko.

- <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=90210bda-4a4d-41ba-aa25-43b500d23f82>
18. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. balandžio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-194/2012”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=824cd496-c366-4903-baa1-343a4021ca48>
19. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-328-248/2015”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8b8de1d4-6cee-4211-81e9-4113f25a9dfc>
20. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2016 m. gruodžio 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-513-916/2016”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=f64831d0-809d-44d8-a032-0040c9452c1a>
21. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-27-701/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ed8965e8-4e94-4680-a165-7e4396d5881b>
22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. vasario 14 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-72-421/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=db115444-5f52-4fbd-a666-50c8949708c7>
23. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. kovo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-125-219/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4f5c0821-250c-45f7-abdd-66d75b701324>
24. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-278-248/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2512d4fa-8c0e-4cba-9ca3-58157f2d2cdc>
25. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. birželio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-294-690/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=43b8b30a-638b-4af9-a71c-a3d9375f534d>

26. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-326-684/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4ca79c41-578b-4e65-b3d6-e6fa103aace2>
27. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2014 m. kovo 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-144/2014”/ Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=66b3795d-9e8d-422c-881d-7262b46587b9>
28. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-305-916/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2d7a7f05-c33e-4fbd-af23-46795374d996>
29. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2014 m. spalio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-602-22/2014”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c6e7bd77-d7e0-493b-a135-59f7a46058d2>
30. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2015 m. lapkričio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-966-261/2015”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ba105317-286c-4ab2-ac64-a66399c4bd62>
31. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2016 m. kovo 4 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-912-520/2016”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c2117ef7-bf5a-4b36-bf6d-74d0f33bcde0>
32. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugpjūčio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-4316-858/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fa69ad8b-0337-4309-bbe0-143a69ff9cf5>
33. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 1 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-729-415/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=ae991658-d008-4837-8e02-325e606421e1>
34. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. rugsėjo 4 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-3075-822/2017”. Liteko.

- <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=d1e26352-92b2-405b-8ebb-4c2a8c834adf>
35. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. lapkričio 6 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-1-756/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9832e1cb-5753-49f3-a085-9b863af264e3>
36. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-721-858/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=106a25eb-3dd4-44ef-a86d-eda0254971f5>
37. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-853-858/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=56e1aa6d-33db-4a6f-be46-922b3afcae73>
38. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-3142-520/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=1c3c8dc4-13f5-4fa9-89ed-3d3c2699b419>
39. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-251-552/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2a951d51-9d1c-4120-a8a5-57a54e9d5bd7>
40. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-38-492/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=9532b3a6-a9b1-4bcd-8b85-d435a4b8b6bf>
41. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-126-261/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=77962fe3-7e00-46d2-8cda-f1329d9fac03>
42. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 8 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-40-492-2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a0449ae8-d9bd-4462-8b85-df50fcb77216>

43. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-606-662/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=b19e7cbb-7d03-4a9f-9e2c-92574e57e33d>
44. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1405-662/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=8197a896-66c6-47cd-8e77-d5fe505a1bd0>
45. „Lietuvos apeliacinio teismo 2017 m. lapkričio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-680-464/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=baf17833-b7d9-46d0-a072-8208eae02104>
46. „Kauno apygardos teismo 2017 m. rugsėjo 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1502-773/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=fdfdaccd-e81d-48e5-924f-63eeeb6c6ee6>
47. „Kauno apygardos teismo 2018 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-73-945/2018”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=229eac51-d46c-4a61-8d0f-082ebc7ba0a4>
48. „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2012 m. gegužės 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. Iv-2413-815/2012”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=a44ee1d0-1d2c-43f8-ae1c-ecbfa3f397c8>
49. „Vilniaus apygardos administracinio teismo 2017 m. gruodžio 18 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-5097-764/2017”. Liteko.
<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=4638402c-0536-44e5-8a72-779119c8c49e>

Morkūnaitė R. (2018). *Teisminis precedentas kaip teisės šaltinis: Lietuvos ir užsienio valstybių patirtis* (magistro baigiamasis darbas). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe analizuota teismo precedento, kaip teisės šaltinio, reikšmė Lietuvos teismų praktikoje. Išskirtos teismo procedento taikymo prielaidos, kurios padeda suprasti teismo precedento doktrinos turinį. Magistro baigiamasis darbas sudarytas iš keturių pagrindinių dalių. Pirmojoje dalyje aptariama teismo precedento samprata, jo raida ir taikymo prielaidos. Antrojoje šio darbo dalyje analizuojama teismo precedento reikšmė bendrosios kompetencijos, specializuotų teismų praktikoje bei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Trečiojoje dalyje atskleidžiama Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje suformuotų teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių įtaka nacionaliniams teismams. Ketvirta dalis skirta lyginamajam aspektui. Joje lyginamas teismo precedentas bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijose. Šiame darbe siekiama aptarti teismo precedento reikšmę Lietuvos teisinėje sistemoje.

Pagrindiniai žodžiai: teismo precedentas, teisės aiškinimas, precedento doktrina, teisės šaltinis.

Morkūnaitė R. (2018). *Judicial precedent as a source of law: experience of Lithuania and foreign countries* (Master's thesis). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas

ANNOTATION

Significance of judicial precedent, as a source of law, is analyzed in master's thesis. Application assumptions of judicial precedent are separated to reveal its concept. Four sections are formed in this master's thesis. In the first part, concept of judicial precedent, its evolution and application assumptions are discussed. In the second part, the significance of judicial precedent is analyzed in practice of the general jurisdiction courts, specialized courts and the Constitutional Court jurisprudence. In the third section, the effect of the rules of interpretation and application of the law formulated by the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union is revealed on national courts. The fourth section is designed to compare judicial precedent between the common law tradition and the civil law tradition. It is aimed to discuss importance of judicial precedent in legal system of Lithuania.

Keywords: judicial precedent, interpretation of the law, precedent doctrine, source of law.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema yra „Teisminis precedentas kaip teisės šaltinis: Lietuvos ir užsienio valstybių patirtis“. Pagrindinis tikslas yra atskleisti teismo precedento, kaip teisės šaltinio, padėtį bendrosios kompetencijos, specializuotuose teismuose ir Konstituciniame Teisme. Pirmoji darbo dalis skirta apibrėžti teismo precedento sampratą, padėtį teisės šaltinių hierarchijoje, išskirti jo taikymo prielaidas bei parodyti precedento, kaip teisės šaltinio, istorinę raidą Lietuvoje. Šioje dalyje analizuojami teisės teorijos šaltiniai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas suformavo oficialią konstitucinę precedento doktriną. Konstatuota, kad teismai analogiškose bylose privalo remtis jau suformuotu teismo precedentu. Teismai yra saistomi vertikalčiai ir horizontalčiai taikant teismo precedentą. Nukrypti nuo teismo precedento suformuotos teisės aiškinimo taisyklės galima tik tada, kai tai yra objektyviai būtina ir tinkamai argumentuojama. Antroje darbo dalyje analizuojama teismo precedento reikšmė bendrosios kompetencijos, specializuotų teismų praktikoje bei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. Atliekama išsami naujausios teismų praktikos analizė taikant arba atsisakant taikyti teismo precedentą nagrinėtose bylose. Taip pat aptariama Konstitucinio Teismo doktrinos įtaka bendrosios kompetencijos bei specializuotiems teismams. Analizuojant teismų praktiką atskleidžiama šios doktrinos, kaip teisės šaltinio, reikšmė. Trečiojoje darbo dalyje atskleidžiama Europos Žmogaus Teisių Teismo bei Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje suformuotų teisės aiškinimo ir taikymo taisyklių įtaka nacionaliniams teismams. Konstatuota, kad Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika yra svarbus Lietuvos teisės aiškinimo šaltinis. Ketvirtoji darbo dalis skirta lyginamajam aspektui. Lyginamas teismo precedento, kaip teisės šaltinio, privalomumas bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijose. Kontinentinės teisės tradicijoje teismo precedento įtaka mažesnė nei bendrosios. Jis laikomas antriniu teisės šaltiniu, kuris papildo įstatymus. Bendrosios teisės tradicijoje teismo precedentas veikia kartu su įstatymais ir sukuria teisinės sistemos pagrindą.

SUMMARY

The topic of master's thesis is „Judicial precedent as a source of law: experience of Lithuania and foreign countries”. The main aim is to show the significance of judicial precedent in practice of the general jurisdiction courts, specialized courts and the Constitutional Court jurisprudence. The first part of the work is devoted to define the concept of judicial precedent, the situation in the hierarchy of sources of law, to distinguish the application assumptions and to show the historical evolution of precedent as a source of law in Lithuania. To be more exact, the Constitutional Court of the Republic of Lithuania has formed the doctrine of judicial precedent in Lithuania. It is stated that the courts in analogous cases have to base on formed judicial precedent. The courts are bound by the vertical and horizontal application of legal precedent. It is possible to depart from the rules formed in judicial precedent only when it is objectively necessary. In the second part the significance of judicial precedent is analyzed in practice of the general jurisdiction courts, specialized courts and the Constitutional Court jurisprudence. A comprehensive analysis of recent jurisprudence related to the application or rejection of judicial precedent in the cases is carried out. The third part reveals the influence of the rules of interpretation and application of the law formulated by the European Court of Human Rights and the Court of Justice of the European Union is revealed on national courts. The fourth part is devoted to a comparative aspect. It is compared the binding of judicial precedent between the common law and civil law traditions. The impact of judicial precedent in the civil law tradition is lower than in the common law tradition. It is held as secondary source of law.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2018-04-04
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas),

Teisės fakulteto, Administracinės teisės programos

(fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas(-ė) Rūta Morkūnaitė,
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / **magistro** baigiamasis darbas

„Teisminis precedentas kaip teisės šaltinis: Lietuvos ir užsienio valstybių patirtis“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų

metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

Rūta Morkūnaitė
(vardas, pavardė)